

انما يخشى الله من عباده العلماء
ئاللاھنڭكە بەندىلىرى ئىچىدە ئاللاھتىن پەقەت ئالىملارلا قورقەدۇ.

ئۆلىمالار

olimalar

2020-يىللىق 2-سان، ئومۇمىي 2-سان

— يېرىم يىللىق دىنىي ژۇرنال —

شەرقىي تۈركىستان ئۆلىمالار بىرلىكىنىڭ نەشر ئەيكارى
DOĞU TÜRKİSTAN ULEMALARI DERNEĞİ YAYINLARI
منشورات وأفكار اتحاد علماء تركستان الشرقية
PUBLISHER OF THE EAST TURKISTAN MUSLIM SCHOLARS ASSOCIATION

ئۆلىمالار
olimalar

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مۇندەرجە

- پەتىۋاغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر (1).....
دوكتور ئالمجان بۇغدا (2).....
توسالغۇلار ۋە ھەل قىلىش چارىلىرى.....
ئوبۇلقاسم ئەھمىدى (13).....
ھالال يېيىشنىڭ زۆرۈرلۈكى ۋە ھارامدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىلىرى
مۇھەممەد يۈسۈپ (26).....
پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنى ئىنكار قىلغۇچىلارغا رەددىيە....
ئابدۇلئەھەد ھاپىز (39).....
پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنى ئىسلامدۇر.....
تاھىرجان ئابباس (59).....
ئىسلام ۋە پاكىزلىق مەدەنىيىتى.....
ئابدۇراھمان جامال كاشىغەرىي (67).....
فەقىھ ۋە مۇھەددىس سەمەرقەندلىك پاتىمە.....
ئاتاۋۇلا سەئىد (78).....

2020- يىللىق

2- سان

(ئومۇمىي 2- سان)

ژۇرنال مەسئۇلى:

دوكتور

ئاتاۋۇللاھ شاھيار

باش مۇھەررىر:

مۇھەممەد يۈسۈپ

تەھرىر ھەيئىتى:

د. ئابدۇسالام تەكلىماكان

د. ئابدۇرېھىم دۆلەت

ئابدۇراھمان جامال كاشىغەرىي

ئابدۇلئەھەد ھاپىز

ئابدۇلئەھەت ئۇجات

تاھىرجان ئابباس

ئوبۇلقاسم ئەھمىدى

(ئېلىبە تەرتىپى بويىچە)

☎ 0212 540 31 13

📍 Adres: Kemalpaşa Mahallesi 1. Biga Sokak

No: 27 Daire:5 Küçükçekmece/İstanbul

🌐 www.olimalar.org ✉ olemalarjournili@gmail.com

دوكتور ئالمجان بۇغدا

پەتىۋاغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر (1)

دېننىنىڭ كۆرسەتمىلىرى ۋە پىرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن بولۇشى ئىنتايىن مۇھىم. چۈنكى جانابىي ئاللاھ تائالا ئاخىرەتتە ھەر ئىنساننىڭ قىلغان بارلىق ئىشنىڭ ئىسلامنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئۇيغۇن بولۇپ بولمىغانلىقىغا كۆرە سوئال سوراققا تارتىدۇ. ئىسلام دىنىغا ۋە پىرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن ئىش قىلغانلار جەننەتكە، ئۇيغۇن ئىش قىلمىغانلار بولسا دوزاخقا مەھكۇم بولىدۇ. ھەربىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بۇنداق مۇھىم ۋە چوڭ بىر ئىشتا، مەيلى نورمال ئىسلامىي ھاياتىنى ياشىغان ۋە بىلمىگەنلىرىنى بىلىش ۋە ئۆگىنىش ئۈچۈن «پەتىۋا سورىغۇچى» مۇسۇلمانلار ئاممىسى ۋە پەتىۋا بەرگۈچى «مۇپتى» ئۆلىمالار ھەر ئىككى تەرەپنىڭ دىققەت قىلىشى لازىم بولغان بەزى مەسىلىلەر بار.

ئۆزىنىڭ مۇستەقىل دۆلىتى بولغان ۋە تازا ياخشى بولۇپ كەتمىسىمۇ ئۆز ئىچىدىن ھاكىمىيىتى بار بولغان مۇسۇلمان خەلقلەر ئۈچۈن، پەتىۋاغا دائىر مەسىلىلەر بەك جىددىي بىر مەسىلە بولماسلىقى مۇمكىن. چۈنكى دۆلىتى ۋە ھاكىمىيىتى

زامانىمىزدا تېخنىكا ۋە ئۇچۇر ۋاسىتىلىرىنىڭ تەرەققىي قىلىشى، بۇنىڭغا ئەگىشىپ ھايات دائىرىمىزنىڭ تېخىمۇ كېڭىيىشى ۋە ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەرنىڭ كۆپىيىشى بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىي مەسىلىلەر ھەققىدىكى سوئاللىرىمۇ كۆپەيدى ۋە ھەرخىللاشتى. مۇسۇلمانلار ئۆزىنىڭ كۈندىلىك ھاياتىنىڭ ھەر ساھەسىدە يولۇققان يېڭى مەسىلىلەرنىڭ ئىسلام شەرىئىتىگە ئۇيغۇن بولۇشى ئۈچۈن، بولسا مۇپتى، داموللام، بولمىسا ئەتراپىدا دىندىن ۋەز ئېيتقان ئاخۇنۇم، خەلىپىتىم، قارىم، دوكتور، پروفېسسور، ئاخۇنۇم سۈپەت... قىسقىسى دىن نامىدىن گەپ قىلىدىغان كىم بولسا ئۇنىڭدىن، ئۇمۇ بولمىسا «گوگېل» دىن ئىبارەت «مەۋھۇم داموللام» دىن سوراپ مەسىلىنىڭ دىنىي جاۋابىنى تېپىپ ئۇنىڭغا كۆرە ئەمەل قىلىشقا تىرىشماقتا.

ھەربىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندا مەيلى دۇنيالىق ھاياتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلىرىدا بولسۇن، مەيلى ئاخىرەتلىك ھاياتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىشلىرىدا بولسۇن، بارلىق ئىشى ئىسلام

مەكتەپلىرىدە ۋە ئالى بىلىم يۇرتلىرىدا ئوقۇپ، خىتاينىڭ قول چوماقچىلىقىنى قىلىۋاتقان بەزى مانقۇرت ئۇيغۇرلار بىلەن، خىتاي زومىگەرلىرىنىڭ دىنىي يوقۇتۇش ئۈچۈن قىلىۋاتقان قىلمىشلىرىنى كۆرمەسكە سېلىپ، ئۇيغۇر ئۆلىمالىرىمىزنىڭ بەزى كەمچىللىكلىرىنى باھانە قىلىپ تۇرۇپ، ئىسلام دىنى ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى پوزىتسىيەدە بولۇۋاتقان ئاتالمىش بەزى زىيالىيلار، يەنە بىر تەرەپتە، چەتئەللەردە يىللارچە دىنىي ساھەلەردە ئوقۇپ، ئالىم، ئەللامە، ئۆلىما ۋە دوكتور ئۇنۋانى ئالغان، ئەمما شەرقىي تۈركىستاندا خىتاي پاشىستلىرىنىڭ ھەر خىل باھانىلەر بىلەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ دىنىي تامامەن يوق قىلىۋاتقان، دىنى بىلەن چەمبەرچەس باغلانغان ئىجتىمائىي ھاياتىنى پۈتۈنلەي ياتلاشتۇرۇش ۋە خىتايلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنۇۋاتقان سۈيقەستلىرىنى كۆرمەستىن ۋە نەزەرگە ئالماستىن ئۆزى يېتىشكەن مۇھىت بويىچە ھۆكۈم چىقىرىدىغان بەزى ئۆلىمالىرىمىز. يەنى ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي ۋە دىنىي ئەنئەنىلىرىگە قىلچە ھۆرمەت قىلمىغان ئاساستا، ئالدىغا قايسى بىر يازغۇچىنىڭ كىتابى چىقىپ ئۇنىڭدىن تەسىرلەنسە، دەرھال ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىپ تارقىتىش پىدائىيسى بولۇۋاتقان ۋە ئەڭ رادىكال پەتىۋالارنى بەس- بەستە تور- تورلاردا، دەرھال ئېلان قىلىپ، دەرھال خەلقىگە ئۇلاشتۇرۇش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقان داموللام ۋە ئۆلىمالىرىمىز. مۇشۇنداق بىر شارائىتتا، دىنىمىزنى ھاياتىمىزدا توغرا

ھېچ بولمىغاندا ئۇلارنى ھىمايە قىلىدۇ، قوغدايدۇ. ئەمما شەرقىي تۈركىستانلىق مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندا، پەتىۋا مەسىلىسى ھەقىقەتەن ئىنتايىن جىددىي ۋە مۇھىم بىر مەسىلە. مۇستەقىل دۆلىتىمىزنىڭ ۋە مۇستەقىل ھاكىمىيىتىمىزنىڭ يوقلۇقى، يەنە كېلىپ دىنسىز، ئەخلاقسىز خىتايىدىن ئىبارەت ئەڭ ئىپلاس بىر مىللەت ۋە فاشىست كوممۇنىستىك بىر رېجىمنىڭ مۇستەملىكىسىدە بولۇپ قېلىش مەۋجۇتلۇقى ئىسلام دىنى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان ئۇيغۇر خەلقى ئۈچۈن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئىنتايىن خەتەرلىك بىر مەسىلە بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مۇسۇلمان شەرقىي تۈركىستان خەلقى، بىر تەرەپتىن كوممۇنىست خىتايلىرىنىڭ بار كۈچى بىلەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىملىكىنى ۋە ئۆزگىچىلىكىنى شەكىللەندۈرگەن دىنىي يوقىتىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئاسسىمىلياتسىيە قىلىشقا ئۇرۇنۇشلىرىغا پىسەنت قىلماستىن، جېنىنى ئالقانغا ئېلىپ قويۇپ دىندىن ۋە ئېتىقادىدىن ۋازكەچمەي بار كۈچى بىلەن قارشىلىق كۆرسەتمەكتە. يەنە بىر تەرەپتىن شەرقىي تۈركىستان خەلقى، خىتاينىڭ ئۇ قەدەر قاتتىق بېسىمى ۋە ئىنتايىن ناچار شارائىتلار ئاستىدا كۈچىنىڭ يېتىشىچە دىنىي ئۆگەنگەن ئۆلىمالىرىمىز، ئاشۇ ئىلىم ۋە قابىلىيەت بىلەن شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ دىنىي ۋە مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ قېلىشقا جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ خىزمەت قىلماقتا. يەنە بىر تەرەپتە خىتاينىڭ

فاكۇلتېتلىرىنى 5 يىلدا تۈگىتىپ بىر ئاز دىنىي مەلۇماتلارغا ئىگە بولغان، ياكى مۇسۇلمان دۆلەتلەردە ياشىغانلىقى ئۈچۈن بىر قانچە ئۇستازنىڭ سۆھبىتىدە بولغان، ياكى بىر ئىككى يىل ئەرەبچە ئۆگەنگەن، ياكى تەرجىمە قىلىنغان بىر قانچە دىنىي كىتاب ئوقۇغان ياكى ئوقۇماستىنلا ئۆز ئەقلى بىلەن مۇنداق بولۇشى كېرەكتى دەپ ئويلىغان، قىسقىسى ھەممە ئادىمىمىز ھەر مەسىلىدە ھۆكۈم چىقىرىدىغان، دىنىي مەسىلىدە پەتىۋا بېرىدىغان بولۇپ كەتتى.

ھەربىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ئۇ قەدەر مۇھىم بولغان ۋە ئاخىرەتتە سوئال - سورىقى بولىدىغان مەسىلىلەردە ھەممە ئادەم دىن نامىدا، ئاللاھ نامىدا ۋە پەيغەمبەر نامىدا ھۆكۈم بايان قىلىش، پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگىمۇ؟ بۇ قەدەر ئەھمىيەتلىك بىر مەسىلىدە ئىسلام كىملىرىگە ۋە قايسى سۈپەتتىكى كىشىلەرگە ئەھكام بايان قىلىش ۋە پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتى بەردى؟ ئەھكام بايان قىلىش ۋە پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتى بولمىغانلارنىڭ ئەھكام بايان قىلىشىنىڭ ۋە پەتىۋا بېرىشىنىڭ گۇناھى قايسى؟ بەرگەن پەتىۋالىرى كۈچكە ئىگە بولامدۇ؟... قاتارلىق سوئاللار ۋە جاۋابلىرى ھەربىر مۇسۇلماننىڭ بىلىشى مۇھىم بولغان مەسىلىلەردۇر. بۇ مەسىلىلەرنى ھەربىر مۇسۇلماننىڭ بىلىشى زۆرۈر ۋە ئۆزۈر قوبۇل قىلمايدۇ.

ئىسلام شەرىئىتىدە پەتىۋا، ھەر مۇسۇلماننىڭ دىنىي ۋە ئىجتىمائىي ھاياتىدا دۇچ كەلگەن مەسىلىلەرگە

شەكىلدە ئەمەلىيلەشتۈرۈش ۋە ئۇنىڭغا توغرا پوزىتسىيەدە بولۇش، ئۇيغۇر خەلقىنى ئىسلامنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە يېتەكلەش ھەقىقەتەن بەسى مۈشكۈل. مەن بۇ يەردە مەسىلىنىڭ جەريانى ياكى مەسىلىلەرگە سىياسى مۇلاھىزە ئېلىپ بارمايمەن. پەقەت ھەربىر مۇسۇلمان دۇچ كەلگەن ھەرقانداق دىنىي مەسىلىلەردە پەتىۋا بەرگەن مۇپتلىرىمىزنىڭ ۋە دىنى مەسئۇلىلەردە سوئال سورىغۇچى قېرىنداشلىرىمىزنىڭ دىققەت قىلىشىغا تېگىشلىك بەزى مەسىلىلەر ھەققىدە پىكىر بايان قىلماقچى.

بۇرۇنقى زامانلاردا دىنىي ئىلىملەرنى ئۆگىنىش، بۇنىڭ ئىچىدىن ئىسلام فىقھىگە مۇناسىۋەتلىك ئىلىملەرنى ئۆگىنىش ئۈچۈن مەخسۇس كاتتا ئۆلىمالارنىڭ ئالدىدا يىللارچە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ ئىلىم تەھسىل قىلىدىغان، ئوقۇغان داموللام ۋە ئۇ مەدرىسىنىڭ ئىلمى تۆۋەن بولۇپ قالغان بولسا، شەھەر ئاتلاپ، ھەتتا مەملىكەت ئاتلاپ داغلىق ئالىم ۋە مەدرىسە ئىزدەپ بېرىپ ئۇنىڭ ئىلمىنى ئۆگىنىدىغان ۋە ئۇستازلىرىدىن ئىجازەت ئالغاندىن كېيىن داموللاملىق قىلىدىغان، فىقھى ۋە شەرىئەت ئىلمىگە ۋاقىپ ۋە لايىقەتلىك بولغانلار مۇپتلىق قىلىدىغان بىر ئەنئەنە بار ئىدى. زامان تەرەققىي قىلىپ مەدرىسىنىڭ ئورنىنى يېڭى دىنىي مەكتەپلەر ۋە فاكۇلتېتلەر ئېلىشقا باشلىغاندىن كېيىن، نورمال بىر دىنىي مەكتەپنى ئوقۇپ كېچىكىكىنە ئەرەبچە مۇتالىئەسى چىققان، ياكى ئىسلامىي

ئىسلام دىنى قىيامەتكىچە باقىدۇر ۋە ھۆكۈملىرىمۇ قىيامەتكىچە كۈچكە ئىگىدۇر. قۇرئان كەرىمدىكى ھۆكۈملەر ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرى ئاساسەن پىرىنسىپ خاراكتېرلىك ھۆكۈملەردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاياتتىكى ۋاقتىلاردا ھەر دىنىي مەسىلىگە ئىلاھى ۋەھىيى ئارقىلىق ئۆزى جاۋاب بېرەتتى. ساھابىلەرمۇ قۇرئان ۋە سۈننەتكە تايانغان ئاساستا، ئانچە مۇنچە ئىجتىھاد قىلىپ پەتىۋا بېرەتتى، ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بەرگەن پەتىۋا ۋە ئىجتىھادلىرىنى تەستىقلىغان بولسا كۈچكە ئىگە بولاتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرنى بىر يەرگە ۋالى ياكى قازى قىلىپ يوللاشتىن بۇرۇن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن فىقھى ۋە شەرىئەت ئىلمىگە ئىگە ئەقلى ئۆتكۈر ۋە قابىلىيەتلىك بولغانلارنى تاللايتتى ۋە بەزىدە ئىمتىھانمۇ ئالاتتى.

مەشھۇر بىر ۋەقە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى يەمەنگە ۋالى قىلىپ تەيىنلىگەن ۋاقىتتا ئۇنىڭدىن: «بىر مەسىلىگە دۇچ كەلسەڭ قانداق ھەل قىلسەن؟» دەپ سورىدى. مۇئاز: «ئاللاھنىڭ كىتابى يەنى قۇرئان كەرىمگە ئاساسلىنىپ ھۆكۈم قىلىمەن» دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قۇرئاندا ئۇنىڭغا قارىتا ھۆكۈم تاپالمىساڭ قانداق قىلسەن» دېدى. مۇئاز: «سېنىڭ سۈننىتىڭ بىلەن ھۆكۈم قىلىمەن» دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر

شەرىئىي جەھەتتىن سۆز ياكى يازما ھالەتتە ھۆكۈم بايان قىلىش دېمەكتۇر. ئىسلام فىقھى ئىلىمىدە سورالغان دىنىي بىر مەسىلىگە جاۋاب بەرگۈچى ۋە پەتىۋا بەرگۈچى «مۇپتى»، سوئال ۋە پەتىۋا سورىغۇچى «مۇستەفتى»، پەتىۋا بېرىش ئىشنىڭ ئۆزى بولسا «ئىفتا» دەپ ئاتىلىدۇ. پەتىۋا ئاتالغۇسى قۇرئان كەرىمدىكى بىرقانچە ئايەتتە تەكرارلانغان «يَسْتَفْتُونَكَ / يَفْتِيكُمْ» (پەتىۋا سورىۋاتىدۇ، سىلەرگە پەتىۋا (ھۆكۈم) بېرىدۇ) ¹ دېگەن ئىبارىدىن ئېلىنغان.

قۇرئان كەرىمدىكى ئايەتلەردە جانابىي ئاللاھ، ساھابىلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورالغان/سورالماقچى بولغان «يَسْتَفْتُونَكَ / يَسْأَلُونَكَ» (سەندىن پەتىۋا سورىۋاتىدۇ)، «سوئال سورىۋاتىدۇ» ² شەكىلدىكى سوئاللىرىغا «قُلِ اللَّهُ يَفْتِيكُمْ» (دېگىنىكى ئاللاھ سىلەرگە پەتىۋا (ھۆكۈم) بېرىدۇ) ³ ئىپادىسى ئارقىلىق، ئۆزىنىڭ يالغۇز ھۆكۈم قىلغۇچى ۋە ھەقىقىي مەنىدە مۇپتى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. يەنى ئىسلام شەرىئىتىدە ھەقىقىي مەنىدە مۇپتى، شارئى مۇتلەق بولغان جانابىي ئاللاھتۇر. ھەزرىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەجازىي مەنىدە «شارئى/ئىلاھىي ھۆكۈم قويغۇچى»، ئاللاھ تائالادىن كەلگەن ۋەھىيگە ئاساسەن ھۆكۈم بايان قىلغۇچى، كەلگەن ھۆكۈمنى تۇنجى تەتبىق قىلغۇچى، ھۆكۈملەرنى شەرھىلەپ بەرگۈچى قىسقىسى ھەقىقىي پەتىۋا بەرگۈچى مۇپتىدۇر.

1 نىسا سۈرىسى: 127، 176- ئايەتلەر.
2 بەقەرە سۈرىسى: 189، 219، 217، 222، ئايەتلەر، ئەنفال سۈرىسى: 1- ئايەت.
3 نىسا سۈرىسى: 127، 176- ئايەتلەر.

ئىگە بولمىغان بىرسى ئۈچۈن ئىنتايىن چوڭ گۇناھتۇر، ھەتتا ھارامدۇر. چۈنكى پەتىۋا بېرىش دېمەك، ئاللاھ تائالانىڭ نامىدىن ھۆكۈم بايان قىلىش دېمەكتۇر. پەتىۋا بەرگۈچى «مۇپتى» ھۆكۈم بەلگىلىگۈچى بولۇش جەھەتتىن سوئال سورىغۇچى بىلەن جانابىي ئاللاھ ئارىسىدىكى بىر ۋاستىدۇر. بۇ ۋاستىنى سايسىدا مۇسۇلمانلار ئاللاھ تائالانىڭ ئەمر - پەرمان ۋە كۆرسەتمىلىرىگە رىئايە قىلغان ئاساستا دىننى ياشتىدۇ.

مۇپتىلىق باشقا بىر تەرەپتىن پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىگە ئوخشايدۇ. يەنى «مۇپتى» دېمەك پەيغەمبەرنىڭ ۋارىسى، مۇتلەق قۇدرەت ئېگىسى ئاللاھ تائالانىڭ مۆھۈرى، ئاللاھ تائالا بىلەن ئۇنىڭ ئايرىدە قىلغان قۇللىرى ئوتتۇرىسىدىكى ھۆكۈم بايان قىلىش جەھەتتىن ۋاستى دەپ ئاتاشقا بولىدۇ. ئىمام شاتىبى: «مۇپتى خەلق ئىچىدە پەيغەمبەرنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ»⁵ دېگەن.

بۇ يەردە شۇنى ئەسكەرتىشىمىز لازىمكى، پەتىۋا مۇسۇلمان خەلقىنىڭ كۈندىلىك ھاياتىدا دۇچ كەلگەن ئىسلام شەرىئىتىگە ئائىت بىر مەسىلىنىڭ ھۆكۈمىنى، ئاللاھ تائالانىڭ ئىرادىسىگە ۋە ئىسلام دىنىنىڭ روھىغا ئۇيغۇن ھالغا كەلتۈرۈپ خەۋەر بېرىش ۋە بايان قىلىش دېگەنلىكتۇر. پەتىۋا مەسىلىسىدە پەتىۋاغا ئائىت مەسىلىنىڭ مەزمۇنى بىلەن پەتىۋا بەرگۈچى (مۇپتى) ۋە مۇجتەھىدىنىڭ سالاھىيىتى بەكلا مۇھىمدۇر.

ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭدىنمۇ تاپالمىساڭچۇ؟» دەپ سورىدى. مۇئاز: «قۇرئان ۋە سۈننەتتىكى پىرىنسىپلارغا ئاساسلىنىپ ئىجتىھاد قىلىمەن» دىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ ئىنتايىن خۇرسەن بولۇپ: «ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەلچىسىنى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنى رازى قىلىدىغان ئىشقا مۇۋەپپەقىيەت قىلغان ئاللاھقا ھەمدۇسانالار بولسۇن»⁴ دېدى.

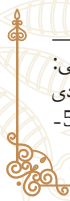
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەۋرىدە مەيدانغا كەلگەن مۇشۇنىڭغا ئوخشىغان نۇرغۇن مىساللار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ، قۇرئان ۋە سۈننەتنى ئاساسى پىرىنسىپ قىلغان ھالدا، مۇسۇلمانلار دۇچ كەلگەن يېڭى ۋەقەلەرگە، ھەر دەۋردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىچىدىن پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە مۇجتەھىد ئالىملارنىڭ پەتىۋا بېرىشىنى ۋە بۇ شەكىلدە ئىسلام دىنىنىڭ قىيامەتكىچە داۋام قىلىشىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

ئىجتىھادنىڭ، پەتىۋانىڭ داۋام قىلىشى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ھۆكۈم بەلگۈلىگۈچىلىك سۈپىتى (شارئىلىق سۈپىتى) داۋام قىلغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن پەتىۋا بېرىش ياكى دىنىي مەسىلىنى يورۇتۇپ بېرىش، پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە (مۇپتى) بىرسى ئۈچۈن قانچىلىك ساۋاپلىق بىر ئىش بولغان بولسا، بۇ سالاھىيەتكە

5 ئەبى ئىسھاق ئىبراھىم بىن مۇسا ئەششائىبى: «ئەلئىئىتىسام»، «دار ئىبن ئاپپان نەشرىياتى»، سەئۇدى ئەرەبىستان 1992 - يىلى 1 - نەشرى، 2 - جىلد 597 - بەت.

4 ئەبۇ داۋۇد سۈلەيمان ئەتتەيالىسى: «مۇسەئەد ئەبۇ داۋۇد»، «دارۇلھىجر نەشرىياتى»، مىسىر 1999 - يىلى 1 - نەشرى، 1 - جىلد 454 - بەت.

مەرتىۋىسىدىكى بىر ئالىم بولمىغان بولسا، بۇنداق كىشىنىڭ باشقا مۇجتەھىد ئالىملارنىڭ پەتىۋا ۋە كۆز-قاراشلىرىنى نەقىل ئارقىلىق بايان قىلىشىغا بولىدۇ ۋە بۇنداق كىشىلەرگىمۇ مەجازىي مەنىدە «مۇپتى» دېيىشىگە بولىدۇ. ھەقىقىي پەتىۋا بولسا ئىجتىھاد قىلىشنىڭ شەرت، ئۇسۇل ۋە قائىدىلىرىگە ئۇيغۇن ھالەتتە مۇجتەھىدلىك شەرتىگە توشقان بىر مۇجتەھىد تەرىپىدىن بېرىلگەن پەتىۋادۇر.

ئىسلام شەرىئىتىدە ھۆكۈم بەلگىلەش ھوقۇقى ۋە سالاھىيىتى پەقەتلا جانابىي ئاللاھقا خاستۇر. ئىجتىھاد قىلىش، پەتىۋا بېرىش مەسىلىسى يا بىر مۇجتەھىد ياكى مۇپتىنىڭ ئىسلام شەرىئىتىدە بار بولغان بىر ھۆكۈمنى تېخىمۇ روشەن قىلىپ بايان قىلىشى ياكى بولمىسا سورالغان بىر مەسىلىگە پەتىۋا بەرگۈچىنىڭ ئۆزىنىڭ ئىجتىھادىي قابىلىيىتى نەتىجىسىدە ئېرىشكەن ھۆكۈمنى قۇرئان ۋە سۈننەت ئاساسىدا يورۇتۇپ بېرىشى دېگەنلىكتۇر. يەنى ئىجتىھاد قىلىشتا بولسۇن ۋە ياكى پەتىۋا سورىغان مەسىلە ئۈستىدە بولسۇن مۇجتەھىدنىڭ ھۆكۈمى ۋە پەتىۋا بەرگۈچىنىڭ (مۇپتى) نىڭ شەخسىي كۆزقارىشىنى ئەمەس، ئۇ مەسىلە ھەققىدە ئاللاھ تائالانىڭ مەزكۇر مەسىلە ھەققىدىكى ھۆكۈمى سورالماقتا. ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر مۇجتەھىد ئىجتىھاد قىلغاندا ياكى بىر مۇپتى پەتىۋا بەرگەندە دىندا ھۆكۈمى قەتئىي دەلىل بىلەن سابىت

ئىسلام شەرىئىتى بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندا، پەتىۋا بەرگۈچىنىڭ (مۇپتى)، ئىسلام ئالىملىرى ئورتاق ئېتىراپ قىلغان سۈپەت، قابىلىيەت ۋە شەرتلەرگە ئىگە ئىسلامىي مۇجتەھىد ئالىم بولۇشى كېرەك. بۇ شەرتكە ئىگە بىر مۇجتەھىد يىڭى ئوتتۇرىغا چىققان ھەر قانداق دىنىي مەسىلىلەرگە ئىجتىھاد شەرتلىرىگە ئۇيغۇن ھالدا ئۆز ئالدىغا پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولىدۇ. مۇجتەھىدنىڭ يۈرگۈزگەن ئىجتىھادى نەتىجىسىدە قولغا كەلتۈرگەن ھۆكۈمى ۋە بەرگەن پەتىۋاسى، پۈتۈنلەي قۇرئان ۋە ھەدىسكە ئاساسلانغان ھالدا جانابىي ئاللاھنىڭ مۇراد - مەقسىتىگە ئۇيغۇن بولۇشى لازىم. بۇ ئاساستا ئوتتۇرىغا چىققان شەرىئىي ھۆكۈم ۋە بەرگەن پەتىۋا ئاللاھ دەرگاھىدا ۋە ئىسلام دىنىدا قىممەتكە ئىگە، ھەقىقىي پەتىۋا ھېسابلىنىدۇ.

بۇ يەردىكى ئىجتىھاد بىر مۇجتەھىدنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىسنى ئاساس قىلىپ، شەرىئەت بەلگىلىگۈچى ئاللاھنىڭ مەقسەت ۋە غايىلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن بارچە زېھنىي ۋە ئەقلىي كۈچىنى سەرپ قىلىش، بۇ ئارقىلىق يېڭىدىن ئوتتۇرىغا چىققان ھەر مەسىلىدە، ئىسلام دىنىنىڭ ئەسلى مەنبەسىدە ئوتتۇرىغا قويغان ئومۇمىي پىرىنسىپقا ماسلاشقان ئاساستا ھۆكۈم قىلىش ئۈچۈن تىرىشىشتۇر. ئەگەر پەتىۋا بەرگۈچى (مۇپتى) ئۆز ئالدىغا ھۆكۈم چىقارغۇدەك ئىسلامىي ئىلىملەردىن ۋايىغا يەتكەن، قابىلىيەتلىك ۋە مۇجتەھىدلىك

بولغان، بارلىق مۇسۇلمانلار ئىتتىپاق قىلغان بىر مەسىلە ئۈستىدە يېڭىدىن مۇھاكىمە يۈرگۈزۈش، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىش ئەمەس، بار بولغان ھۆكۈمنى بايان قىلىپ بېرىشى كۇپايىدۇر.

بۇ يەردە ئالاھىدە شۇنى ئەسكەرتىش كېرەككى، ئاللاھ تائالا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن بېرىلگەن ۋە قەتئىي دەلىل بىلەن ئىسپاتى بولغان ھۆكۈملەر قەتئىي ھۆكۈملەر بولۇپ، ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ قەتئىي ئەمەل قىلىشى كېرەك بولغان ۋە تولۇق كۈچكە ئىگە بولغان ھۆكۈملەردۇر. ئەمما مۇجتەھىد ۋە مۇپتتالار بەرگەن ھۆكۈملەرنىڭ بەزىلىرى قەتئىي ئەمەل قىلىش كېرەك بولغان ھۆكۈملەر بولسىمۇ، كۆپىنچىسى ئىجتىھاد خاراكتېرلىق (زەننى/گۇمانى) تولۇق كۈچكە ئىگە بولمىغان مەسلىھەت خاراكتېردىكى ھۆكۈملەردۇر. يەنى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلەردە ئاساسى بولغان ۋە بارلىق مۇسۇلمان ئالىملار ھۆكۈمىدە بىرلىككە كەلگەن مەسلىھەت ئىسلام شەرىئىتىدە ھۆكۈمى سابىت ۋە قەتئىي ھۆكۈملەر بولۇپ، بارلىق مۇسۇلمانلار بۇ ھۆكۈملەرگە كۆرە ئېتىقاد ۋە ئەمەل قىلىشى شەرتتۇر ۋە پەرزدۇر. بۇنىڭغا قارشى ھەرىكەت قىلىش قاتتىق گۇناھتۇر. ئەمما مۇجتەھىد ۋە مۇپتتالارنىڭ ئۆز ئىجتىھاد ۋە تىرىشچانلىقى ئاساسىدا ئوتتۇرىغا قويغان پەتىۋا ۋە ھۆكۈملەر، كۆزقاراش خاراكتېرلىق ھۆكۈملەر بولۇپ، ھەر قانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆزى خالىغان بىر مۇجتەھىدنىڭ

تەكرار دېيىش توغرا كەلسە، پەتىۋا بېرىش مەسلىھىسى مۇسۇلمانلارغا ۋە مۇسۇلمانلىققا ئائىت مەسلىھەتنى، جانابىي ئاللاھ تائالانىڭ ئىرادىسىگە ئۇيغۇن، ئىسلام دىنى ۋە شەرىئىتىنىڭ پىرىنسىپلىرىغا مۇۋاپىق ھالەتتە بايان قىلىش، يورۇتۇپ بېرىش، ھۆكۈمنى ئىزاھلاشتۇرۇش، ئاللاھ تائالانىڭ نامىدىن سۆز قىلىشتۇرۇش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامىدا گەپ قىلىشتۇرۇش. بۇنداق نازۇك، مۇھىم ۋە جىددى بىر مەسلىھەت ئىجتىھاد قىلىش ۋە پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ۋە قابىلىيىتىگە ئىگە بىرسى ئۈچۈن قانچىلىك ساۋاپ ئىش بولغان بولسا، بۇ سالاھىيەتكە ۋە قابىلىيەتكە ئىگە بولمىغان بىرسى ئۈچۈنمۇ ئۇ قەدەر چوڭ گۇناھتۇر، ھەتتا ھارامدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ پەتىۋاغا ئەڭ جۈرئەتلىكلىرى دوزاخقا ئەڭ جۈرئەتلىكلىرىدۇر»⁶. ئىمام مالىك (ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن) مۇنداق دېگەن: «دىنىي بىر مەسلىھەت جاۋاب بەرمەكچى بولغان كىشى، جاۋاب بېرىشتىن بۇرۇن جەننەت ۋە دوزاخنى

بۇ يەردە ئالاھىدە شۇنى ئەسكەرتىش كېرەككى، ئاللاھ تائالا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن بېرىلگەن ۋە قەتئىي دەلىل بىلەن ئىسپاتى بولغان ھۆكۈملەر قەتئىي ھۆكۈملەر بولۇپ، ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ قەتئىي ئەمەل قىلىشى كېرەك بولغان ۋە تولۇق كۈچكە ئىگە بولغان ھۆكۈملەردۇر. ئەمما مۇجتەھىد ۋە مۇپتتالار بەرگەن ھۆكۈملەرنىڭ بەزىلىرى قەتئىي ئەمەل قىلىش كېرەك بولغان ھۆكۈملەر بولسىمۇ، كۆپىنچىسى ئىجتىھاد خاراكتېرلىق (زەننى/گۇمانى) تولۇق كۈچكە ئىگە بولمىغان مەسلىھەت خاراكتېردىكى ھۆكۈملەردۇر. يەنى قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ ھەدىسلەردە ئاساسى بولغان ۋە بارلىق مۇسۇلمان ئالىملار ھۆكۈمىدە بىرلىككە كەلگەن مەسلىھەت ئىسلام شەرىئىتىدە ھۆكۈمى سابىت ۋە قەتئىي ھۆكۈملەر بولۇپ، بارلىق مۇسۇلمانلار بۇ ھۆكۈملەرگە كۆرە ئېتىقاد ۋە ئەمەل قىلىشى شەرتتۇر ۋە پەرزدۇر. بۇنىڭغا قارشى ھەرىكەت قىلىش قاتتىق گۇناھتۇر. ئەمما مۇجتەھىد ۋە مۇپتتالارنىڭ ئۆز ئىجتىھاد ۋە تىرىشچانلىقى ئاساسىدا ئوتتۇرىغا قويغان پەتىۋا ۋە ھۆكۈملەر، كۆزقاراش خاراكتېرلىق ھۆكۈملەر بولۇپ، ھەر قانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ئۆزى خالىغان بىر مۇجتەھىدنىڭ

6 ئەبۇ بەكرى ئەھمەد بىن ئەلى ئەلجەسسائى:

«ئەلئۇسۇل پىلېۋسۇل»، «دارۇلكۇتۇب ئەلئىلمىيە نەشرىياتى»، لۇيىن 2010 - يىلى 2 - نەشرى، 2 - جىلد 412 - بەت.

7 ئەبۇ مۇھەممەد ئابدۇللاھ ئىبن ئابدۇرراھمان

ئەددارىمى ئەسەمەرقەندى: «سۇئەنى دارىمى»،

«دارۇلمۇغنى نەشرىياتى»، سەئۇدى ئەرەبىستان 2000 - يىلى 1 - نەشرى، 1 - جىلد 258 - بەت.

ھەۋىسىگە كۆرە پەتىۋا ۋە ھۆكۈم بايان قىلىش قاتتىق خەتەرلىكتۇر، ھەتتا توغرا پەتىۋا بەرگەن تەقدىردىمۇ ئۆز ھاۋايى - ھەۋىسىنىڭ ئارقىسىغا كىرگەنلىكى ئۈچۈن گۇناھتۇر. قۇرئان كەرىم ۋە ھەدىسلەرنىڭ مەنىسىنى يۈزەكى ئۆگىنىۋېلىپ، بىر قانچە ئايەت ۋە ھەدىسنى ياد ئېلىۋالغانلارنىڭمۇ ئايەت ۋە ھەدىسلەرنىڭ زاھىرىي مەنىسىگە كۆرە پەتىۋا ۋە ھۆكۈم چىقىرىشقا ھەۋەس قىلىشىمۇ قاتتىق گۇناھتۇر.

كىم ۋە قانداق ئالىم - ئۆلىما بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھەرقانداق بىر شەخسنىڭ دىنىي ئاساسلارغا تايانمىغان، دىندا ئاساسىي بولمىغان ياكى دىندا يېڭىدىن مۇھاكىمە يۈرگۈزۈش مۇمكىن بولمايدىغان دىنىي بىر مەسىلە ئۈستىدە ئۆز خاھىشى ۋە ھاۋايى - ھەۋىسىگە تايىنىپ خالغانچە ئىجتىھاد قىلىشى، ھۆكۈم چىقىرىشى ۋە پەتىۋا بېرىشى قاتتىق چەكلەنگەندۇر.

دانا، ئەقىللىق ئىنسانلار ئۆزىنى تارتىدۇ، ئۆزىنى ۋە ئۆزىگىنى بىلىدۇ، ئۆزىنى ۋە ئۆزىگىنى بىلگەنلەر ئۆزىگە توغرا باھا بېرەلەيدۇ، ئۆزىگىنى گالۋاڭ ۋە ھاماقەت چاغلىمايدۇ. ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىنى ياخشى مۆلچەرلىيەلەيدۇ ۋە شۇنىڭغا كۆرە ئىش كۆرىدۇ. خەلقنىڭ قىزىقىشىنى تارتىدۇ. ئەڭ گالۋاڭ ئادەم باشقىلارنى ئەخمەق چاغلىغانلاردۇ. بۇنداق ئىنسانلارنى ھۆرمەتلەپ ئىززەت قىلساڭ ئۆزىنىڭ پەزىلىتى سانايدۇ، خاتالىرىغا گەپ قىلىپ، ئەيىبلىرىگە نەزەر سالمىساڭ ئەخمەقلىقنىڭ دەپ

ۋە ئۆزىنىڭ ئاقىۋىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن جاۋاب (پەتىۋا) بېرىشى كېرەك»⁸. ئىمام نەۋەۋى (ئاللاھ رەھمەت قىلسۇن) مۇنداق دېگەن: «بىر فىقھى ئالىمىنىڭ كۆپ سۆز سۆزلىمەسلىكى ۋە كۆپ ھۆكۈم بايان قىلماسلىقى، ئۇنىڭ ئىلمىي ئەخلاقىنى ۋە سەمىمىيلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ».

پەتىۋا مەسىلىسى دىنغا ئالاقىدار ھالال - ھارام، ساۋاپ - گۇناھ، ياخشى - يامان قاتارلىق ھۆكۈملەرنى ئىسلام دىنى نامىدا بايان قىلىشتىن ئىبارەت ئىنتايىن مۇھىم بىر ئىشتۇر. ھەر بايان قىلىنغان ھۆكۈم ۋە پەتىۋادا، پەتىۋا بەرگۈچىنىڭ (مۇپتىنىڭ) مەسئۇللىقى باردۇر ۋە چوقۇم جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ. ئىجتىھاد سۆزىنىڭ مەنىسىمۇ، توغرىنى ۋە ئەڭ توغرىسىنى تېپىش ئۈچۈن بارلىق كۈچىنى سەپەرۋەر قىلىش دېمەكتۇر. ئىجتىھاد ۋە پەتىۋا ئالاھىدە مۇتەخەسسسلەك ۋە قابىلىيەت تەلەپ قىلىدىغان بىر ۋەزىپىدۇر. دىنىي بىر مەسىلىنىڭ ھۆكۈمىنى بايان قىلغۇدەك ئىلمى ئىستېداتى ۋە قابىلىيىتى بولماي تۇرۇپ، ئۇ مەسىلە ئۈستىدە ھۆكۈم بايان قىلىشتىن ۋە پەتىۋا بېرىشتىن بۇرۇن ئىسلام دىنىنىڭ روھىغا ئەڭ ئۇيغۇن ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ ھەر ئىككى دۇنيا بەخت - سائادىتىگە پايدىلىق بولۇشى ئۈچۈن ياخشى مۇھاكىمە ۋە تەتقىقات ئېلىپ بارماي تۇرۇپ، ئۆز ھاۋايى -

8 ئابدۇلغېنى ئەددەقەر: «ئىمام مالىك ئىبنى ئەنەس»، «دارۇلقەلەم نەشىرىياتى»، سۈرىيە 1998 - يىلى 2 - نەشىرى، 229 - بەت.

تەسىرلىنىپ، خەلقىمىزنىڭ ئىسلامىي ئاڭ چۈشەنچىسى، سىياسىي ۋەزىيىتى ۋە ئەنئەنىلىرىنى قىلچە ھېسابقا ئالماي، ھەر خىل دىنىي ئېقىملارنىڭ كىتابلىرىنى، ئۇن-سىنىلىرىنى ھارماي - تالماي تەرجىمە قىلىش ئۈچۈن تىرىشماقتا. بىر تۈركۈم دىندا يېتىشكەن داموللام، دوكتور، ئاخۇنۇملىرىمىزمۇ ئىجتىھاد ۋە پەتىۋا ئىشىنىڭ بەسىي مۇشكۈل، ئاللاھ دەرگاھىدا مەسئۇلىيەت، مىللەت ئالدىدا جاۋابكارلىق ھېسابلىنىدىغان بىر مەسىلە ئىكەنلىكىنى بىلىپ - بىلمەي، پەتىۋانى مۇسۇلمانلىق بازىرىدا ئەرزان تاۋارغا ئايلاندۇرۇپ، خېرىدار تالاشماقتا. مۇسۇلمان خەلقىمىزمۇ كىمنىڭ كانىيى يوغانراق بولسا، كىم بەكرەك ۋارقىرىسا، كىمنىڭ ئاۋازى تېخىمۇ بەك رېتىملىق ۋە جاراڭلىق بولسا، ئۇنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر شۇنى ئېلىشقا تىرىشماقتا، ھەتتا «يېقىندىكى موللام بار موللام، ئۇزاقتىكى موللام داموللام» دېگەندەك، شەرقىي تۈركىستانلىق ئالىم - ئۆلىمالىمىزنى كىچىك چاغلاردا، باشقا مۇسۇلمان مىللەتلەرنىڭ پەتىۋالىرىنى، ئۇنىڭ ئىچىدىنمۇ ئەڭ رادىكال ۋە شاز (ئاجىز) كۆز قاراشتىكى پەتىۋالىرىنى ئېلىپ، ئۆزىنىڭ تەقۋالىقىنى نامايان قىلىشقا تىرىشماقتا.

ئىسلام دىنىدا پەتىۋا مەسىلىسىدە، پەتىۋا بەرگۈچى (مۇپتى) نىڭ كىملىكى، بەرگەن پەتىۋاسىنىڭ ماھىيىتى، ۋە پەتىۋا سورىغۇچىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى بەكلا مۇھىمدۇر. ئىجتىھاد ۋە پەتىۋا

قارايدۇ. تۈركىيە شائىرى يۈنۈس ئەمرە مۇنداق دەيدۇ: «ئىلىم - ئىلىم بىلمەكتۇر، ئىلىم - ئۆزىنى بىلمەكتۇر، سەن ئۆزۈڭنى بىلمەسەڭ، بۇ قانداق ئوقۇماقتۇر؟».

شەرقىي تۈركىستان خەلقىدە 5 - ئېيۇل 2009 ئۈرۈمچى قىرغىنچىلىقىدىن كېيىن، خىتايغا قارشى نەپەت ۋە ئۆچمەنلىكنىڭ كۈچىيىشىگە ئەگىشىپ، خەلقىمىزدە ئۆزىنىڭ كىملىكىنى ۋە مەۋجۇدىيىتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئىسلام دىنىغا مۇستەھكەم ئېسىلىشتىن ئىبارەت بىر ياخشى خاھىش ئوتتۇرىغا چىقتى. خەلقىنىڭ ئىسلام دىنىغا بولغان بۇ يۈزلىنىشىنى كۆرگەن بەزى ئاتالمىش داموللام، زىيالىي، يازغۇچى، تىجارەتچى، سىياسەتچى دېگەندەك كىشىلەر، پات - پات ئىسلام ھەققىدە سۆز قىلىپ قويۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ھوقۇقىنى قوغداشنى، دىنىنى قوغداشنى دەستەك قىلىپ، ئىسلام دىنىغا «ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلگەندەك» ساپ، خالىس مۇسۇلمانلىق ۋە دەۋاگەرلىك قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ ساھەسى بولمىغان دىنىي مەسىلىلەرگە ئارىلاشماقتا ۋە دىنىي جەھەتتىن مۇپتىلىق تونىنى كىيىشكە ئۇرۇنماقتا. بىر تۈركۈم ياخشى نىيەتلىك ياش زىيالىيلىرىمىز، دىنىغا بولغان ئىشتىياقى ۋە مۇسۇلمانلارغا بولغان غەمخورلۇقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، ئۆزى تۇرۇۋاتقان دۆلەتلەردىكى دىنىي جامائەتلەردىن ۋە ياكى ھەمسۆھبەت بولغان كىشىلەردىن

كىشىلەرنىڭ مەنپەئەتلەرنى چىقىش نۇقتىسى قىلىپ بېرىلىدىغان پەتىۋالاردۇر.

مۇسۇلمان خەلقىمىزنىڭمۇ دىنىي ئەھكاملار ۋە پەتىۋا مەسلىسىدە، ئەھلى سۈننەت سىزىقى ئىچىدىكى ئالىملارنىڭ، سەھىھ مەنبەلەردىن ئوتتۇرىغا قويغان پەتىۋالارنى دىققەت ئېتىبارغا ئېلىشى مۇھىمدۇر. «گوگېل»دىن ئىبارەت «مەۋھۇم داموللام» دىن سورالغان ۋە مەنبەسى ئېنىق بولمىغان ۋە مۆتىۋەر كىتابلاردا بايان قىلىنمىغان پەتىۋالارنىڭ ھېچبىر ئېتىبارى يوقتۇر. خەلقىمىز شەرقىي تۈركىستانلىق ئۆلكىلارنىڭ پەتىۋالىرىغا، بولۇپمۇ كولىپكىتىپ ئېلىنغان پەتىۋاغا بەكرەك ئېتىبار بېرىشى زۆرۈردۇر. بىر كىشىنىڭ پەتىۋاسىغا كۆرە، ئىككى كىشىنىڭ پەتىۋاسى، ئىككى كىشىنىڭ پەتىۋاسىغا كۆرە تېخىمۇ كۆپ ئالىمنىڭ ئورتاق قىلغان پەتىۋاسى تېخىمۇ كۈچلۈكتۇر.

ئاللاھ تائالانىڭ كالامى ئۈچۈن دېڭىزلار سىياھ بولسىمۇ، ئاللاھنىڭ سۆزلىرى تۈگىمەي تۇرۇپ، دېڭىز چوقۇم تۈگەپ كەتكەن ۋە بىز سۆزلەپ، يېزىپ تۈگىتەلمىگەنلىكىمىزگە قارىغاندا،⁹ ھەر قانچە ئالىم - ئۆلىما بولساقمۇ بىلمەيدىغانلىرىمىز كۆپتۇر. «بىلگەنلىرىنى بىلىش ھەر كىمنىڭ ئىشى، بىلمىگەنلىرىنى بىلىش ئالىمنىڭ ئىشى» دەيدىغان ماقال بار. پەيغەمبەر ۋارىسى بولغان بىر ئالىم، بىلمىگەن، بىلگەن تەقدىردىمۇ

بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولمىغان بىر كىشىنىڭ نامى قانچىلىك ئۇلۇغ، ئۇنىۋانى قانچىلىك يوقىرى بولۇپ كەتسە كەتسۇن، ئۇنداق بىرىنىڭ دىن نامىدا دېگەن گەپلىرى ۋە بەرگەن پەتىۋالىرىنىڭ ھېچبىر قەدەر - قىممىتى بولمايدۇ. پەتىۋا بەرگۈچى ھەر قانچە ئىجتىھاد ۋە پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولغان تەقدىردىمۇ، بەرگەن پەتىۋاسى ئىسلام شەرىئىتىدە پەتىۋاغا ئائىت مەسلىە بولۇشى ۋە پەتىۋا ئۆلچىمىگە ئۇيغۇن پەتىۋا بولمىسا ئۇنىڭمۇ ۋەز - نەسەتتىن باشقا بىر تەرىپى بولمايدۇ. پەتىۋا بەرگۈچى ھەر قانچە ئىجتىھاد ۋە پەتىۋا بېرىش سالاھىيىتىگە ئىگە، بەرگەن پەتىۋاسىمۇ پەتىۋا ئۆلچىمىگە ئۇيغۇن بولغان تەقدىردىمۇ، ئىسلام دىنىدىكى ئەڭ مۇھىم قائىدىلەردىن بىرى بولغان «ئەزمەت ۋە رۇخسەت» پىرىنسىپىنى كۆزدە تۇتقان ئاساستا، بىر مۇسۇلمانغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن بىر پايدىنى ساقلىغان ۋە يامانلىقنى زىياننى ئۇنىڭدىن ئۇزاقلاشتۇرغان، ئىسلام روھى بىلەن شەخسنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى كۆزدە تۇتقان بىر پەتىۋا بولمىسا ئۇنىڭمۇ پەتىۋالىق تەرىپى بولمايدۇ. بولۇپمۇ ئومۇمىي مۇسۇلمانلارغا ئالاقىدار ۋە سىياسىي مەسلىلەرگە مۇناسىۋەتلىك پەتىۋالاردا ئۆيدە ئولتۇرۇپ چىقارغان پەتىۋا ۋە كەسكەن ئەھكاملارنىڭ ھېچبىر ئېتىبارى يوقتۇر. بۇنداق پەتىۋالار شۇ مەسلىە بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئالىم - ئۆلىمالىرى، شۇ مىللەتنىڭ مۇنەۋۋەر كىشىلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئورتاق ئەقىل بىلەن ئىسلام روھىغا ۋە

بىلەن ئوخشاش مەۋقەدىكىلەرنىڭ ۋە مەنسۇپ بولغان ئىسلام دىنىنىڭ شان – شەرىپىنى ساقلاپ قىلىش ئۈچۈن ھەر سۆزىگە تېخىمۇ دىققەت قىلىشى، ھەر جايدا، ھەممە يەردە ۋە ھەممە ئىشتا سۆز ۋە ئەھكام بايان قىلىشتىن ھەزەر ئەيلىشى مۇھىمدۇر. ئاللا تائالا شۇنداق دېگەن: «ئىنسان قانداق بىر سۆزنى قىلمىسۇن، ئۇنىڭ ئالدىدا ھامان بىر پەرىشتە ھازىر بولۇپ، كۆزىتىپ تۇرىدۇ»¹¹.

جانابىي ئاللاھ، ئالىم – ئۆلىمالىرىمىزغا بەسىرەت ۋە ئىستىداد، ئىش ئۈستىدىكىلىرىمىزگە شەنىگە ئۇيغۇن ھال – ھەرىكەت، زىيالىيلىرىمىزغا ئۆز ئىشىدا غەلبە ۋە نەتىجە، ئەزىز شەرقىي تۈركىستانلىق مۇسۇلمان خەلقىمىزگە ئاشۇرۇۋېتىش ۋە پاسسىپلىقتىن خالىي توغرا يولنى ۋە ھەممىمىزگە ھەقىقىي ھەق بىلىپ ھەققە ئەگىشىدىغان، باتىلنى باتىل بىلىپ باتىلدىن نېرى تۇرىدىغان ساغلام ئەقىدە نېسىپ قىلسۇن. ئامىن.

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى:
مۇھەممەد يۈسۈپ

قەتئىي جەزم قىلالمىغان دىنىي شەئىي بىر مەسىلىدە دادىللىق بىلەن «بىلمەيمەن» دېيەلىشى كېرەك. بۇرۇنقى ئالىملارنىڭ ئىچىدە «**لا أدري** **نصف العلم**» (ئۇقالمىدىم، بىلەلمىدىم دېيىش ئىلىمنىڭ يېرىمدۇر) دېگەن ھېكمەتلىك بىر گەپ بار. رىۋايەت قىلىنىشىچە، بىر كىشى ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ: «بەزى كىشىلەرنىڭ **«لا أدري نصف الإيمان»** (ئۇقالمىدىم، بىلەلمىدىم دېيىش، ئىماننىڭ يېرىمدۇر) دېگەن سۆزلىرى ھەققىدە نېمە دەيالا؟» دەپ سورىغاندا. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفە: «بىلمەيمەن دېگەن سۆزنى ئىككى قېتىم دېسۇن، شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىلمى مۇكەممەل بولىدۇ»¹⁰ دېگەن. كىشى ھەرقانچە ئالىم ۋە مەلۇماتلىق بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، ھەر سۆز ھەرىكىتىگە ناھايىتى دىققەت قىلىشى، ھەر دېمەكچى بولغاندا «يەتتە ئۆلچەپ بىر كەس» دېگەن ئەجداد تەجرىبىسىگە قۇلاق سېلىشى لازىم. بولۇپمۇ دىنىي ئالىم – ئۆلىمالىرىمىز، ئۆزىنىڭ، ئۆزى

10 ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى نەسر ئەلمەرۋەزى: «تەزىمۇ قەدرۇسسالات»، «مەكتەبەتۇددار» نەشرىياتى، سەئۇدى ئەرەبىستان 1985 – يىلى – نەشرى، 1 – جىلد 435. بەت.

توسالغولار ۋە ھەل قىلىش چارىلىرى

ئوبۇلقاسم ئەھمىدى

ئادەم بارمۇ؟»².

بۇ شەرەپلىك خىزمەتكە چوقۇم بىر جامائەت ئۆزىنى بېغىشلىشى كېرەك. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: **﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾**. يەنى «سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئىي قىلىدىغان بىر جامائەت بولسۇن؛ ئەنە شۇلار مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر»³. بۇ شەرەپلىك خىزمەتكە ئۆزىنى بېغىشلىغانلار داۋاملىق ھېكمەت، ياخشى ۋەز-نەسەھەت ۋە چىرايلىق سۆزلەرنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىشى لازىم. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾**. يەنى «رەببىڭنىڭ يولىغا ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز-نەسەھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، (مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن»⁴.

قۇرئان كەرىمدە، خەلىق ھەرۋاقت بىر پەيغەمبەر كەلسە، ئۇلارنىڭ

ئىسلامدا دەۋەت ۋە دەۋادىن شەرەپلىك، ئەجىر-ساۋابى كاتتا بىر خىزمەت يوق. چۈنكى خەلىقكە ئىسلامنى يەتكۈزۈش دەۋەت، ئۇنى يەر يۈزىدە ھاكىم قىلىش يولىدا تىرىشىش دەۋا بولۇپ، ھەر ئىككىسى پەيغەمبەرلەرنىڭ شەرەپلىك خىزمىتى ۋە قىممەتلىك مىراسدۇر.

تېخىمۇ ئوچۇق قىلىپ ئېيتقاندا، خەلىقنى ئىسلامغا چاقىرىش، ئۇلارغا ئىسلامنى يەتكۈزۈش دەۋەت؛ خەلىقنى كۆفرى قاراڭغۇلىقىدىن ئىمان نۇرىغا، زۇلۇم خارلىقىدىن ئىسلام ئادالىتىگە چىقىرىش يولىدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىش دەۋا بولۇپ، بۇلار بىر بىرىدىن ئايرىلالمايدىغان بىر جۈپ قوشكېزەكلەردۇر¹.

دەۋەت ۋە دەۋا يولىدىكى خىزمەتلەر پۈتۈن خىزمەتلەرنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى، بۇ يولىدىكى سۆزلەر پۈتۈن سۆزلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋە ئەڭ گۈزەللىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا لِّمَنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾**. يەنى «ئاللاھقا دەۋەت قىلغان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان ۋە «مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېگەن كىشىدىنمۇ ياخشى سۆزلۈك

2 سۈرە فۇسسىلەت 33-ئايەت.
3 سۈرە ئال ئىمران 104-ئايەت.
4 سۈرە نەھل 125-ئايەت.

قويدىغان، ھەتتا سىقىپ ۋە شاللاپ چىقىرىۋېتىدىغان نۇرغۇن ئىچكى-تاشقى سىناق ۋە توسالغۇلىرى بار يول بولۇپ، تۆۋەندە ئۇلاردىن بىر قانچىسىنى كۆرسىتىپ ئۆتمىز ۋە ھەل قىلىش چارىلىرى ئۈستىدە ئىزدىنىمىز:

1. تۈرلۈك ئەزىيەتلەرگە ئۇچراش.

دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكىلەر خەلقنىڭ دۇنيا-ئاخىرەتلىك بەخت-سائادىتى ئۈچۈن كېچە-كۈندۈز خىزمەت قىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئەپسۇسكى، بەزىلەر قوللاشنىڭ ئورنىغا، تۈرلۈك ئەزىيەتلەرنى ياغدۇرۇپ، ئۇلارنى دەۋەت ۋە دەۋا يولىدىن توسۇشقا ئورۇنۇپ كەلمەكتە.

ھەل قىلىش چارىسى: سەۋرچان

بولۇش ۋە تەقۋالىقنى ئاشۇرۇش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **(وَلْتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ).** يەنى «سىلەر ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەردىن، مۇشېرىكلاردىن چوقۇم نۇرغۇن يامان سۆز ئاڭلايسىلەر، ئەگەر (يۇقىرىقى ئەھۋاللار يۈز بەرگەندە) سەۋر قىلساڭلار ۋە تەقۋا بولساڭلار (يەنى سۆز ۋە ھەرىكىتىڭلاردا ئاللاھتىن قورقساڭلار، ئۇنداقتا بۇ ھەقىقەتەن ئىرادە بىلەن قىلىنىشقا تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر»⁵.

2. تۈرلۈك ھىيلە-مىكىرلەرگە

ئۇچراش. دۈشمەنلەر ھەر زامان، ھەر ماكان دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكىلەرگە قارشى تۈرلۈك سۈيقەست ۋە ھىيلە-مىكىرلەرنى ئىشقا سېلىپ، بۇ يولدا توسالغۇ پەيدا قىلىشقا ئورۇندۇ.

ئىچىدىكى بىر تۈركۈم شەقىيلەرنىڭ ئۇنى مەسخىرە قىلغانلىقى ۋە تۈرلۈك ئەزىيەتلەرنى يەتكۈزگەنلىكى، پەيغەمبەر ۋە مۇئمىنلەرنىڭ چىداملىق بولۇشى نەتىجىسىدە، ئاخىرى غەلبىگە ئېرىشكەنلىكى، مەسخىرە قىلغان شەقىيلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ئازابى بىلەن ھالاك بولغانلىقى ھەققىدىكى ئايەتلەرنىڭ تەكرار تەكىتلىنىشى بۇ شەرەپلىك خىزمەتنىڭ سىناقلىرىنىڭ كۆپ، توسالغۇلىرىنىڭ ئېغىر ئىكەنلىكىگە ئىشارەت بولۇپ، بۇ شەرەپلىك خىزمەتكە ئۆزىنى بېغىشلىماقچى بولغان ھەربىر شەخسنىڭ پۇختا تەييارلىق بىلەن يولغا چىقىشىنى تەقەززاق قىلىدۇ. ھازىر دۇنيادا ئىسلامغا قارشى دۈشمەنلىك ھەرىكەتلىرىنىڭ كۈچىيىشى نەتىجىسىدە، پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرىدا، جۈملىدىن چەتئەللەردە ياشاۋاتقان شەرقى تۈركىستان مۇسۇلمانلىرىدا كۈندىن-كۈنگە ئىماننىڭ ئاجىزلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى، يېتىلۋاتقان ياشلارنىڭ تور ۋە ئەقىللىق تېلېفونلارنىڭ قۇربانى بولۇپ، ئىسلامىي كىملىكىنى يوقۇتۇپ قويۇۋاتقانلىقى قاتارلىق ئامىللار بۇنىڭدىن كېيىن دەۋەت ۋە دەۋا يولىدىكى سىناق ۋە توسالغۇلارنىڭ تېخىمۇ ئېغىرلىشىش ئېھتىماللىقىنى كۆچەيتىمەكتە.

دەۋەت ۋە دەۋا يولى بەزىلەر گۇمان قىلغاندەك، پاياندازلار سېلىنغان، ئەتىر-گۈللەر چېچىلغان يول بولماستىن، بەلكى ھىممىتى تۆۋەن، ئىرادىسى ئاجىزلارنى ئاقسىتىپ

ھەل قىلىش چارىسى:

ئاللاھتىن مەدەت تىلەش، ھەق ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇش. تارىختا پەيغەمبەرلەر، دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكى مۇئمىنلەر زالىملارنىڭ بېسىملىرىگە؛ چالما - كېسەك، يۇرتتىن ھەيدەپ چىقىرىش قاتارلىق تەھدىتلىرىگە ئۇچرىغان بولۇپ، ئۇلار ئاللاھتىن مەدەت تىلەش، ھەق ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارغا تاقابىل تۇرغان. نەتىجىدە، ئاللاھ پەيغەمبەر ۋە مۇئمىنلەرگە ياردەم بېرىپ، بېسىم ۋە تەھدىت قىلغان زالىملارنى ھالاک قىلغان. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهَلِكَنَّ الظَّالِمِينَ)**. يەنى «كاپىرلار پەيغەمبەرلىرىگە: «سىلەرنى زېمىندىن چوقۇم ھەيدەپ چىقىرىمىز، ياكى چوقۇم بىزنىڭ دىنىمىزغا قايتىشىڭلار كېرەك» دېدى. ئۇلارغا رەببى (مۇنداق) ۋەھىي قىلدى: «زالىملارنى چوقۇم ھالاک قىلىمىز»⁸.

4. چەكلىمە ۋە توسقۇنلۇققا

ئۇچراش. دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكىلەر بەزىدە باتىل نىزام ۋە زالىم ھۆكۈمرانلارنىڭ چەكلىمە ۋە توسقۇنلۇقلىرىغا ئۇچرايدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى: خىزمەت

ئورنىنى ئۆزگەرتىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە دەۋەت ئىشلىرى قاتتىق توسقۇنلۇققا ئۇچرىغاندا، تائىق شەھىرى ئەھلىدىن ياردەم سوراپ قايتىشىدا بىر توپ كىشىلەرنىڭ تاش ئېتىپ ھۇجۇم قىلىشىغا ئۇچرىغان.

ھەل قىلىش چارىسى: ئاللاھقا

ھەقىقىي تايىنىش، سەۋر قىلغان ۋە تەقۋا بولغان مۇئمىنلەرگە دۈشمەنلەرنىڭ ھىيلە-مىكىرلىرىنىڭ قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنىش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **(وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِيَتْرُوكَ مِنْهُ الْجِبَالَ)**. يەنى «ئۇلار ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرلەرگە ۋە مۇئمىنلەرگە) مىكىر ئىشلەتتى. ئۇلارنىڭ مىكىرى تاغنى ئۇرۇۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، ئاللاھ ئۇلارنىڭ مىكىرىنى بەربات قىلىدۇ»⁶.

ئاللاھ ھەقىقەتەن سەۋر قىلغان ۋە تەقۋا بولغان مۇئمىنلەرنى دۈشمەنلەرنىڭ ھىيلە-مىكىرلىرىدىن، زىيان-زەخمەتلىرىدىن ساقلايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **(وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا لَأَيُضِّرَكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ غَاطٍ)**. يەنى «ئەگەر سىلەر (ئۇلارنىڭ ئەزىيەتلىرىگە) سەۋر قىلساڭلار ۋە تەقۋا بولساڭلار يەنى (سۆزۈڭلاردا، ھەرىكىتىڭلاردا ئاللاھتىن) قورقساڭلار، ئۇلارنىڭ ھىيلىسى سىلەرگە قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئاللاھ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ھەقىقەتەن تولۇق بىلگۈچىدۇر»⁷.

3. بېسىم ۋە تەھدىتلەرگە

ئۇچراش. مۇۋەپپەقىيەتنىڭ زورىيىشىغا ئەگىشىپ، بېسىم ۋە تەھدىتلەر كۈچىيىدۇ. بېسىم ۋە تەھدىتلەرنىڭ كۈچىيىشى دەۋەت ۋە دەۋا يولىدا ئېغىر توسالغۇلارنى پەيدا قىلىدۇ.

6 سۈرە ئىبراھىم 46-ئايەت.

7 سۈرە ئال ئىمران 120-ئايەت.

خىزمەتلىرىنى داۋاملاشتۇرۇشى لازىم. چۈنكى، مەسخىرە قىلغۇچىلار ھەرگىز جازاسىز قالمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿وَلَقَدْ اسْتَهْزَأُ بِرُسُلِ مِنْ قَبْلِكَ فَخَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾**. يەنى «سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر (كاپىرلار تەرىپىدىن) مەسخىرە قىلىندى، مەسخىرە قىلغۇچىلار مەسخىرە قىلغانلىقىنىڭ ئاقىۋىتىنى كۆردى»⁹.

6. پۇل-مال ۋە مەنەسەپ بېرىش ۋەدىسى بىلەن ئالداشقا ئۇچراش. بۇ، ئادەتتە دۈشمەنلەر كۆپ قوللىنىدىغان تاكتىكا بولۇپ، تارىختا بۇ تاكتىكىغا ئالدىنىپ يولدىن ئاداشقانلار ئاز ئەمەس.

ھەل قىلىش چارىسى:
دۈشمەنلەرگە باشتىلا مەقسەتنىڭ پۇل-مال ۋە مەنەسەپ ئەمەس، بەلكى ئىسلاھ قىلىش ئىكەنلىكىنى ئوچۇق جاكارلاش ۋە ھەق ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇش. كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: **«إِن أَرَدتَ مَلِكًا مَلِكًا عَيْنًا، وَإِن أَرَدتَ مَالًا جَمَعْنَا لَكَ حَتَّى تَصِيرَ أَعْنَانًا»** يەنى «ئەگەر

پادىشاھ بولۇشنى ئىزدىسەڭ، سېنى ئۆزىمىزگە پادىشاھ قىلايلى، ئەگەر پۇل-مال ئىزدىسەڭ، سەن بىزنىڭ ئەڭ بېيىمىز بولغۇدەك مىقداردا ساڭا پۇل-مال يىغىپ بېرىيلى» دېگەن ئىدى. بۈگۈنكى كۈندە باتىل يولدىكىلەرمۇ ھەق يولدىكىلەرگە ئوچۇق ياكى دارتمىلاپ شۇنداق دېمەكتە. دەۋەت ۋە دەۋا يولدىكىلەر بۇنداق ئەھۋالغا ئۇچرىغان ھامان، ئۇلارغا مەقسەتنى ئوچۇق بىلدۈرۈپ مۇنداق دېيىشى ۋە

مەككىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، قۇرەيش كاپىرلىرى جىددىي يىغىن ئېچىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈۋېتىش قارارىنى چىقارغاندىن كېيىن، ئۇ ئىلگىرىكى پۈتۈن مال-مۈلۈكلىرىنى، قەۋم-جامائەتلىرىنى تاشلاپ، مەدىنىگە ھىجرەت قىلغان. شۇنىڭدەك تارىختا نۇرغۇنلىغان دەۋەتچى ۋە رەھبەرلەر توسقۇنلۇققا ئۇچرىغان شەھەرلەرنى تاشلاپ، باشقا شەھەرلەردە خىزمەتلىرىنى داۋاملاشتۇرغان.

5. مەسخىرەگە ئۇچراش.
مەسخىرىنىڭ كۈچىيىشى بەزى ئىنسانلاردا ئۈمىدسىزلىك ۋە روھىي چۈشكۈنلۈك پەيدا قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، خەلق ئىچىدىكى بىر تۈركۈم شەقىي ئىنسانلار تارىختىن بېرى پەيغەمبەرلەرنىڭ، دەۋەت ۋە دەۋا يولىدىكى مۇئىمىنلەرنىڭ خىزمەتلىرىگە توسقۇنلۇق قىلىشتا، ئۇلارنى مەسخىرە قىلىش ئۇسۇلىنى قوللىنىپ كەلگەن.

ھەل قىلىش چارىسى: چىداملىق بولۇش، مەسخىرىلەرگە پىسەنت قىلماستىن خىزمەتنى داۋاملاشتۇرۇش. ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىمۇ شەقىيلەرنىڭ مەسخىرىلىرىدىن سالامەت قالغان ئەمەس. ئۇلار ئاللاھنى «ئۈچ ئىلاھنىڭ ئۈچىنچىسى»، «بېخىل»، پەيغەمبەرلەرنى «سېھرىگەر»، «كاھىن»، «مەجنۇن» دەپ مەسخىرە قىلىشقان. شۇنىڭ ئۈچۈن، دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكىلەر چىداملىق بولۇپ، شەقىيلەرنىڭ مەسخىرىلىرىگە پىسەنت قىلماستىن

لەر ئېغىرچىلىقلارغا، كۈلپەتلەرگە ئۇچرىغان ۋە چۆچۈتۈۋېتىلگەن ئىدى، ھەتتا پەيغەمبەر ۋە مۇئمىنلەر: «ئاللاھنىڭ (بىزگە ۋەدە قىلغان) ياردىمى قاچان كېلىدۇ؟» دېگەن ئىدى. بىلىڭلاركى، ئاللاھنىڭ ياردىمى ھەقىقەتەن يېقىندۇر»¹².

8. ئىقتىساد كەمچىل بولۇش. يېتەنلىك پۇل-مال بولمىسا، دەۋەت ۋە دەۋا خىزمىتىنى كۆڭۈلدىكىدەك داۋاملاشتۇرغىلى بولمايدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى: جىددىي ئىزدىنىش بىلەن بىرگە، تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشلارغا چات كىرىۋالماي، ماددىي ئىمكانىيەتكە كۆرە ئىش ئېلىپ بېرىپ، خىزمەتنى توختىتىپ قويماي داۋاملاشتۇرۇش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **«وَلَا تَكْفُرْ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا»**. يەنى «بىز ئىنساننى پەقەت تاقىتى يېتىدىغان (ئىش) قىلا تەكلىپ قىلىمىز»¹³. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **«أَحِبَّ الْأَعْمَالَ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمَهُ وَإِنْ قَلَّ»**. يەنى «ئەمەللەرنىڭ ئاللاھقا ئەڭ ياخشى كۆرۈلىدىغىنى ئاز بولسىمۇ داۋام قىلىنىدۇر»¹⁴.

ئۆلىمالار ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقنى ھەل قىلىشتا ئۆشەر، زاكات، ئېھسان، ئىئانە ۋە بەدەل پۇلى يىغىش قاتارلىقلارنى يولغا قويۇش؛ ۋەقپە-راباتلارنىڭ كىرىملىرىدىن پايدىلىنىش؛ تەجرىبىلىك تىجارەتچىلەرنى تەشكىللەپ بازار ئېچىش؛ زاۋۇت، كارخانا ۋە شىركەت

ھەق ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشى كېرەك: **«وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ»**. يەنى «دەۋەت قىلغىنىمغا سىلەردىن ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلمايمەن، ئۇنى پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىدىن تىلەيمەن»¹⁰. **«إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ»**. يەنى «مەن پەقەت (سىلەرنى) قولۇمدىن كېلىشىچە تۈزەشنى خالايمەن، مەن پەقەت ئاللاھنىڭ ياردىمى بولغاندىلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمەن، (ھەممە ئىشتا) ئاللاھقا تايىنىمەن ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن»¹¹.

7. ئۈمىدسىزلىك ۋە چۈشكۈنلۈككە ئۇچراش. ئاللاھنىڭ ياردىمىنىڭ كېچىكىشى ۋە ئەزىبەتلەرنىڭ كۆپىيىشى نەتىجىسىدە، بەزىدە ئىنسانلارغا ئۈمىدسىزلىك ۋە چۈشكۈنلۈك يېتىپ قېلىشى مۇمكىن. بۇ روھىي مەغلۇبىيەت بولۇپ، چوڭ توسالغۇلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى: ئاللاھنىڭ ياردىمىنىڭ مەلۇم ۋاقىت كىچىككەن تەقدىردىمۇ، چوقۇم كېلىدىغانلىقىغا قەتئىي ئىشىنىش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **«أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرَ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ»**.

يەنى «سىلەر تېخى ئىلگىرىكىلەر ئۇچرىغان كۈلپەتلەرگە ئۇچرىماي تۇرۇپ جەننەتكە كىرىشنى ئويلايمسىلەر؟ سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (مۇئمىن)

12 سۈرە بەقەرە 214-ئايەت.

13 سۈرە مۇئمىنۇن 62-ئايەت.

14 ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

10 سۈرە شۇئەرا 145-ئايەت.

11 سۈرە ھۇد 88-ئايەت.

10. ئىمكانىيەت ئاز بولۇش.

بۇ، كۆپىنچە ئەھۋاللاردا خىزمەتنى ئاقسىتىپ قويدۇ، ۋاقتىدا چارە كۆرۈلمىسە، خىزمەتنىڭ توختاپ قېلىشىغا سەۋەپ بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ھەل قىلىش چارىسى:

ئىمكانىيەت يارىتىش. مۇسا ئەلەيھىسسالام تىلى كېكەچ بولغان بولسىمۇ، راۋان سۆزلىيەلمەيمەن، دەپ مەسئۇلىيەتتىن قاچمىغان. بەلكى ئاللاھتىن قېرىندىشى ھارۇننى ياردەمچىسى قىلىپ پېرىشنى تىلەش ئارقىلىق خىزمەتنىڭ ھوددسىدىن چىقىش ئۈچۈن ئىمكانىيەت ياراتقان. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالاغا مۇنداق ئىلتىجا قىلغان: **(وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي. هَارُونَ أَخِي. اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي. وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي).** «ماڭا ئائىلەمدىن قېرىندىشىم ھارۇننى ياردەمچى قىلىپ بەرگىن. ئۇنىڭ بىلەن مېنى تېخىمۇ كۈچەيتكىن. مېنىڭ ئىشىمغا ئۇنى شېرىك قىلغىن»¹⁶.

11. قىزغىنلىقى ئاجىزلاپ

قىلىش. بەزىلەر دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدە بىر مەزگىل ناھايىتى قىزغىن خىزمەت قىلغاندىن كېيىن، ئاۋۋالقى قىزغىنلىقىنى يوقىتىپ، خىزمەتتە بوشىشىپ قېلىشى مۇمكىن.

ھەل قىلىش چارىسى:

تىرىشچان ئىخلاسمەن ئۆلىمالار بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش، پەيغەمبەرلەر ۋە ئۆلگىلىك شەخسلەرنىڭ تەرجىمىھالىنى ئوقۇش، جەمئىيەت ۋە تەشكىلاتلار بىلەن بىرلىكتە خىزمەت قىلىش.

قۇرۇش؛ ئىسلامىي بانكا تەسىس قىلىش؛ زىرائەت، سانائەت، ئىمپورت، ئېكسپورت ئىشلىرىغا ئەھمىيەت بېرىش؛ بىخەتەر ئىقتىسادىي ساھەلەرگە مەبلەغ سېلىش قاتارلىق چارىلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان.

9. قوللىغۇچىلار ئاز بولۇش.

دەۋەت ۋە دەۋا خىزمىتى ھەقىقەتەن كۆپ قوللىغۇچىلارغا مۇھتاج. چۈنكى قوللىغۇچىلار قانچە كۆپ بولسا، خىزمەت شۇنچە بەرىكەتلىك بولىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى:

قوللىغۇچىلار ئاز بولغان تەقدىردىمۇ، ھەقتە مۇستەھكەم تۇرۇش ۋە ئالغا ئىلگىرلەش. چۈنكى، بۇ دۇنيادا كۆپىنچە، باتلىنىڭ قوللىغۇچىلىرى كۆپ، ھەقنىڭ قوللىغۇچىلىرى ئاز بولىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **(وَإِنَّ تُطِغَ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ بِيضُلُوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ).** «ئەگەر سەن يەر يۈزىدىكى كۆپچىلىك كىشىلەرگە ئىتائەت قىلساڭ، ئۇلار سېنى ئاللاھنىڭ يولىدىن ئازدۇرىدۇ»¹⁵.

فۈزەيىل ئىبنى ئىياز رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: «باتىل يولدا ماڭغۇچىلارنىڭ كۆپلۈكىگە ئالدىنمىغىن، ھەق يولدا ماڭغۇچىلارنىڭ ئازلىقىغا ئەجەبلەنمىگىن». ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «سەن (ھەق يولدا) يالغۇز بولساڭمۇ، بىر ئۆمەتسەن».

ئاتىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: (سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلاًّ آيَةً لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْعِغْيِ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا). يەنى «يەر يۈزىدە ناھەق تەكەببۇرلۇق قىلىدىغانلارنى ئايەتلىرىمنى چۈشىنىشتىن يىراقلاشتۇرىمەن. ئۇلار بارلىق مۆجىزىلەرنى كۆرگەندىمۇ ئۇنىڭغا ئىشەنمەيدۇ، ئۇلار ئەگەر توغرا يولنى كۆرسە، ئۇنىڭدا ماڭمايدۇ، گۇمراھلىق يولنى كۆرسە ئۇنىڭدا ماڭىدۇ، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلدى ۋە ئۇنىڭدىن غاپىل بولدى»¹⁸.

14. نىيەت ئۆزگىرىپ قېلىش.
ھەق يولدا بىر مەزگىل خىزمەت قىلغان بەزى كىشىلەرنى شەيتان ئازدۇرۇپ، دۇنيا مەنپەئىتى ياكى نەپسىنىڭ ئىستىكى ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان قىلىپ قويىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى: ئۆزىنى قەتئىي چوڭ تۇتماسلىق، داۋاملىق كەمتەر بولۇش ۋە ئۆزىدە ئىخلاس بىلەن ئىش قىلىش روھىنى يېڭىلاش. ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ كېسەل ۋە دورىنى بىرلا بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئىشلارنى ھەممىدىن بەك بۇزىدىغان نەرسە ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش، ئىسلاھ قىلىدىغان نەرسە ئىخلاستۇر».

15. ئىشنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەي تەمتىرەپ قېلىش.
ھەقىقەتەن بۇ چوڭ بىر توسالغۇدۇر. ئاۋۋال نېمە ئىش قىلىشنى، ئىشنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەسلىك

12. مېۋىسىنى كۆرۈشكە ئالدىراپ قېلىش. بۇ ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىنى كۆرۈشكە ئالدىراپ قالغانلار ئۈچۈن چوڭ توسالغۇ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئۇنداق كىشىلەر ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىنى كۆرۈشكە كۆزى يەتمەسە، خىزمەت قىلىشتىن توختاپ قالىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى:
مەسۇلىيەتنىڭ نەتىجىنى كۆرۈش ئەمەس، بەلكى يۈكلەنگەن ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش ئىكەنلىكىنى بىلىش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: (لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ). تەرجىمىسى: «(ئى) پەيغەمبەر! ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس (ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە پەقەت كىشىلەرگە ئاللاھنىڭ ۋەھىيىسىنى يەتكۈزۈشتۇر)»¹⁷.

13. كىبىر پەيدا بولۇپ قېلىش.
كىبىر ئىنساننى ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىشتىن ۋە توغرا يولدا مېڭىشتىن توسۇپ قويىدىغان ناچار ئىللەت بولۇپ، بۇ ئىللەت ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلىنمىسا، ئاقىۋىتى ياخشى بولمىغان نەتىجىلەرگە ئېلىپ بارىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى:
كەمتەرلىك روھىنى يېتىلدۈرۈش ۋە ئىماننى يېڭىلاش. چۈنكى كىبىر ئىنساننى ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى توغرا چۈشۈنەلمەيدىغان، ھەقىقىي كۆرەلمەيدىغان قىلىپ قويىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنداق ئىنسان توغرا يولنى كۆرسە، ئۇنى ياراتماي ئۇ يولدا ماڭمايدىغان، خاتا يولنى كۆرسە، ئۇنى ماختاپ ئۇ يولغا ئۆزىنى

تەرجىمىھالدا توسالغۇلارنى ھەل قىلىشنىڭ نۇرغۇن چارىلىرى بار.

19. قوپال، باغرى قاتتىق بولۇش. بۇ قوللىغۇچىلارنىڭ تارقاپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىدىغان ناچار ئىللەت بولۇپ، دەۋەت ۋە دەۋا خىزمىتىدىكى ئەڭ يامان ئاپەتلەردىن سانىلىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى: مۇلايىم، باغرى يۇمشاق ۋە ئەپپۇچان بولۇش. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **(فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ).** يەنى «ئاللاھنىڭ رەھىمىتى بىلەن سەن ئۇلارغا مۇلايىم بولدۇڭ؛ ئەگەر قوپال، باغرى قاتتىق بولغان بولساڭ، ئۇلار چۆرەڭدىن تارقاپ كېتەتتى؛ ئۇلارنى ئەپپۇ قىلغىن، ئۇلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىگىن، ئىشتا ئۇلار بىلەن كېڭەشكىن؛ (كېڭەشكەندىن كېيىن) بىر ئىشقا بەل باغلىساڭ، ئاللاھقا تەۋەككۈل قىلغىن. ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋەككۈل قىلغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ»²³.

20. نۆر، شۆھرەت ۋە مەنەسەپ تەمەسسىدە بولۇش. دۇنياپەرەسلىرىدە بۇنداق ئەھۋاللارنىڭ كۆرۈلۈشى ھەيران قالارلىق بولمىسىمۇ، لېكىن بەزى دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكىلەرنىڭ بۇنداق ئەھۋاللارغا چۈشۈپ قېلىشى ھەقىقەتەن ھەيران قالارلىق ۋە ئېچىنارلىقتۇر.

كېلىپ، ئۇلارنى پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىشكە چاقىرغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **(وَجَاءَ مِنْ أَفْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ).** «شەھەرنىڭ يىراق جايىدىن بىر كىشى (يەنى ھەبىب نەجار) يۈگۈرۈپ كېلىپ ئېيتتى: ئى قەۋمىم! پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىڭلار»²².

18. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن چەتنەپ كېتىش. ھەقىقەتەن بۇ چوڭ توسالغۇلاردىن ھېسابلىنىدۇ.

ھەل قىلىش چارىسى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا قايتىش. دەۋەت ۋە دەۋا يولى تىكەنلەر بىلەن تولۇپ تاشقان، ئاپەت ۋە كۈلپەتلەر بىلەن قورشالغان يولدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن چەتنەپ كەتكەن بەزى دەۋەت ۋە دەۋا سېپىدىكىلەرنىڭ بىرەر ئاپەت ياكى كۈلپەتكە يولۇققان ھامان، يولىنى داۋاملاشتۇرالمىي قايىمۇقۇپ قالغانلىقىنى كۆرىمىز. ئەگەر ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ھەقىقىي قايتسا، ئۆزلىرى يولۇققان كۈلپەتلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ يولۇققانلىقىنى ۋە بۇنىڭ ئاللاھنىڭ ئۆزگەرمەس قانۇنىيىتى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، يولىنى تەمكىنلىك بىلەن داۋاملاشتۇرالايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولى سەۋر قىلىش، تىرىشچانلىق كۆرسىتىش، ئۈمىدۋار بولۇپ، ئالغا ئىلگىرلەش يولىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ

ھەل قىلىش چارىسى:

ئىخلاس بىلەن ئىش قىلىش روھىنى يېتىلدۈرۈش، خىزمەت تەقسىماتىغا رازى بولۇش، سەلەف سالىھلارنىڭ كەمتەر بولۇش، تۆر، شوھرەت ۋە مەنەپ تەمەسىدە بولماسلىقتەك روھىدىن ئۆگىنىش.

ئۆلىمالار ئۆزىنى قالىتىس چاغلان، ماختىنىشنى ياخشى كۆرۈش، باشقىلارنى چۈشۈرۈپ ئۆزىنى كۆتۈرۈشكە ئۇرۇنۇش، ئۆزى باش بولمىغان ھەرقانداق سۆز-ھەرىكەتلەرنى قوللىماسلىق، باشقىلارنىڭ پىكىرلىرىنى ئىلمىي ئاساسسىز تەنقىت قىلىش، خاتالىقى ئېنىق بولغان تەقدىردىمۇ، ئۆز پىكىرىدە چىڭ تۇرۇۋېلىش، باي ۋە مەنەپدارلارغا خۇشامەت قىلىش، پەتۋاچى بولۇشقا ئالدىراپ كېتىش قاتارلىق شوھرەت ۋە مەنەپ تەمەسىدە بولۇشنىڭ بىر قانچە تاشقى كۆرۈنۈشلىرىنى بايان قىلغان. ئىمام بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىخلاسەن، نامسىز مۇجاھىتىنى مەدھىيەلەپ ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ مۇنداق

دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: «طوبى لىعبد آخذ بعنان فرسه في سبيل الله، أشعث رأسه، مغبرة قدماه، إن كان في الحراسة كان في الحراسة، وإن كان في الساقية كان في الساقية، إن استأذن لم يؤذن له، وإن شفع لم يُشفع». يەنى «ئېتىنىڭ يۈگىنىنى تۇتۇپ ئاللاھ يولىدا ماڭغان، چاچلىرى چۇۋۇلغان، قەدەملىرى توپىغا مەلەنگەن بەندىگە جەننەت بولسۇنكى، ئۇ قوشۇننىڭ ئالدىدا تۇرۇشقا ئورۇنلاشتۇرۇلسا، ئالدىدا تۇرۇشقا رازى بولىدۇ، ئاخىرىدا تۇرۇشقا ئورۇنلاشتۇرۇلسا، ئاخىرىدا تۇرۇشقا رازى بولىدۇ، (خەلق ئارىسىدا ئابروۋى ۋە نوپۇزى بولمىغانلىقتىن) ئۇ رۇخسەت سورىسا، رۇخسەت بېرىلمەيدۇ، بىرەرسىگە شاپائەت قىلسا شاپائىتى قوبۇل قىلىنمايدۇ»²⁴.

بۇ ھەدىستە، دۇنياغا ئالدىنىپ قېلىش؛ نەپسى خاھىشىغا بېرىلىپ كېتىش؛ تۆر، شوھرەت ۋە مەنەپ تەمەسىدە بولۇپ قېلىش قاتارلىق ئىللەتلەردىن ئاگاھلاندىرۇلۇپ، كەمتەرلىك، ئىخلاسەنلىك ۋە نامسىز قەھرىمانلىق روھى مەدھىيەلەنگەن.

24 ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

إِنَّ الدِّينَ عَالَمٌ لِّلَّاسْتِغْلَاةِ

بىرىمىزنىڭ مۇئەييەن ئورنى بار»²⁶.

2. ئورنىڭىزنى ۋە ئىمكانىيىتىڭىزنى بىلگىنىڭىزدىن كېيىن، ئۇنى رازىمەنلىك بىلەن قوبۇل قىلىڭ ۋە ئاللاھقا شۈكۈر قىلىڭ. **(خُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ)**. يەنى «ساڭا مەن ئاتا قىلغاننى قوبۇل قىلغىن ۋە شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولغىن»²⁷.

3. ھەرقانداق بىر ساھەدە ئۆزىڭىزدىن ئەۋزەل كىشىنى تاپسىڭىز، ئۇ ساھادە شۇ كىشىنى ئالدىغا چىقىرىڭ. **(وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْضَحُ مِنِّي لِسَانًا)**. يەنى «قېرىندىشىم ھارۇننىڭ تىلى مېنىڭكىدىن راۋاندۇر»²⁸.

4. ئۆزىڭىزنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئېتىراپ قىلغاندەك، باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنىمۇ ئېتىراپ قىلىڭ. شۇنداق قىلىش ئىختىلاپقا ئەمەس، بەلكى تاكامۇللۇققا ئېلىپ بارىدۇ. خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئېيتقان بۇ سۆزىدىن دەرس ئېلىڭ: **«يَا مُوسَى إِنِّي عَلِمْتُ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَمِيهِ لَا تَعْلَمُهُ أَنْتَ، وَأَنْتَ عَلِمْتُ مِنْ عِلْمِكَ لَا أَعْلَمُهُ»**. يەنى «ئى مۇسا! مەندە ئاللاھنىڭ ئىلىمىدىن ئاللاھ ماڭا بىلدۈرگەن، سەن بىلمەيدىغان ئىلىم بار؛ سەندە ئاللاھ ساڭا بىلدۈرگەن، مەن بىلمەيدىغان ئىلىم بار».

5. باشقىلارنى چۈشۈرۈش، ئۆزىڭىزنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، باشقىلارنىڭ بىلىش ۋە چۈشىنىش سۈپەتلىرىنى ئىنكار قىلماڭ.

مانا بۇلار دەۋەت ۋە دەۋا يولىدىكى بەزى توسالغۇلار ۋە ھەل قىلىش چارىلىرى بولۇپ، دەۋەت ۋە دەۋا خىزمىتىنىڭ تەرەققى قىلىشىغا ئەگىشىپ، بۇ توسالغۇلارنىڭ تېخىمۇ زور بېشى ۋە ئېغىرلىشىشى مۇقەررەر. لېكىن ئاللاھنىڭ كىتابى قۇرئان كەرىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى يەنى سەھىھ ھەدىسلەرگە چىڭ تېسىلغان ئىمان كارۋانلىرىنىڭ ھەرقانداق توسالغۇلارنى يېڭىپ، ئالغا ئىلگىرلەپ، كۆزلىگەن نىشانغا يېتەلەيدىغانلىقىدا شەك يوق.

بۇ يەردە، دوكتور ئەھمەد ئابدۇلمۇنئىمنىڭ فەيسبوك بېتىدىكى بۇ مەكتۇپىنى پايدىلىق ۋە ماقالىگە مۇناسىۋەتلىك دەپ قارىغانلىقىم ئۈچۈن، تەرجىمە قىلىپ ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھوزۇرىغا سۈنۈشنى مۇۋاپىق كۆردۈم²⁵.

ئىسلام خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارغا مەكتۇپ

1. ئورنىڭىزنى بىلىڭ. تۈزىمەن دەپ بۇزۇپ قويماسلىقىڭىز ئۈچۈن، ئۆز ساھەڭىزدىن ھالقىپ كەتمەڭ. **(وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ)**. يەنى «بىزنىڭ ھەر

26 سۈرە سافات 164-ئايەت.

27 سۈرە ئەئراڧ 144-ئايەت.

28 سۈرە قەسەس 34-ئايەت.

25 المصدر: صفحة الدكتور أحمد عبد المنعم على

موقع «فيسبوك».

ئۇلار كۆرمىگەننى كۆردۈم»³². دوكتور ئەھمەد ئابدۇلمۇنئىمىنىڭ مەكتۇبى بۇ يەردە تۈگىدى.

خۇلاسە:

دەۋەت ۋە دەۋا مۇئىن-مۇسۇلماننىڭ بۇ دۇنيادا ئاللاھ تائالاغا ئىمان ئېيتقىنىدىن كېيىن قىلىدىغان خىزمىتىنىڭ ئەڭ ئالىسى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر. چۈنكى بۇ، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ، سالىھ ۋە تەقۋادارلارنىڭ خىزمىتىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە بىر قانچە ئورۇندا، بۇ خىزمەت بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنى مەدھىيلىگەن ۋە بۇ خىزمەتنىڭ ئەجىر-ساۋابىنىڭ كاتتىلىقىنى بايان قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ بۇ خىزمەتنىڭ ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ شەرەپلىك، ئەجىر-ساۋابى ئەڭ كاتتا خىزمەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان ۋە مۇئىن-مۇسۇلمانلارنى بۇ شەرەپلىك خىزمەتكە چاقىرغان.

لېكىن يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك، دەۋەت ۋە دەۋا يولى پاياندازلار سېلىنغان، ئەتىر-گۈللەر چېچىلغان يول بولماستىن، بەلكى تىكەنلەر، ئېغىر كۈلپەتلەر، نۇرغۇن ئىچكى-تاشقى سىناق ۋە توسالغۇلار بىلەن قورشالغان قىيىن ۋە جاپالىق يوللاردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ يولغا ئۆزىنى بېغىشلىماقچى بولغانلارنىڭ پوختا تەييارلىق قىلىشى ۋە كۈچلۈك قوراللىنىشى تەلپ قىلىنىدۇ. چۈنكى، پوختا تەييارلىق قىلغان، كۈچلۈك قوراللانغان، ئاللاھنىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمگە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى يەنى

(وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ). يەنى «يەھۇدىيلار: <ناسارالار توغرا دىندا ئەمەس> دېدى. ناسارالارمۇ: <يەھۇدىيلار توغرا دىندا ئەمەس> دېدى. ھالبۇكى، ئۇلار كىتابنى (يەنى يەھۇدىيلار تەۋراتىنى، ناسارالار ئىنجىلىنى) ئوقۇيدۇ»²⁹. دۇنيانىڭ مال-مۈلكىنى ئەمەس، ئاللاھنىڭ ھۆزۈرىدىكى ئەجىر-ساۋابىنى كۆزلەپ ئىش قىلىدىغان بولۇڭ. (وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْفَىٰ إِلَيْكُمْ السَّلَامَ لَيْسَ مُؤْمِنًا تَتَّبِعُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَايِمٌ كَثِيرَةٌ). يەنى «سىلەرگە (مۇسۇلمان بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپ) سالام بەرگەن ئادەمگە - دۇنيانىڭ مال-مۈلكىنى (يەنى غەنىيمەتنى) كۆزلەپ - سەن مۇئىن ئەمەسەن دېمەڭلار، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا نۇرغۇن غەنىيمەتلەر (يەنى ئەجىر-ساۋابلار) بار»³⁰.

6. قېرىنداشلىرىڭىز بىلەن ھەرگىز ئىختىلاپلاشماڭ. چۈنكى ئىختىلاپ ھەيۋەت ۋە كۈچ-قۇۋۋەتنى كەتكۈزۈپ قويىدۇ. (وَلَا تَنَازَعُوا فِتْنَةً وَأَنْتُمْ رِجَالٌ مِّنْكُمْ). يەنى «ئىختىلاپ قىلىشماڭلار، بولمىسا، (دۈشمەن بىلەن ئۇچرىشىشتىن) قورقۇپ قالسىلەر، كۈچ-قۇۋۋىتىڭلار كېتىپ قالىدۇ»³¹.

7. مەن باشقىلار كۆرمىگەننى كۆردۈم دېگەن قاراشتىن ساقلىنىڭ. چۈنكى بۇ سامىرىيچە قاراش بولۇپ، تەپرىقچىلىق ۋە مەغلۇبىيەتنىڭ يولىدۇر. (بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ). يەنى «مەن

29 سۈرە بەقەرە 113-ئايەت.

30 سۈرە نىسا 94-ئايەت.

31 سۈرە ئەنئال 46-ئايەت.

ئادەملەر ئۇلارغا: <كىشىلەر (يەنى قۇرەيشلەر) ھەقىقەتەن سىلەرگە قارشى قوشۇن توپلىدى، ئۇلاردىن قورقۇڭلار> دېدى. بۇ سۆز ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى. ئۇلار: <بىزگە ئاللاھ كۇپايە، ئاللاھ نېمىدېگەن ياخشى ھامىي!> دېدى. ئۇلار ئاللاھنىڭ نېمىتى ۋە پەزىلى بىلەن قايتىپ كەلدى، ھېچقانداق زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىدى، ئۇلار ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى ئىزدىدى. ئاللاھ ئۇلۇغ پەزىل ئىگىسىدۇر»³³.

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى:
ئەختەمجان ھەسەن.

33 سۈرە ئال ئىمران 173.. 174-ئايەتلەر.

سەھھ ھەدىسلەرگە ئەگەشكەن ۋە ئۇلارنى ياشاش مىزانى قىلغان دەۋەت ۋە دەۋا كارۋىنى ئىلگىرىكى ئىمان كارۋىنىغا ئۇخشاش، ھەرقانداق قىيىن توسالغۇلارنى يېڭىپ، يولنى راۋان داۋاملاشتۇرالايدۇ. بۇ كارۋاننى داۋانلار توسالمايدۇ، پىتنە-پاساتلار قايمۇقتۇرالايدۇ، بالا-مۇسبەتلەر توختىتالايدۇ، دۈشمەنلەر قورقۇتالايدۇ. ئاللاھ تائالا ئىلگىرىكى ئىمان كارۋىنى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:
(الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ. فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ).
يەنى «(مۇشرىكلار تەرەپدارى بولغان)

مۇھەممەد يۈسۈپ

ھالال پىيشنىڭ زۆرۈرلۈكى ۋە ھارامدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىلىرى

بەھۇزۇر ھايات كەچۈرۈشىگە كاپالەتلىك قىلىش ئۈچۈن بىر قىسىم قانۇن - پىرىنسىپلارنى بەلگىلىگەن. بۇ قانۇن - پىرىنسىپلار «قىل» ۋە «قىلما» ياكى «ھالال» ۋە «ھارام» دېگەن ئىككى سۆزگە مەركەزلەشكەن.

ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئايالى ھەۋۋانى جەننەتتىن يەر يۈزىگە چىقىرىشتىن ئاۋۋال بۇ ئىككىسىنى ھالال - ھارام بىلەن سىنىغان. بۇسنىق ئەمەلىيەتتە ئۇلارغا «ھالال - ھارام» نى ئۆگىتىشتىكى تۇنجى مەشق ئىدى. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئىككىسىگە جەننەتتە ھەممە نەرسىنى ھالال قىلىپ بېرىپ، پەقەت بىر تال دەرەخنىڭ مېۋىسىنىلا ھارام قىلغانلىقى ئۇلارغا ھالال - ھارامنىڭ پەلسەپىسىنى بىلدۈرگەنلىكى ئىدى. دېمەك، ھالال - ھارام مەسىلىسى ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئايالى ھەۋۋا ئىككىسى جەننەتتىكى ۋاقتىدىلا باشلانغان.

ھالال - ھارامنى بەلگىلەش پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ ھەققىدۇر. ئاللاھ تائالا ھالال بىلەن ھارامنى ھېكمەت بىلەن بەلگىلىگەن. خۇددى تېلېۋىزىيە، كىر ئالغۇ، ئون ئالغۇ ۋە

ھالال - ھارام ئەڭ قەدىمىي مەسىلىلەرنىڭ بىرى بولۇپ، كائىناتنىڭ بارلىق ئىشلىرى ۋە ھاياتنىڭ مىزانىغا مۇناسىۋەتلىك چوڭ مەسىلىدۇر. ئاللاھ تائالا ئىنساننى يەر يۈزىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئورۇنباىسار قىلىپ ياراتقان بولۇپ، ئىنسانلار يەر يۈزىدە بىر-بىرىنىڭ ئورنىنى بېسىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئاللاھ تائالانىڭ يەر يۈزىنى گۈللەندۈرۈش ۋە ئاۋاتلاشتۇرۇش ئىرادىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا ئورۇنباىسارلىق ۋە زىپىسىنى ئۆتەيدۇ. شۇڭا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا يېمەك - ئىچمەك، نەسلىنى داۋام قىلدۇرۇش ئامىللىرى، بەختلىك ھايات كەچۈرۈشنىڭ چارىلىرى قاتارلىق ياشاشنىڭ پۈتۈن ۋاسىتىلىرىنى تولۇقلاپ بېرىش بىلەن بىرگە ياشاشنىڭ قانۇن - پىرىنسىپلىرىنى بەلگىلىگەن. چۈنكى ھەرقانداق بىر ئۇستا ئۆزى ياسىغان نەرسىسىنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى ۋە ئۇنى قانداق ئاسراش كېرەكلىكىنى ئۇبىدان بىلگىنىگە ئوخشاش، ياراتقۇچى ئاللاھ تائالا ئۆزى ياراتقان مەخلۇقاتىنىڭ خاراكتېرىنى ۋە ئۇلار ئۈچۈن نېمىنىڭ پايدىلىق ۋە نېمىنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ئۇبىدان بىلىدۇ. ئاللاھ تائالا ئىنساننىڭ

قىلىۋەتكەن. بۇ خۇددى نېفىت ئايرىش زاۋۇتىدىكىلەرنىڭ بېنزىنى تۈرلەرگە ئايرىغىنىغا ئوخشايدۇ. ئاپتوموبىل ئۈچۈن مەخسۇس قىلىنغان بېنزىنى ئايروپىلانغا قاچىلىغاندا، ئايروپىلان ۋەزىپىسىنى ئۆتىيەلمەيدۇ. ئۇچقان تەقدىردىمۇ چۈشۈپ كېتىدۇ. ئادەم ئۆلىدۇ.... خۇددى شۇنىڭدەك، سىزگە مەخسۇس قىلىنغان ھالال تائامنى يېمەستىن، ھارام تائامنى يېسىڭىز ئاللاھ تائالانىڭ قانۇنى بىلەن زىتلاشقان بولىسىز، تەن ساقلىقىڭىزغا زىيان يەتكۈزىسىز. دە، زەھەرلىنىپ ئۆلىسىز، ئۆلمىگەن تەقدىردىمۇ، كېسەل بولىسىز. شۇنىڭ بىلەن ھاياتتىكى ۋەزىپىڭىزنى ئۆتەشتىن ئاجىز قالىسىز. ھارام دېگەن ئەنە شۇنداق زىيانلىق نەرسە.

ئاللاھ تائالا بەندىلىرىگە ھالالدىن رىزىق بېرىشنى، بارلىق جان ئىگىلىرىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ رىزىقىنى تېپىپ يېيىشتىن ئاجىز كېلىدىغان جانىۋارلارنىمۇ رىزىقلاندۇرۇشنى كاپالەتلەندۈرگەن. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا بارلىق جان ئىگىلىرىنى ئوز رىزىقىنى تېپىپ يېيىش يولىدا سەۋەب قىلىشقا ئىلھاملاندۇرغان بولسا، ئىنسانلارنى ئىشلەشكە ۋە ھالال رىزىق ھاسىل قىلىش ئۈچۈن سەۋەب قىلىشقا بۇيرۇغان.

رىزىق - ئىنسان ھاجەت بولىدىغان ۋە پايدىلىنىدىغان نەرسىلەر دېگەنلىكتۇر. رىزىق پۇل-مال ۋە يېمەك-ئىچمەك بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ، بەلكى ئۇنىڭ دائىرىسى ناھايىتى كەڭدۇر. مەسىلەن: تەن ساقلىقى،

سىن ئالغۇ قاتارلىق جىھازلارنى ياساپ چىققانلار بۇ جىھازلارنى قانداق يوسۇندا ئىشلىتىش ۋە بۇزۇلۇشىنىڭ ئالدىنى قانداق ئېلىش دېگەندەك تەلىماتلىرى يېزىلغان بىرەردىن كىتابچىنى بۇ جىھازلارنى ئالغۇچىلارغا قوشۇپ بەرگىنىگە ئوخشاش، ئاللاھ تائالامۇ ئۆزى ياراتقان مەخلۇقاتنى ۋە ئۇلارغا نېمىلەرنىڭ پايدىلىق، نېمىلەرنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى، ئىنسانلار قانداق قىلغاندا ھاياتىنى بىخەتەر ئۆتكۈزۈپ بەختلىك بولىدىغانلىقىنى ياخشى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارغا ساماۋى كىتابلارنى چۈشۈرۈپ، «ھالال-ھارام» نامى ئاستىدا تەلىماتلىرىنى ئۆگەتكەن. ئاللاھ تائالا ئۆز ھېكىمىتىگە ئاساسەن ھالال - ھارام توغرىلىق قانۇن - پىرىنسىپلارنى بەلگىلەشتە ئىنساننىڭ سەۋر-تاقەتتىكى قۇدرىتىگە ۋە ئىمكانىيىتىگە تولۇق رىئايە قىلغان. شۇڭا ئىنسانلار نەپەس ئالىدىغان ھاۋادا ھالال - ھارام بەلگىلىمىگەن. چۈنكى ئىنسان ھاۋاسىز ياشىيالمايدۇ. ئەمما يېمەك - ئىچمەكلەردە ھالال - ھارامنى بەلگىلىگەن. چۈنكى ئىنسان ھارام يېمەستىنمۇ ھاياتىنى داۋام قىلدۇرالايدۇ. ئاللاھ تائالا ھالال بىلەن ھارامنى بەلگىلىگەندە، بىزگە نېمىلەرنىڭ پايدىلىق ۋە نېمىلەرنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەن. شۇڭا بىز ئۈچۈن پايدىلىق بولغانلىرىنى ھالال پېتى بويىچە بەلگىلىگەن. ئەمما بىز ئۈچۈن - ئەقىلمىز، دىنىمىز، جىسمىمىز، تەن ساقلىقىمىز ۋە ھاياتىمىز ئۈچۈن - زىيانلىق بولغانلىرىنى ھارام

2. ئىشلەش ۋە سەۋەب قىلىش. (ھۇ
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا
مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ) «ئۇ زېمىننى سىلەرگە
بويىسۇنىدىغان قىلىپ بەرگەن زاتتۇر، ئەمدى
سىلەر (تىرىكچىلىك قىلىپ) زېمىننىڭ
تەرەپ _ تەرەپلىرىدە مېڭىپ، ئاللاھنىڭ
(بەرگەن) رىزقىدىن يەڭلار، (ھېساب بېرىش
ئۈچۈن) تىرىلىدىغان جاينىڭ ئاللاھنىڭ
دەرگاھىدۇر»².

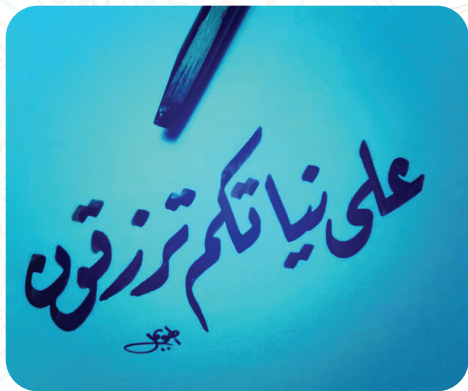
3. ئۆسۈم مۇئامىلىسى، ئوغرىلىق،
پارىخورلۇق، ئالدامچىلىق دېگەندەك
ھارام ئىشلاردىن يىراق تۇرۇپ، ھالال
ئىش قىلىش. «ئى ئىمان ئېيتقانلار!
ئەگەر ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىدىغان
بولساڭلار، بىز سىلەرگە ئاتا قىلغان ھالال
نەرسىلەردىن يەڭلار ۋە ئاللاھقا شۈكۈر
قىلىڭلار»³.

ئىسلام ئۆلىمالىرى ھالال
پۇل بىلەن ھارام پۇلنى مۇنداق
تونۇشتۇرغان: «پۇلنىڭ مەنبەسى ۋە
ئۇنى ھاسىل قىلىش يوللىرى ھالال
بولسا، يەنى پۇلنى ئىسلام شەرىئىتى
كۆرسەتكەن يول بىلەن تاپقان بولسا،
بۇنداق پۇل ھالال پۇلدۇر. ئەكسىچە،
پۇلنىڭ مەنبەسى ۋە تېپىش يوللىرى
ھالال بولمىسا، يەنى ئىسلام شەرىئىتى
مەنئى قىلغان يوللار بىلەن تاپقان پۇل
بولسا، بۇنداق پۇل ھارام پۇلدۇر»⁴.

ھارامدىن پۇل تېپىشنىڭ
مىساللىرى:
ئوغرىلىق قىلىش، بۇلاڭچىلىق
قىلىش، كىشىلەرنى قورقۇتۇپ پۇلنى
ئېلىۋېلىش.

2 مۇلك سۈرىسى: 15- ئايەت.
3 بەقەرە سۈرىسى: 172- ئايەت.
4 دوكتور ھۈسەين شاھاتەننىڭ «تطهير الأرزاق في ضوء
الشرعية الإسلامية» ناملىق ئەسىرى، 45- بەت.

ياخشى جۆرە، پەرزەنتلەر، ۋاپادار دوست،
شۇنداقلا ئىمان، ئىلىم، گۈزەل ئەخلاق،
تەقۋالىق ۋە ياخشى ئەمەل قاتارلىقلارمۇ
رىزىقتۇر. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھ
تائالا تەرىپىدىن بېرىلگەن رىزىق ۋە
ئاتا-ئېھسانلاردۇر. چۈنكى ئىسلام
نەزىرىدە رىزىق ئاللاھ تائالانىڭ نېمىتى
ۋە ئىنئامدۇر. رىزىق بەرگۈچى پەقەتلا
ئاللاھ تائالا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ
قىلىپ، ئۇنىڭغا چىن ئىشىنىش
مۇئىمىن ئادەمنىڭ ئىمانىنىڭ مۇھىم
بىر پارچىسىدۇر.

رىزىق ھاسىل قىلىشنىڭ پىرىنسىپى

ئىسلام نەزىرىدە رىزىقنى ھاسىل
قىلىشنىڭ پىرىنسىپى ئۈچ بولۇپ،
ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. ئاللاھ تائالاغا تايىنىش ۋە
ئۇنىڭدىن رىزىق تىلەش. چۈنكى رىزىق
بەرگۈچى پەقەتلا ئاللاھ تائالادۇر. (إِنَّ اللَّهَ هُوَ
الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ) «شەكسىزكى، ئاللاھ
(ھەممىگە) رىزىق بەرگۈچىدۇر، قۇدرەت ۋە
كۈچ _ قۇۋۋەت ئىگىسىدۇر»¹.

بولمايدۇ. بەرىكەت ھاسىل قىلىشنىڭ يوللىرىنى تۆۋەندىكىدەك ئىچىملاشقا بولىدۇ:

1. ئاللاھ تائالاغا تەقۋالىق

قىلىش. تەقۋالىق ھەرگىزمۇ نۇرغۇن كىشىلەر چۈشىنىۋالغاندەك تاشقى قىياپەتكە قارىتىلغان ئىش ئەمەس، بەلكى ئىچكى دۇنيايىمىزنى ئىسلاھ قىلىش، ئاللاھ تائالا بۇيرۇغان بويىچە ئىش كۆرۈپ، ئاللاھ تائالا توسقان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش دېگەنلىكتۇر. مەيلى دۇنيالىق، مەيلى ئاخىرەتلىك ھەرقانداق ئىشتا ئاللاھ تائالاغا تولۇق ئىتائەت قىلغان كىشىنىڭ رىزقى بەرىكەتلىك، ئىشلىرى بەرىكەتلىك ۋە ئائىلىسى بەرىكەتلىك بولۇشىدا قىلچە شەك يوق. ئاللاھ تائالا ئىمان ۋە تەقۋالىقنىڭ بەرىكەتكە تۈرتكە بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «(پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن) شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى ئىمان ئېيتقان ۋە (گۇناھ _ مەئسىيەتتىن) ساقلانغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇلارغا ئاسمان _ زېمىننىڭ بەرىكەتلىرىنى

باشقىلارنىڭ ھەققىنى يېۋېلىش، خۇسۇسەن، يېتىملەرنىڭ ھەققىنى يېۋېلىش.

بانكىدا پۇل قويۇپ، ئۇنىڭ ئۆسۈمىنى ئېلىش، قەرز بېرىپ ئۆسۈم ئېلىش.

زىنا قىلىپ، زىناغا دەللىلىق قىلىپ ياكى ساپە قىلىپ پۇل تېپىش. قىمار ئويناپ ياكى ئۇنىڭغا دەللىلىق قىلىپ پۇل تېپىش.

ئۆزىنىڭ ئىش ئورنىدىن پايدىلىنىپ يولسىزلىق قىلىپ پۇل تېپىش، پارا ئېلىش.

ھاراق، تاماكا، زەھەرلىك چېكىملىك ياكى ئىچىملىك سودىسى قىلىپ پۇل تېپىش.

يالغان گۇۋاھلىق بېرىپ ياكى يالغان دىپلوم، ھۆججەت قاتارلىقلارنى ياساپ پۇل تېپىش.

كىلودا ياكى ئۆلچەمدە كەم تارتىپ بېرىپ پۇل تېپىش.

گۇناھسىز كىشىلەرگە قارا چاپلاپ ياكى چىقىشتۇرۇپ پۇل تېپىش.

ئىسلامدا سېتىش ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى سېتىپ پۇل تېپىش.

زالىملارغا، مۇستەملىكىچىلەرگە ھەمكارلىشىپ پۇل تېپىش.

سودىدا يالغان ئېيتىپ، كۆز بوياپ پۇل تېپىش.

رىزىقتا بەرىكەت ھاسىل قىلىش يوللىرى

رىزىقتا بەرىكەت ناھايىتى مۇھىمدۇر. چۈنكى بەرىكەتنى بولمىغان رىزىقنىڭ ۋە ھەرقانداق ئىشنىڭ مەنپەئەتى ئىنتايىن ئاز بولىدۇ، راۋاجى

لا تىلقى على الرزق

سيعطيك رزقك أكثر مما تتوقع

قال الله تعالى :

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٣﴾

الذاريات

ھالال يېيىشنىڭ ئەھمىيىتى

ھالال يېيىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى، پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ياخشى زاتلارنىڭ ئەخلاقىدۇر. ھارام يېيىش ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل بولماسلىقىغا ۋە دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولماسلىقىغا سەۋەب بولىدۇ.

1. يېمەك-ئىچمەككى، كىيىم-كېچىكى ھارامدىن بولغان ئادەمنىڭ ئىبادەتلىرى قوبۇل بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ماۋزۇدا مۇنداق دېگەن: «ئى ئىنسانلار! ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالا پاكىتۇر، ئۇ پەقەت پاك بولغاننىلا قوبۇل قىلىدۇ»⁽⁷⁾. بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى: قەلبى پاك، يېمەك-ئىچمەكلىرى ھالالدىن بولۇپ، پاك بولغانلارنىڭلا قىلغان ئىبادەتلىرىنى قوبۇل قىلىدۇ، دۇئالىرىنى ئىجابەت قىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر.

2. ھارام يېگەن ئادەمنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىراۋ ئۈستى بېشىنى چاڭ توزان قاپلىغان، چاچلىرى چۇۋۇلغان قىياپەتتە ئىككى قولىنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ «ئى رەببىم! ئى ئىگەم!» دەپ دۇئا قىلىدۇ. ھالبۇكى ئۇنىڭ يېگەن - ئىچكەنلىرى ھارامدىن، كىيگەنلىرى ھارامدىن بولۇپ، ئۇ ھارامدىن ئوزۇقلانغان تۇرسا، قانداقمۇ ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولسۇن!»⁽⁸⁾.

بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى شۇكى، بىراۋ ئەڭ بېچارە قىياپەتتە ئاللاھ تائالاغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلغان ۋە ئۇ شۇ ھالىتى بىلەن دۇئاسى ئىجابەت بولۇشقا ئەڭ

ياغدۇرۇپ بېرەتتۇق. لېكىن ئۇلار (پەيغەمبەرلەرنى) يالغانچى دېدى، شۇڭا ئۇلارنى ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ھالەك قىلدۇق»⁵.

2. ئاللاھ تائالانىڭ رىزىق بەرگۈچى ئىكەنلىكىگە چىن ئىشەنچ قىلغان ھالدا، رىزىق ئىشكىنى ئەمگەك ئاچقۇچى بىلەن ئېچىش. ئاللاھ تائالا بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرىنى سەۋەبلەرگە باغلىق قىلغان بولۇپ، ئىشلەش، سەۋەب قىلىش بەرىكەتنىڭ كاپالىتىدۇر.

3. شۈكۈر قىلىش. شەكسىزكى، ئاللاھ تائالانىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش بەرىكەتنىڭ ۋە تېخىمۇ زىيادىسىگە ئېرىشىشنىڭ ئامىلىدۇر. ئاللاھ تائالا بۇنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئەگەر شۈكۈر قىلساڭلار، سىلەرگە (بېرىۋاتقان نېمىتىمنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن. ئەگەر تۈزكۈرلۈك قىلساڭلار، شەكسىزكى، مېنىڭ ئازابىم بەكمۇ قاتتىقتۇر»⁶.

تېلەش دېگەنلىكتۇر.

تەۋبە - سادىر قىلىنغان گۇناھلارغا پۇشايمان قىلىپ، قايتا گۇناھ قىلماسلىققا بەل باغلاپ، توغرىلىققا قايتىش دېمەكتۇر.

قۇرئان كەرىم بىزگە تەلىم بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىمان ئېيتقانلار! ئاللاھقا سەمىمىي تەۋبە قىلىڭلار، ئۈمىدىكى، رەببىڭلار سىلەرنىڭ گۇناھىڭلارنى يوققا چىقىرىدۇ، سىلەرنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ»⁽⁹⁾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىستىغفارنىڭ پەزىلىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئىستىغفار ئېيتىشنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلغان ئادەمگە ئاللاھ ھەرقانداق قىيىنچىلىقتىن چىقىش يولى ۋە ھەرقانداق غەم - قايغۇدىن خۇشاللىق يارىتىپ بېرىدۇ، ئۇنىڭغا كۈتۈلمىگەن يەردىن رىزق بېرىدۇ»⁽¹⁰⁾.

ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئۇستازلىرىدىن دوكتور ئابدۇلھەي فەرماۋى «سائادەتنىڭ يولى ئاللاھقا تەۋبە قىلىشتۇر» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «تەۋبىنىڭ ھەقىقەتەن زور پايدىلىرى بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بەزىسى تۆۋەندىكىچە: تەۋبە بارچە ياخشىلىقلارغا تۈرتكە بولىدۇ.

تەۋبە ئىنساننىڭ مەنئى قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ.

تەۋبە بەخت-سائادەتنىڭ يولىدۇر.

يېۋىلىش ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالا ئاتا قىلغان ھەق- ھوقۇقلىرىغا تاجاۋۇز قىلغانلىق بولىدۇ.

ئاللاھ تائالانىڭ ھەقىقەت قارشى سادىر قىلىنغان گۇناھ - مەئسىيەتلەرنىڭ تەۋبىسىنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئۈچ شەرت بار، ئۇلار:

1. قىلغان گۇناھ - مەئسىيەتلەر ئۈچۈن پۇشايمانلىق ھېس قىلىش.
2. بۇرۇن قىلغان گۇناھ - مەئسىيەتلەرنى قايتا قىلماسلىققا چىن ئىرادە باغلاش.
3. گۇناھ - مەئسىيەتلەردىن قەتئى قول ئۈزۈش.

ئەمما ئىنسانلارنىڭ ھەقىقەت قارشى سادىر قىلىنغان قىلمىشلار ۋە يامانلىقلارنىڭ تەۋبىسىنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن يۇقىرىقى ئۈچ شەرت بىلەن بىرگە، ھەق ئىگىسىنى رازى قىلىش شەرت قىلىنىدۇ. ھەقىقەت يەۋالغان بولسا، ئۇنى قايتۇرۇپ بېرىش، تۆھمەت قىلغان ياكى ئابىرۇيىنى تۆككەن ۋە ياكى قانداقلا بىر يامانلىق قىلغان بولسا، ئۇنىڭدىن رازىلىق ئېلىش تەلەپ قىلىنىدۇ. چۈنكى بۇ خىلدىكى ھەق ئاللاھ تائالانىڭ ھەقىقى بولماستىن، ئىنسانلارنىڭ ئۆز ھەقىقى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار قىلمىشكارلىرىنى ئۆزلىرى كەچۈرمىگۈچە ئاللاھ تائالا كەچۈرمەيدۇ ۋە تەۋبىلىرىنى قوبۇل قىلمايدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئادالەتتىدۇر.

ئىستىغفار - ئاللاھ تائالادىن گۇناھلارنى كەچۈرۈم قىلىشنى

9 تەھرىم سۈرىسى 8- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
10 ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

بولسا، ئۇنىڭ تەۋبىسى قول ئىلكىدە بار بولغان نەرسىلەردىن بىر قۇر كىيىم ۋە يېمەك-ئىچمەكلىرىنى ئېلىپ قېلىپ قالغىنىنى سەدىقە قىلىۋېتىش ياكى ئومۇمىي مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بولغان جايلارغا ئىئانە قىلىش بىلەن بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان»¹².

ئىمام شافىئىي مۇنداق دېگەن: «ھارام مالدىن تەۋبە قىلىشنىڭ شەرتى زىممىسىدىكى ھارام مالنى ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش، ناۋادا مال ئىگىسى بولمىسا، ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ بېرىش، ئەگەر ۋاپات بولۇپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ۋارىسلىرىغا بېرىش، ۋارىسلىرى بولمىسا، مۇسۇلمانلارنىڭ جەمئىيەتلىرىگە، ئۇلارمۇ بولمىسا يوقسۇللارغا بېرىشتىن ئىبارەتتۇر. ھارام مالدىن قۇتۇلماقچى بولغان ئادەم قۇتۇلۇش نىيىتى بىلەن ئۆلۈپ كەتسە، ئاللاھنىڭ ئۇنى مەغپىرەت قىلىشى ئۈمىدلىكتۇر»¹³.

ھارام ئارىلىشىپ قالغان مالنى پاكلاش مەسلىسى

بەزى كىشىلەر ھالال كەسىپ قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ھارام ئىشلارنىمۇ قىلىپ قويدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ كەسىپتىن تاپقان ھالال پۇلغا ھارام پۇل ئارىلىشىپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پۇل-مالغا ئارىلىشىپ قالغان ھارامنى ئايرىپ چىقىرىۋەتمىگەندە، قولىدىكى ھالال پاكلاشمايدۇ. قولىدىكى ھالال ھارامدىن ۋە شۈبھىلىك

تەۋبە ئىنساننى ئاللاھنىڭ رازىلىقىغا ئېلىپ بارىدۇ. تەۋبە بەندىنىڭ ئاللاھقا بولغان ئىتائەتەتلىكىنى ئاشۇرىدۇ. تەۋبە قەلبىنى ئاللاھتىن قورقىدىغان قىلىدۇ. تەۋبە توغرا يولدىن چىقىپ كەتكەنلەرنىڭ يولىنى توغرىلاپ بېرىدۇ»¹¹.

ھارامدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى

بارلىق ئىسلام ئۆلىمالىرى ھارام مالدىن دەرھال قۇتۇلۇشنىڭ زۆرۈرلۈكىدە ئىتتىپاقتۇر. ھارامدىن قۇتۇلۇشنىڭ يوللىرى ۋە چارىلىرى ھەققىدە ئەمەلىي ئەھۋال ۋە شارائىتقا قاراپ ئۆلىمالارنىڭ ھەرخىل كۆزقاراشلىرى مەۋجۇت. ئەللامە قۇرتۇبى مۇنداق دېگەن: «ئۆلىمالىرىمىز قولىدىكى ھارام مالنىڭ تەۋبىسى ئۇنى ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش بىلەن بولىدىغانلىقىنى، ئەگەر ئۇ ھارام مال بىراۋدىن ئالغان ئۆسۈم (جازانە) ياكى زۇلۇم ۋە يولسىزلىق بىلەن ئالغان مال بولسا، ئۇنى ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش، ئەگەر ئىگىسىنى تاپالمىسا، يوقسۇللارغا سەدىقە قىلىۋېتىش بىلەن بولىدىغانلىقىنى، ئەگەر قولىدىكى پۇل-مالنىڭ قانچىلىكى ھالال ۋە قانچىلىكى ھارام ئىكەنلىكىنى بىلمەي قالسا، ئۆزىنىڭ گۇمانىنىڭ كۈچلۈك تەرىپىنى ھېسابقا ئېلىپ ئىش كۆرسە بولىدىغانلىقىنى، ئەگەر زىممىسىدىكى ھەقلەر كۆپ بولۇپ ئۇنى تۆلەشكە كۈچى يەتمەيدىغان دەرىجىدە

12 «الجامع لأحكام القرآن»-3- توم، 366-367- بەتلەر.
13 «المنثور في القواعد للزركشي»-2- توم، 425-426- بەتلەر.

11 دوكتور ئابدۇلھەي فەرماۋىنىڭ «طريق السعادة ... التوبة إلى الله» ناملىق ئەسىرى، 23- بەت.

ھارام ئارىلىشىپ قالغان مالنىڭ زاكىتى قانداق ئادا قىلىنىدۇ؟

ھالال مالغا ھارام مال ئارىلىشىپ قالغاندا، ھالال مالنىڭ مىقدارى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتكەن بولسا، ھالال مالنىڭ زاكىتى بېرىلىدۇ. چۈنكى ھارام مالغا زاكات كەلمەيدۇ. ئەگەر ھالال مالنىڭ مىقدارى زاكات بېرىش ئۆلچىمىگە يەتمىگەن بولسا، زاكات كەلمەيدۇ. ھاراملىقى ئېنىق ئەمەس، ھالاللىقىدا شۈبھە بولغان مالغا زاكات كېلىدۇ.¹⁷

مەنبەسى ھارام ياكى ھارام ئارىلىشىپ قالغان مىراسنى ئېلىشقا بولامدۇ؟

ئاللاھ تائالا بىزنى مىراسنى شەرىئەتتە بەلگىلەنگەن مىقدار بويىچە تەقسىم قىلىشقا بۇيرۇغان ۋە مىراس ئىلمىنى ئۆگىنىشنى پەرز قىلغان. شۇڭا مىراس ئىلمى «علم الفرائض» (پەرزلىرى ئىلمى) دەپ ئاتالغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى تەكىتلەپ: «مىراس ئىلمىنى ئۆگىنىڭلار، چۈنكى ئۇ ئىلمىنىڭ يېرىمىدۇر، ئۇ تېز ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ، مېنىڭ ئۈمىتىمدىن ئەڭ ئاۋۋال سۇغۇرۇلۇپ كېتىدىغان ئىلمى مىراس ئىلمىدۇر»¹⁸ دەپ كۆرسەتكەن.

ھارام مالنى ئىبادەت ئۈچۈن ئىشلىتىشكە بولامدۇ؟

ئىسلام ئۆلىمالىرىنىڭ كۆپ سانلىقى ھارام مالنى ھېچقانداق بىر ئىبادەت ئۈچۈن قوللىنىشقا بولمايدۇ دەپ قارايدۇ. ھەتتا بەزى ئۆلىمالار ھارام پۇلغا قۇرئان سېتىۋېلىشقا بولمايدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار ھارام مالنى پېقىرلارنى ۋە مىسكىنلەرنى تائاملاندىرۇش، قەرزىسىنى تۆلىيەلمىگەنلەرنىڭ قەرزىسىنى تۆلەپ بېرىش، ھەر قايسى ئىلىم ساھەلىرىدە ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلارغا، تەتقىقاتچىلارغا ۋە ياشلارنىڭ ئۆيلىنىش ئىشلىرىغا ياردەم قىلىش قاتارلىق ئىشلارغا ئىشلەتسە بولىدۇ دەپ قارايدۇ.¹⁵

ھارام مال بىلەن ھەج قىلىشقا بولامدۇ؟

ھەنەفىي مەزھىپى ئۆلىمالىرىنىڭ ۋە باشقا كۆپ سانلىق ئۆلىمالارنىڭ ئىتتىپاقى بويىچە، ھارامدىن پۇل تاپقان ئادەمنىڭ ئاشۇ ھارام پۇل بىلەن قىلغان ھەجى قوبۇل بولمايدۇ ۋە قىلغان ھەجىدىن ئۇنىڭغا ھېچقانداق ساۋاب بولمايدۇ، ئەمما ئۇنىڭدىن ھەج پەرزى ساقىت بولىدۇ. ھەج پەرزى ساقىت بولغانلىقى سەۋەبلىك، ئۇ كىشى نامازنى تەرك ئەتكەن ئادەم جازالانغاندەك ھەج پەرزى ئۈچۈن جازالانمايدۇ.¹⁶

15 دوكتور ھۈسەين شاھاتەتنىڭ «تەھبىر الأرزاق في ضوء الشريعة الإسلامية» ناملىق ئەسىرى، 65- بەت.
16 ئەلامە ھۈسەين مۇھەممەد مەخلۇفنىڭ «فتاوى شرعية» ناملىق ئەسىرى، 2- توم، 7-8 بەتلەر.

17 دوكتور ھۈسەين شاھاتەتنىڭ «تەھبىر الأرزاق في ضوء الشريعة الإسلامية» ناملىق ئەسىرى، 71- بەت.
18 ئىبنى ماجە ۋە دارا قۇتۇنى رىۋايىتى.

بەرسە بولىدۇ. ئەگەر مىراسنىڭ كۆپ قىسمى ھالال ۋە ئاز قىسمىلا ھارام بولسا، ۋارىسلار يەنىلا مىراستىن مەھرۇم قىلىنمايدۇ، مىراستىن تولۇق بەھرىمەن بولۇش ھەققى بار. بەزى ئۆلىمالار ئاشۇ ئاز قىسىم ھارامنى ئايرىپ چىقىپ ياخشىلىق يوللىرىغا سەرىپ قىلىشى كېرەك دەپ قارايدۇ. ئەمما بۇ توغرىدا بىرلىككە كېلىنمەنمەن فىقىھىي دەلىل يوق. ئەللامە يۈسۈپ قەرداۋىغا ئوخشىغان بەزى ئۆلىمالار مىراسنى ۋارىسلارغا ھالال قىلىدىغان ھارامنىڭ مىقدارى ئومۇمىي مىراسنىڭ يۈزدە 25 پىرسەنتىدىن ئارتۇق بولماسلىقى شەرت دېگەنلەرمۇ، ئومۇمىي مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن ئارتۇق بولماسلىقى شەرت دېگەنلەرمۇ بار. ھەربىرىنىڭ ئۆز ئىجتىھادىنى كۈچلەندۈرىدىغان دەلىللىرى بار»¹⁹.

يېتىملەرنىڭ مېلىغا ئارىلىشىپ قالغان ھارام مەسىلىسى

يېتىملەرنىڭ ئىشىلىرىغا ئىگە بولغان ئادەم (ۋەسىي) بەزىدە يېتىملەرنىڭ پۇل-مېلىنى بانكىدا قويۇپ ساقلاشقا ھاجەت بولىدۇ. يېتىملەر ئۆزلىرىنىڭ ئىشىلىرىنى بىر تەرەپ قىلالىغۇدەك ياشقا كەلگەندە، ۋەسىي ئۆلارنىڭ پۇل-مېلىنى ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن، پۇلنى بانكىدىن ئالىدۇ. ئۇ چاغدا ئەسلىدىكى پۇل بىلەن بانكىدا يىللاردىن بېرى تۇسكەن پۇل قوشۇلۇپ كەتكەن بولىدۇ. بۇ ئەھۋالدا،

مىراس قالغان پۇل-مال ھالال بولسا، ۋارىسلارنىڭ ئۇ مىراستىن بەھرىمەن بولۇشىدا ھېچقانداق چەكلىمە يوقتۇر. ناۋادا مىراس قالغان پۇل-مال ھارام ياكى ھارام ئارىلىشىپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ ھۆكۈمى مۇنداق بولىدۇ:

ۋارىسلار ئۆزلىرىگە قالغان مىراسنىڭ مەنبەسى ھاراق، تاماكا، ئاق چېكىملىك، چوشقا گۆشى دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىپ تاپقان ياكى ئوغرىلىق، بۇلاڭچىلىق، ئالدامچىلىق، قويمىچىلىق دېگەندەك ھارام يوللار بىلەن باشقىلاردىن ئېلىۋالغان ھارام مال ئىكەنلىكىنى بىلسە، بۇ مالنى ئىشلىتىش ئۇلارغا ھالال بولمايدۇ. ئۇ مالدىن چوقۇم قۇتۇلۇشى كېرەك. بۇ ھالدا ئۆلارنىڭ ئالدىدا ئىككىلا يول بار بولۇپ، بىرى، باشقىلاردىن ئېلىۋالغان مالنى ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىش، مال ئىگىلىرىنى تاپالمىسا ياكى كىملىرىنىڭ ھەققى ئىكەنلىكىنى بىلمىسە، ئومۇمىي مۇسۇلمانلار مەنپەئەتلىنىدىغان ئورۇنلارغا ئىئانە قىلىۋېتىشتۇر.

مىراسنىڭ مەنبەسى ھالال بولۇپ، تىجارەتتە ئالدامچىلىق، يالغانچىلىق، كۆز بوياش ۋە يالغاندىن قەسەم قىلىش ئارقىلىق ھارام قوشۇلۇپ قالغان بولسا، مۇنداق ھارامنى ھالالدىن ئايرىش قىيىن بولغانلىقتىن، ۋارىسلار مىراستىن مەھرۇم قىلىنمايدۇ. ئەگەر ۋارىسلار گۇناھتىن ۋە ھارامدىن پاكلىنىشنى خالىسا، مىراستىن ئۆزى ھارام دەپ تەخمىن قىلغان قىسمىنى ياخشىلىق يوللىرىغا، يوقسۇللارغا

19 قاتارنىڭ «صندوق الزكاة» ناملىق زاكات فوندى تەرىپىدىن ئېلىپ بېرىلغان ئىلمى تەتقىقات دوكلاتى، 2004-يىلى.

پەرزەنتلەرنى يېتىشتۈرۈشنىڭ يولىدۇر. شۇڭا، قىز يىگىتلەرنى ئۆيلەندۈرۈشتە قۇدىلاشقۇچى ھەر ئىككى تەرەپ قارشى تەرەپنىڭ ھالال كەسىپ قىلىدىغانلىقىغا ۋە ھالالدىن يەپ-ئىچىدىغانلىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى ۋە بۇ ئىشنى سۈرۈشتە قىلىشى لازىم. ئەللا مۇھەممەد راتىب نابلەسى ئېيتقاندا، «ئەڭ ئېغىر ئىجتىمائىي زۇلۇم ئۆزىنىڭ دىيانەتسىز ئوغلىغا دىيانەتلىك قىز ئېلىپ بېرىشكە ئۇرۇنۇشتۇر».

ئاق چېكىملىك، ھاراق، تاماكا، چوشقا گۆشى دېگەندەك ھارام نەرسىلەرنى ئېلىپ ساتىدىغان، قىمارخانلاردا، تانسىخانلاردا ئىشلەيدىغان، سودىدا ئالدامچىلىق ۋە يالغانچىلىق قىلىدىغان، قويمىچىلىق قىلىدىغان يىگىتلەر دىيانەتلىك قىزلارغا خېرىدار بولۇپ كىرسە قانداق قىلىش كېرەك؟

بەزى ئۆلىمالار بۇنداق يىگىتلەرگە ھارام ئىشلار يۈز بېرىدىغان جايلاردا ئىشلەشتىن ۋاز كېچىشنى، ھالالدىن پۇل تېپىش يولىغا كىرىشنى تەۋسىيە قىلىش لازىم. ئەگەر ۋاز كەچسە ۋە ھالال ئىش قىلىپ پۇل تېپىش يولىغا كىرسە، ئۇنىڭغا قىز بېرىشكە بولىدۇ، ناۋادا نەسەھەتنى قوبۇل قىلمىسا ۋە ئۆزىنىڭ ئىش ئورنىدا ئىشلەشنى داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرسە، ئۇنىڭغا قىز بەرمەسلىك كېرەك، دەپ قارايدۇ.

يېتىملىرىنىڭ پۇلىنى ئۇنىڭغا كىرىپ قالغان ھارامدىن قانداق پاكلاش كېرەك؟

ئۆلىمالار بۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېگەن: «يېتىملىرى ئۆزلىرىنىڭ پۇل-مېلىدىكى ھارامنى ياكى شۈبھىلىك مىقدارنى ئايرىپ چىقالسا، ئاشۇ ئايرىغان مىقدارنى يوقسۇللارغا ياكى ئومۇمىي مۇسۇلمانلارغا مەنپەئەتلىك ئورۇنلارغا ئىئانە قىلسا بولىدۇ. ئەگەر ئۆزلىرى بىلەلمىسە، بانكىدىن ئەسلى پۇل بىلەن ئۆسكەن پۇلنىڭ مىقدارىنى سورىسا، ئۇلار ھېسابلاپ بېرىدۇ. ئاشۇ ھېسابلاپ بېرىلگەن ئۆسۈم مىقدارىنى يۇقىرىقى ئېھتىياجلىق تەرەپلەرگە ئىئانە قىلىۋەتسە بولىدۇ. ناۋادا مەزكۇر يېتىم (ياكى يېتىملىرى) يوقسۇل بولۇپ، ئۇلارغا زاكات ئېلىش دۇرۇس بولىدىغان دەرىجىدە بولسا، ئۆسكەن پۇلنى ئۆزى ئىشلەتسىمۇ بولىدۇ، ئەمما ئۆسۈمدىن قۇتۇلغىنى ئەۋزەلدۇر»²⁰.

پۇل - مېلىغا ھارام قوشۇلۇپ قالغان ئادەمگە قىز بېرىشكە بولامدۇ؟

ھالالدىن پۇل تېپىش، ھالال يېيىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى ۋە ساغلام ئائىلىنىڭ كاپالىتىدۇر. ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان دىيانەتلىك، ئەخلاىق ۋە بەختلىك ئۆتەلەيدىغان بىرىگە ئۆيلىنىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ھالال لوقما ئەخلاىق ۋە ئەقىللىق

20 دوكتور ھۈسەين شاھاتەننىڭ «تەپھىر الأرزاق في ضوء الشريعة الإسلامية» ناملىق ئەسىرى، 76-بەت.

ئۆلىمالارنىڭ ھارامدىن پۇل تاپىدىغان ئادەمگە قىز بەرمەسلىك لازىم دېگەنلىكىنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئۆيلىنىش ئىبادەتتۇر. چۈنكى ئۆيلىنىش ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىدۇر. ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى تۇتقانلىق ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلغانلىقتۇر. ئاللاھ تائالاغا قىلىنىدىغان ئىبادەت ھارام بىلەن بولمايدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن ئېيتقاندا، ئاساسى ھارامدىن قۇرۇلغان بىر ئائىلىگە ئاللاھ تائالا قانداقمۇ بەرىكەت ئاتا قىلسۇن؟!

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى:
ئوبۇلقاسىم ئەھمەدى.

ئىسلام فىقھىي ئالىملىرى قىز تەلەپ قىلغۇچى يىگىتنىڭ دىيانەتلىك ۋە ئەخلاقلىق بولۇشى شەرت ئىكەنلىكىگە بىرلىككە كەلگەن. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: **(وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ)** «پاك ئاياللار پاك ئەرلەرگە لايىقتۇر، پاك ئەرلەر پاك ئاياللارغا لايىقتۇر»²¹ دەپ كۆرسەتكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سىلەر ئۇنىڭ دىيانىتىگە ۋە ئەخلاقىغا قايىل بولساڭلار، ئۇلارنى دەرھال ئۆيلەندۈرۈڭلار، ئەگەر شۇنداق قىلمىساڭلار، يەر يۈزىدە پىتنە- پاسات ۋە چوڭ بۇزغۇنچىلىق تۇغۇلىدۇ»²² دەپ كۆرسەتكەن.

21 نۇر سۈرىسى: 26- ئايەت.

22 ئىمام تەبەرانى رىۋايىتى.

ئابدۇلئەھد ھەد ھاپىز

پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنى ئىنكار قىلغۇچىلارغا رەددىيە

كۈنىمىزدە قۇرئاننى كۆتۈرۈۋېلىپ قۇرئاننى تۈپ يىلتىزىدىن يوقىتىشقا ئۇل ھازىرلاۋاتقان بەزى ئاتالمىش شەخسلەر پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنى ئىنكار قىلىپ، بەزى ئايەتلەرنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىپ قۇرئانغا ئاساسەن پەيغەمبەرلەر پاك ئەمەس، دەپ مۇسۇلمانلارنىڭ ئەقىدىسىنى بۇزۇۋېتىپ بارىدۇ. مۇسۇلمان ياشلىرىمىزنى بۇنداق ئازغۇن پىكىرلەردىن قوغداش، ئۇلارنى پەيغەمبەرلەر ھەققىدە تەۋرەنمەس، ساغلام ئەقىدىگە باشلاش ئۈچۈن، پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقى ھەققىدە ئەتراپلىق مەلۇمات بېرىش ۋە ئاتالمىش شەخسلەرنىڭ كەلتۈرگەن دەلىللىرىگە رەددىيە بېرىشنى مۇۋاپىق كۆردۈم. ئىنكارچىلارغا رەددىيە بېرىشتىن ئاۋۋال پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقى دېگەن سۆز نېمىنى ئىپادىلەيدۇ؟ پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنىڭ دەلىلى نېمە؟ پەيغەمبەرلەر نېمىلەردىن پاك؟ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئاۋۋال پاكىمۇ ياكى كېيىنمۇ؟ دېگەنلەرنى ئايدىڭلاشتۇرايلى.

ئاللاھ تائالاغا چەكسىز ھەمدۇسانا ئېيتىمىز. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ۋە بارلىق ساھابىلىرىگە ئاللاھنىڭ رەھمەت ۋە سالامىنى تىلەيمىز. ئى رەببىمىز! بىزنى ھەق سۆزگە ھىدايەت قىلىنغان ۋە توغرا يولغا ھىدايەت قىلىنغانلاردىن قىلغىن. ئاللاھىم! بىزگە پايدىلىق نەرسىلەرنى ئۆگەتكىن ۋە بىزگە ئۆگەتكەن نەرسىلەرنى بىز ئۈچۈن پايدىلىق قىلغىن. بىزنىڭ ئىلىمىمىزنى زىيادە قىلغىن، ئامىن.

بىز ئەھلى سۈننەت ۋە لىجەمائەت بولغان مۇسۇلمانلار پۈتكۈل پەيغەمبەرلەرنى پەيغەمبەرلىك ماقامىغا دەخلى يەتكۈزىدىغان، قەۋمى ئارىسىدا ئەيىبلەندىغان ئىشلارنى قىلىشتىن پاك (گۇناھسىز)، دەپ ئېتىقاد قىلىمىز ۋە پۈتكۈل پەيغەمبەرلەرگە مۇشۇ ئەقىدە بىلەن قارايمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن يەھۇدىيلار بىلەن خىرىستىيانلارنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرى ھەققىدىكى نالايىق گەپلىرىنى رەت قىلىمىز ۋە ئۇلارغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنى ئۇلارنىڭ تۆھمەتلىرىگە قارشى قوغدايمىز.

ئۈلگە ۋە ئۆرنەكتۈر. شۇڭا پەيغەمبەرلەر جىسمانىي، ئەقلىي، قەلبىي ۋە ئەخلاقىي جەھەتتىن پاكىتۇر.

پەيغەمبەرلەر جىسمانىي جەھەتتىن پاك. يەنى ئۇلار جىسمانىي جەھەتتىن ئەڭ مۇكەممەل يارىتىلغان بولۇپ، ئۇلاردا كىشىلەر تەرىپىدىن خور كۆرۈلىدىغان، ئاقساق-چىلاق، توكۇر، قارغۇ، كۆرۈمىسىز دېگەنگە ئوخشاش نۇقسانلار بولمايدۇ. ئۇلار كىشىلەر نەپەرەتلىنىدىغان، قاچىدىغان يامان كېسەللىكلەرگە دۇچار بولمايدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: **{اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خَلْقِي فَأَحْسِنْ خَلْقِي}** «ئى ئاللاھم! مېنىڭ يارىتىلىشىمنى گۈزەل قىلغاندەك (يەنى جىسمانىي جەھەتتىن ئەڭ مۇكەممەل ياراتقاندەك)، ئەخلاقىمىنىمۇ گۈزەل قىلغىن دېگەن»¹.

پەيغەمبەرلەر ئەقلىي جەھەتتىن پاك. يەنى ئۇلار ئەقىل-پاراسەتتە ناھايىتى ئۆتكۈر، سۆزلىرى ئىنتايىن قايىل قىلارلىق بولۇپ، كاپىرلار بىلەن بولغان مۇنازىرىلەردە قەتئىي مەغلۇپ بولمايدۇ. بۇنىڭ مىساللىرى قۇرئان كەرىمدە كۆپتۇر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ نەمرۇت بىلەن مۇنازىرىلەشكەن قىسسىسى بۇ مىساللاردىن بىرى: **{هَلَمْ تَرَى إِلَىٰ الذِّي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ}**

1 ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان ۋە ئەلبانى سەھىھ، دېگەن.

«پەيغەمبەرلەر پاك» دېگەن سۆز نېمىنى ئىپادىلەيدۇ؟

پەيغەمبەرلەر ئاللاھ تائالا بىلەن بەندىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئەلچىلەر بولۇپ، ئۇلار ئىنسانلارنىڭ سەرخىلى، ئەڭ ياخشىسى ۋە ئەڭ مۇكەممىلىدۇر. ئاللاھ تائالا ئۇلارنى تاللاپ جىسمانىي ۋە ئەخلاقىي جەھەتتىن ئەڭ مۇكەممەل سۈپەتلەرگە ئىگە قىلغان. ئۇلارنى ئاللاھنىڭ شەرىئىتىنى بەندىلەرگە يەتكۈزۈش، ئۇنى ئەمەلىي تەدبىقلاش ۋە بەندىلەرنى ھىدايەتكە باشلاش ئۈچۈن رەھبەر قىلغان.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى ئاللاھ تائالانىڭ كالامىنى ئىنسانلارغا يەتكۈزۈش، ئىنسانلارنى سۆزلىرى ۋە ئەمەلىي ھەرىكىتى بىلەن ھىدايەتكە باشلاش بولغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ قىلغان ھەربىر سۆزى ۋە ئىشى ئىنسانلار ئۈچۈن ئەگىشىشكە تېگىشلىك

يىغىپ ئېيتقاندا پەيغەمبەرلەرنىڭ پاك بولۇشى، ئاللاھ تائالانىڭ ئۇلارنى جىسمانىي ۋە ئەخلاقىي تەرەپتىن ئەيىب ۋە گۇناھلاردىن ساقلىشىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبەرلەرنى گۇناھلىق قىلمىشلاردىن ساقلىشى، ئۇلارنى گۇناھ ئىشلىيەلمەيدىغان قىلىپ ياراتقانلىقىدىن ياكى ياخشىلىق قىلىشقا مەجبۇر قىلغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭمۇ ئىنسانىي ماھىيىتى باشقا ئىنسانلارغا ئوخشايدۇ؛ يەيدۇ، ئىچىدۇ، ئۇخلايدۇ، سىناق ۋە ئىمتىھانلارغا دۇچار بولىدۇ. لېكىن ئۇلارنىڭ گۇناھلىق قىلمىشلاردىن پاكلىقى نەپسى ئۈستىدىن غالىپ كېلىش ۋە شەيتانغا ئەل بولماسلىقتەك ئىرادە ۋە سەۋر-تاقەتلىك بولۇش بىلەن ئىپادىلىنىدۇ. چۈنكى جانابىي ئاللاھ ئۇلارنى ئۇلارنىڭ قەلبىگە نەپسى-شەيتانغا يېڭىلمەيدىغان قەتئىي ئىرادە ۋە قاتتىق سەۋر قىلىشتىن ئىبارەت مەنەۋى كۈچ ئاتا قىلغان.

پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنىڭ دەلىلى:

پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىغا ئەقلىي ۋە نەقلىي دەلىللەرنى كەلتۈرمىز:

پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىغا نەقلىي دەلىلەر:

1- دەلىل: ئىنساننى گۇناھقا باشلايدىغان ئىككى نەرسە بار: بىرى شەيتان يەنە بىرى يامانلىققا بۇيرۇيدىغان نەپس. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە شەيتانلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى ئازدۇرالمىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ

رَبِّی الَّذِی یُحِی وَیُمِیتُ قَالَ اَنَا اُحِیِّ وَ اُمِیتُ قَالَ اِبْرَاهِیمُ فَاِنَّ اللّٰهَ یَأْتِی بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِی کَفَرَ وَاللّٰهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظّٰلِمِینَ ﴿۱﴾ (پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرەلەشكەن، ئاللاھنىڭ ئاتا قىلغان پادىشاھلىقى ئۇنى ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرەلەشكە ئېلىپ كەلگەن ئادەم (يەنى نەمرۇد) نى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئەينى زاماندا ئىبراھىم (ئاللاھنىڭ بارلىقىغا دەلىل كۆرسىتىپ): «مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيدۇ» دېدى. ئۇ: «مەنمۇ (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرەلەيمەن، (تىرىكنى) ئۆلتۈرەلەيمەن» دېدى. ئىبراھىم: «ئاللاھ ھەقىقەتەن كۈننى شەرقتىن چىقىراالايدۇ، سەن ئۇنى غەربتىن چىقىرىپ باققىن» دېدى. (بۇ پاكىت ئالدىدا) كاپىر ئېغىز ئاچالماي قالدى. ئاللاھ زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ²

پەيغەمبەرلەر قەلبىي جەھەتتىن پاكىتۇر. يەنى ئۇلار ئاداۋەت، ھەسەت، تەكەببۇرلۇق، رىيا، بېخىللىق، ئالدامچىلىققا ئوخشاش قەلبىي ئىللەتلەردىن پاكىتۇر.

پەيغەمبەرلەر ئەخلاقىي جەھەتتىن پاكىتۇر. يەنى ئۇلار بۇتقا چوقۇنۇش، يالغان سۆزلەش، ھاراق ئىچىش، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش، زۇلۇم قىلىش، زىناغا يېقىنلىشىشتەك يامان ۋە بىشەم ئىشلارنى قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (سەن ھەقىقەتەن كاتتا ئەخلاق ئۈستىدىسەن)³

2 بىقەرە سۈرىسى: 258- ئايەت.
3 نۇن سۈرىسى 3- ئايەت.

بەندىلىرىمىزدىن ئىدى.»⁵ بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ شەيتان ئازدۇرالمىدىغان بەندىلەردىن ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. پاكلىق پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئورتاق خۇسۇسىيىتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بىر پەيغەمبەر ئۈچۈن ئېيتىلغان بۇ سۈپەت پۈتكۈل پەيغەمبەرلەر ئۈچۈن ئوخشاش ئىشلىتىلىدۇ.

2- دەلىل: ئىنسانلارغا ئۈلگە بولۇشقا ۋە ئىنسانلارنىڭ ئۇنىڭغا ئەگىشىشىگە پەقەت پاك بولغان زاتلار لايىقتۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾** (سىلەرگە - ئاللاھنى، ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلغان ۋە ئاللاھنى كۆپ ياد ئەتكەنلەرگە - رەسۇلۇللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر).⁶

بۇ ئايەتتىكى «ياخشى ئۈلگە» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى: رەسۇلۇللاھنىڭ سۆزلىرى، قىلغان ئىشلىرى ئۈممىتىگە ھۆججەت بولۇپ، ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئەمەل قىلىش ۋە قىلغان ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا ئەگىشىش لازىم، دېگەن بولىدۇ. ئەگەر پەيغەمبەر پاك بولمىسا، گۇناھ-مەسئەت قىلىدىغان ئادەم قانداق باشقىلارغا ياخشى ئۈلگە بولالايدۇ؟! قانداق ئۇنىڭ سۆزلىرى ۋە قىلغان ئىشلىرى ھۆججەت بولىدۇ?!

3- دەلىل: ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشنى بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: **﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾** (بىز ھەر قانداق پەيغەمبەرنى پەقەت

مۇنداق دەيدۇ: **﴿قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾** **﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ﴾** **﴿قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ﴾** **﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾** (ئىبلەس ئېيتتى: <پەرۋەردىگارم! سەن مېنى گۇمراھ قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن، يەر يۈزىدە ئادەم بالىلىرىغا (گۇناھلارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن. ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمىمەن).> ئاللاھ ئېيتتى: <بۇ مەن ساقلاشقا تېگىشلىك توغرا يول دۇر. مېنىڭ بەندىلىرىمگە (يەنى مېنىڭ تاللانغان بەندىلىرىمنى ئازدۇرۇشقا) سېنىڭ كۈچۈڭ يەتمەيدۇ.>.⁴

بۇ ئايەتتە شەيتاننىڭ بوۋىسى بولغان ئىبلەسنىڭ پۈتۈن ئىنسانلارنى ئازدۇرىدىغانلىقىنى پەقەت بەزى تاللانغان بەندىلەرنى ئازدۇرالمىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇنىڭ سەۋەبى ئۇ بەندىلەرنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن مەخسۇس قوغدىنىلغانلىقى ئۈچۈندۇر. دېمەك، ئاللاھ تائالانىڭ بەزى مەخسۇس بەندىلىرى بار، ئاللاھ ئۇلارنى شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشىدىن قوغدايدۇ؛ شەيتان ئۇلارنى گۇناھقا باشلىيالمىدۇ. شۇڭا ئۇلار پاك بولۇپ، گۇناھ ئىشلارنى قىلمايدۇ. بۇ تاللانغان بەندىلەر كىم؟ بۇنىڭغا ئاللاھ تائالا مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: **﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾** «بىز يۇسۇفنى گۇناھتىن ۋە سەت ئىشتىن ئەنە شۇنداق ساقلىدۇق، شۇبھىسىزكى، يۇسۇف بىزنىڭ تاللانغان

5 يۇسۇف سۇرىسى: 24- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

6 ئەھزاب سۇرىسى: 21- ئايەت.

بۇ ئايەتتىكى رەھبەرلىك پەيغەمبەرلىك بولۇپ، ئۇنىڭغا زالىملارنىڭ ئېرىشەلمەيدىغانلىقى ئېنىق ئىپادىلەندى. «زالىم» سۆزى قۇرئان كەرىمدە ھەرخىل گۇناھكارلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى ھەر قانداق گۇناھ ئىشلىگۈچى يا ئۆزىگە ياكى باشقىلارغا زۇلۇم قىلغۇچىدۇر. بۇ ئايەتمۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەرخىل گۇناھلاردىن پاك ئىكەنلىكىگە دەلىلدۇر.

قۇرئان كەرىمدە ۋە ھەدىس شەرىپلەردە پەيغەمبەرلەرنىڭ پاك ئىكەنلىكىگە كۆپ دەلىللەر بار. بىز بۇنىڭ بىلەن كۇپايە قىلىمىز. خۇلاسە قىلىپ ئېيتساق، پەيغەمبەرلەرنىڭ پاك ئىكەنلىكى ھەم ئەقلىي دەلىل بىلەن ھەم قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرى بىلەن ئىسپاتلانغان ھەقىقەت بولۇپ، پەيغەمبەرلەرنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىش پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ بىر پارچىسىدۇر. بىز ئەھلى سۈننەت ۋە لىجەمائەت بولغان مۇسۇلمانلار مۇشۇنداق ئېتىقاد قىلىمىز.

پەيغەمبەرلەر پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىمۇ پاك بولامدۇ؟ ياكى پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن پاك بولامدۇ؟

بەزى ئىلمىي كالام ئالىملىرى پەيغەمبەرلەرنىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى بەزى گۇناھلارنى ئىشلىشى ئەقلىي جەھەتتىن جائىزدۇر، دەيدۇ. يەنى پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى ھالال-ھارام دەيدىغان ھۆكۈم بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلاردىن سادىر بولغان ئىشلار گۇناھ ھېسابلانمايدۇ.

ئىتائەت قىلىنىش ئۈچۈنلا ئەۋەتتۇق⁷ يەنە مۇنداق دېدى: **﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾** (كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ).⁸ بۇ يەردە ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشنىڭ شەرتسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى. ئەگەر پەيغەمبەر پاك بولمىسا، گۇناھ ئىشلەيدىغان، خاتالىشىدىغان بولسا، قانداق ئۇنىڭغا شەرتسىز ئىتائەت قىلىش پەرز بولىدۇ؟ ئەگەر گۇناھ ئىشلەيدىغان ئادەمگە شەرتسىز ئىتائەت قىلىش دېسە، ئۇنىڭدىن سادىر بولغان گۇناھلارغىمۇ ئەگىشىڭ دېگەنلىك بولىدۇ. ئۇ چاغدا پەيغەمبەرگە ئەگەشكەنلىك قانداق ئاللاھقا ئىتائەت قىلغانلىق بولىدۇ؟

4- دەلىل: ئاللاھ تائالا رەھبەرلىك ۋە ئۈلگىلىك مەنسەبىنى گۇناھكارلارغا بەرمەيدىغانلىقىنى ئېلان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾** (ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىمنى پەرۋەردىگارى بىر قانچە ئەمىرلەر (يەنى شەرىئەت تەكلىپلىرى) بىلەن سىنىدى، ئىبراھىم ئۇلارنى بەجا كەلتۈردى. ئاللاھ ئۇنىڭغا: «سېنى چوقۇم كىشىلەرگە رەھبەر قىلىمەن» دېدى، ئىبراھىم: «مېنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىمنىمۇ رەھبەر قىلساڭ» دېدى. ئاللاھ: «مېنىڭ (رەھبەر قىلىش) ئەھدەمگە زالىملار ئېرىشەلمەيدۇ» دېدى).⁹

7 نىسا سۈرىسى: 64- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
8 نىسا سۈرىسى: 80- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
9 بەقەرە سۈرىسى: 124- ئايەت.

كۆپ سانلىق ئۆلىمالارنىڭ نەزىرىدە: ھەر ئىشنىڭ ئەسلى مۇباھتۇر، پەقەت شەرىئەتتە چەكلەنگەن ئىشلا گۇناھ بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەنمۇ پەيغەمبەرلىك كېلىشتىن بۇرۇن چەكلىمە بولمىغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەرلەرنىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئاۋۋال گۇناھ ئىشلىشى ئەقىلغا ئۇيغۇندۇر.

كەڭ تارقالغان، مەككىدە ھەممە ئادەم كۆنۈپ كەتكەن يامان ئىشلارنىڭ ھېچبىرىنى قىلغان ئەمەس. ھاياتىدا بۇتقا سەجدە قىلمىغان، ھالبۇكى ئۆز ئائىلىسىدىن باشلاپ پۈتكۈل خەلق بۇتپەرەس ئىدى. توي تۆكۈنلەردە ھاراق-شاراپ ئىچىشىپ كەيپى ساپا قىلىدىغان ئىشلارغا قېتىلمىغان. يالغان سۆزلىمىگەن، ھېچكىمنى ئالدىمىغان، خىيانەت قىلمىغان. پۈتكۈل خەلق پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ياخشى كۆرەتتى، ھۆرمەتلەيتتى، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سورايىتتى، بەرگەن مەسلىھەتنى قوبۇل قىلاتتى.

لېكىن «ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدەش» دېگەن قائىدە بويىچە، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھاياتىنى كۆزدىن كەچۈرگەن ۋاقىتىمىزدا، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىمۇ ھەر تۈرلۈك گۇناھلاردىن پاك ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. چۈنكى پەيغەمبەرلەر پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىمۇ پەيغەمبەردەك ياشىغان، قەۋمى ئىچىدە ئېسىل ئەخلاقى، سالىھ ۋە ئۇلۇغ كىشىلىكى بىلەن تونۇلغاندۇر. مەسىلەن: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەككە خەلقى پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى «راسچىل ۋە ئىشەنچلىك مۇھەممەد» دەپ ئاتايتتى. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دەۋەتنى ئوچۇق ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇغاندا، پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساپا تېغىغا چىقىپ تۇرۇپ، مەككە خەلقىنى چاقىرغان ۋە توپلاشقان خەلققە: «ئەگەر مەن سىلەرگە <بۇ تاغنىڭ ئارقىسىدا بىر دۈشمەن قوشۇن سىلەرگە ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتىدۇ> دېسەم، مېنىڭ سۆزۈمگە ئىشىنەمسىلەر؟» دېگەن. پۈتۈن خەلق «ئەلبەتتە ئىشىنىمىز، سەن قەتئىي يالغان گەپ قىلمايسەن» دېگەن. شۇنىڭدەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككە خەلقى ئىچىدە

يەنە بىر مەسىلە: سالىھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىگە پەيغەمبەر بولۇپ، قەۋمىنى بۇتلارغا چوقۇنۇشنى تاشلاپ بىر ئاللاھقا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىرغاندا، قەۋمى ئۇنىڭغا **﴿قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْحُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا﴾** (ئى سالىھ! بۇنىڭدىن بۇرۇن سەن ئارىمىزدا ئۈمىد قىلىنغان كىشى ئىدىڭ (يەنى بۇ دەۋىتىڭدىن بۇرۇن ئارىمىزدا چوڭ ئادەم بولۇشۇڭنى ئۈمىد قىلاتتۇق)، بىزنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز چوقۇنۇپ كەلگەن بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن توسۇمسەن؟) ¹⁰ دېگەن. بۇ ئايەتنى كەرىمە سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى قەۋمى ئىچىدە قانداق ياخشى كۆرىلىدىغان كىشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئىنسانلار ئۆزلىرى ھەرخىل يامان ئىشلارغا كۆنۈپ كەتكەن بولسىمۇ، گۈزەل ئەخلاقلىق، يامان ئىشلاردىن ئۆزىنى

ئەۋەتتىشىنىڭ مەقسىتى ئەمەلگە ئاشمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالانىڭ ھېكمىتى ۋە بەندىلىرىگە بولغان رەھىمىتى پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەرقانداق گۇناھتىن پاك (مەسۇم) بولۇشىنى تەقەززا قىلغان.

2- پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاللاھنىڭ ئەمرىنى تەبلىغ قىلىشتىن باشقا كىشىلەرنى ئىسلاھ قىلىپ تەربىيەلەش (يەنى مۇسلىھەت) ۋەزىپىسى بار. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، پەيغەمبەرلەر ئاللاھنىڭ ئەمرىنى يەتكۈزۈش بىلەن بىرگە ئۇنى ئىجرا قىلىش، ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالىنى تۈزىتىش ۋە ئۇلارغا يولباشچى بولۇش ۋەزىپىسى بار. بۇ ۋەزىپىگە ئىنسانىي كامالەتتە ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگە چىققان، سۆزلىرىدە ۋە ئىش-ھەرىكەتلىرىدە خاتالىقتىن پاك كىشىلەر لايىقتۇر.

3- ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلەرگە ئىتائەت قىلىشنى پەرز قىلىپ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ (ئى ئىمان ئېيتقان زاتلار! ئاللاھقا ئىتائەت قىلىڭلار ۋە پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار)¹¹ دېدى. پەيغەمبەرلەر پاك بولمىسا، ئۇ چاغدا خاتالىشىدىغان، گۇناھ ئىشلەيدىغان كىشىلەرگە ئىتائەت قىلىپ ئۇلارنىڭ قىلغىنىنى قىلىڭلار دېگەن بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەرلەر قەۋملىرىگە: ﴿وَمَا أَرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ﴾ (سىلەرنى توسقان ئىشتا سىلەرگە خىلاپلىق قىلمايمەن...)¹² دەپ جاكارلىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەرلەر ھەر

تارتىدىغان كىشىنى ياخشى كۆرىدۇ. پۈتۈن پەيغەمبەرلەر مانا مۇشۇنداق پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرىمۇ ھەر تۈرلۈك گۇناھلاردىن پاك ۋە مەسۇم ئىدى.

ئەقلى دەلىللەر:

1- پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتىشتىن مەقسەت، ئىنسانلارنى ھىدايەتكە باشلاش، گۇناھ ئىشلاردىن توسۇپ، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا چاقىرىش ۋە بۇ ئىشلاردا پەيغەمبەرلەرنى ئىنسانلارغا ئۈلگە قىلىشتۇر. يەنى پەيغەمبەرلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئەلچىلىرى بولۇپ، ئاللاھنىڭ ئەمرى-پەرمانلىرىنى كىشىلەرگە يەتكۈزىدۇ ۋە ئۇلارنى «سىراتى مۇستەقىم» بولغان توغرا يولغا باشلايدۇ. كىشىلەر ئۇلارغا ئەگىشىپ توغرا يولغا كىرىدۇ ۋە ئاللاھنىڭ ئەمرىنى قانداق بەجا كەلتۈرۈشنى ئۇلاردىن ئۆگىنىدۇ. ئەگەر ئاللاھ تائالانىڭ ئەلچىلىرى بولغان پەيغەمبەرلەر ئاللاھتىن ئېلىپ كەلگەن تەلىماتلارغا خىلاپلىق قىلىپ، ئىنسانلارنى چاقىرغان ھىدايەت يولىدا ئۆزلىرى ماڭمىسا، ئىنسانلار ئۇلارنىڭ سۆزىگە ئىشەنمەيدۇ. «ئۇلارنىڭ دېگەنلىرى توغرا بولسا ئىدى، ئۆزلىرى ئەمەل قىلغان بولاتتى» دەپ، ئۇلار چاقىرغان يولغا ئەگەشمەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى ئەلچى قىلىپ

11 نىسا سۈرىسى: 59- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

12 ھۇد سۈرىسى: 88- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئىسپاتلايدۇ، دەپ كۆرسىتىدۇ. تۆۋەندە ئۇلارنىڭ سەپسەتلىرىدىن بىر نەچچىسىگە رەددىيە بىرىمىز:

1- ئادەم ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىپ، ئاللاھ يېيىشىنى مەنئى قىلغان دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يەپ، ئاسى بولغان. ئۇنى قانداق پاك دېگىلى بولىدۇ؟ ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿قَوْسُوسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةٍ آخِذٍ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى ﴿۱﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا قَبْدَتْ لُهُمَا سَوَاتِنُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْنِهُمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى ﴿۲﴾ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى ﴿۳﴾﴾ (شەيتان ئۇنىڭغا ۋەسۋەسە قىلىپ: «ئى ئادەم! ساڭا (مەن يېگەن ئادەم) ئۆلمەيدىغان دەرەخنى ۋە زاۋال تاپماس پادىشاھلىقنى كۆرسىتىپ قويمايمۇ؟» دېدى. ئۇلار ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋرەتلىرى ئېچىلىپ قالدى، ئۇلار جەننەت (دەرەخلىرىنىڭ) يوپۇرماقلىرى بىلەن سەتىرى ئەۋرەت قىلىشقا كىرىشتى، ئادەم پەرۋەردىگارىنىڭ (ئەمرىگە) خىلاپلىق قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئازدى. ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى.﴾¹³

جاۋاب: ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام تۇنجى ئىنسان بولۇپ، ئۇنىڭ جەننەتكە كىرگۈزۈلۈشى ۋە جەننەتتە مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋەسىنى يەپ سېلىپ جەننەتتىن چىقىرىلىش قىسسىسىنى توغرا چۈشىنىش ئۈچۈن ئىنساننىڭ يارىتىلىش ھېكمىتىنى بىلىشكە توغرا كېلىدۇ. بۇ ئالەمدىكى

تۈرلۈك گۇناھ-مەسىيەتلەردىن پاك ۋە مەسۇمدۇر.

پەيغەمبەرلەر چوڭ گۇناھلاردىنلا پاكىمۇ ياكى كىچىك گۇناھلاردىنمۇ پاكىمۇ؟

بىز باشتا دېگەندەك، پەيغەمبەرلەر مەيلى پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى مەيلى كېيىن، ئىنسانلار تەرىپىدىن ئەيىبلەندىغان، ئۇ ئىشنى قىلغان كىشىنى ئىنسانلار يامان كۆرىدىغان بارلىق چوڭ-كىچىك گۇناھلاردىن پاك ۋە مەسۇمدۇر. ئەمما باشقىلار قىلسا گۇناھ بولمايدىغان، بەزى ئۇششاق ئىشلارنى ئۇنتۇغانلىق ياكى توغرا دەپ ئويلاپ قىلىپ تاشلىشى مۇمكىن. ئەگەر پەيغەمبەر بولغاندىن كېيىن بۇنداق بىر ئىش سادىر بولسا، ئاللاھ تائالا ئۇلارنى دەرھال ئاگاھلاندۇرىدۇ، ئۇلار ئۇ ئىشلارنى تۈزۈتۈۋالىدۇ. بۇنى تۆۋەندە رەددىيەگە ئۆتكەندە تېخىمۇ ئېنىق بايان قىلىمىز. مانا بۇ بىزنىڭ پەيغەمبەرلەر ھەققىدىكى ئەقىدىمىز ۋە كۆز قارىشىمىز.

پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ سەپسەتلىرىگە رەددىيە:

پەيغەمبەرلەرنىڭ پاكلىقىنى ئىنكار قىلغۇچىلار ئالدى بىلەن ھەدىسىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئاندىن قۇرئاندا پەيغەمبەر ھەققىدە كەلگەن ئايەتلەرنى پارچىلاپ ئېلىپ، ئۆز خاھىشى بويىچە تەپسىر قىلىپ، گۇيا قۇرئان كەرىم پەيغەمبەرلەرنىڭ پاك ئەمەسلىكىنى

زەررىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن،
ئۇنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ. ¹⁷

مانا مۇشۇنداق مەقسەت ۋە غايە بىلەن يارىتىلغان تۇنجى ئىنسان ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغاندا، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ شەرىپى ئۈچۈن پەرىشتىلەرنى سەجدە قىلىشقا بۇيرىدى. پەرىشتىلەر سەجدە قىلدى، ئىبلىس بويۇن تاۋلىق قىلىپ ئادەمگە سەجدە قىلىشتىن باش تارتىپ ئاللاھنىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن مەككۇ قوغلاندى. شەيتان ئۆزىنىڭ جازالانغانلىقىنى ئادەمدىن كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ۋە ئەۋلادىغا دۈشمەن بولدى. مانا مۇشۇنىڭدىن باشلاپ ئىنسان بىلەن شەيتان ئوتتۇرىسىدا مەككۇلۈك دۈشمەنلىك باشلىدى.

ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يەريۈزىدە تۇرغۇزۇشتىن ئاۋۋال ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزۈپ، ئۇنىڭدىكى بارلىق نازۇنپەتلەردىن بەھرىمەن بولۇشنى، پەقەت بىرلا دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېمەسلىكىنى بۇيرۇدى. بۇ تۇنجى ئىنساننىڭ تۇنجى سىنىقى ئىدى. ئادەمنىڭ دۈشمىنى بولغان شەيتان ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ئازدۇرۇپ مەنئى قىلىنغان دەرەخنىڭ مېۋىسىدىن يېگۈزدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىلىشىنىڭ غايىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان يەر-زېمىنغا چۈشۈردى. بۇ ۋەقە قۇرئان كەرىمدە ئۈچ بەردە بايان قىلىندى: بەقەرە سۈرىسىدە: ﴿فَأَرْسَلْنَا نُوحًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اسْكُنُوا فِيهَا وَلَا تَقْرَبُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ إِنَّكُمْ لَعُنُّوا عَلَيْهَا فَلَا يَسْكُنُونَ فِيهَا فَدَعَا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ يُخْرِجُوهُمْ مِمَّا كَانُوا فِيهَا﴾ (شەيتان ئۇ ئىككىسىنى تەيىللىدۇردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى

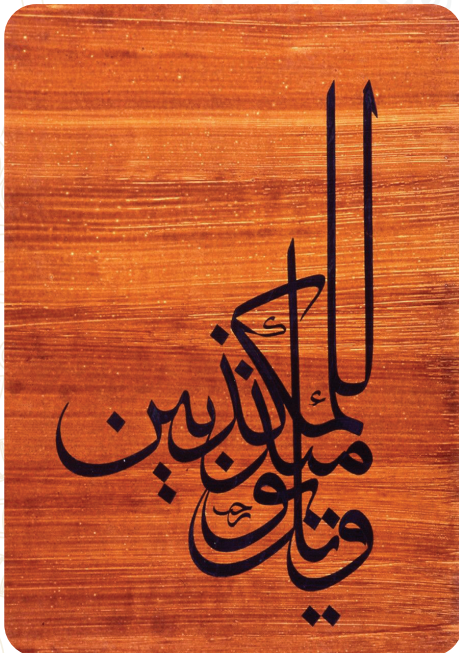
بارلىق مەۋجۇداتلار ئاللاھ تائالاغا ئىختىيارسىز ھالدا ئىتائەت قىلىدۇ ۋە ئۇنى ئۇلۇغلاپ تەسبىھ ۋە ھەمدە ئېيتىپ تۇرىدۇ. ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ﴾ (يەتتە ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار ئاللاھنى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ئاللاھنى پاك دەپ مەدھىيەلەيدۇ (يەنى ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ). ¹⁴ ئاللاھ تائالا ئۆز ئىختىيارى ۋە ئۆز ئىستىكى بىلەن ئاللاھنى تونۇپ ئىتائەت قىلىدىغان بىر مەخلۇق يارىتىشنى ئىرادە قىلدى. بۇ يېڭى مەخلۇقنىڭ ياشىشى ئۈچۈن زېمىننى تاللاپ، بۇ زېمىندا ئۇنىڭ ھاياتى ئۈچۈن كېرەكلىك بارلىق نەرسىلەرنى يارىتىپ تەييار قىلدى. ئاندىن پەرىشتىلەرگە: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً﴾ (مەن يەر-يۈزىدە بىر خەلىپە (يەنى ئىنسان) يارىتىمەن) ¹⁵ دەپ ئېلان قىلدى. ئاندىن بۇ ئىنساننى سىنايدىغانلىقىنى بىلدۈردى: ﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ (سىلەردىن قايسىڭلارنىڭ ئەمەلى ئەڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن، ئاللاھ ئۆلۈمنى ۋە تىرىكلىكنى ياراتتى. ¹⁶ ئاندىن سىناقنىڭ نەتىجىسىدە ياخشى-يامان ئىشلارنىڭ مۇكاپات-جازاسى بولىدىغانلىقىنى ئېلان قىلدى: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿۱﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ (كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ. كىمكى

14 ئىسرا سۈرىسى: 44- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
15 بەقەرە سۈرىسى: 30- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
16 مۇلك سۈرىسى: 2- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

مەڭگۈ ئۆلمەيدىغان دەرەخنى ۋە زاۋال تاپماس پادىشاھلىقنى كۆرسىتىپ قويمايمۇ؟» دېدى. شەيتان ئادەم بىلەن ئايالىغا سادىق دوست ئىكەنلىكىنى، ئۇلارغا كۆيۈنۈۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ قەسەم ئىچىپ بەردى. بۇ يەردە ئادەم ئەلەيھىسسالامغا شەيتاننىڭ «مەن چوقۇم سىلەرگە سادىقمەن» دەپ قەسەم ئىچىپ بەرگەنلىكى تەسىر قىلىپ، شەيتان كۆرسىتىۋاتقان بۇ دەرەخنىڭ ئاللاھ مېۋىسىنى يېيىشنى توسقان دەرەخ ئىكەنلىكىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ تائالا تاھا سۈرىسىدە ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈنۈملىكىنى ئۇنىڭ بىلىپ تۇرۇپ يېمىگەنلىكىنى تەكىتلەپ ئۆتتى.

ئىككىنچى جاۋاب: ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەمەس ئىدى، ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يەپ سېلىپ پۇشايمان قىلغاندىن

تۇرۇۋاتقان جەننەتتىن چىقاردى).¹⁸ ئەئىراق سۈرىسىدە ﴿فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِي عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿١٩﴾ وَقَسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَدَلَاهُمَا لِبَغْوَةٍ﴾ (شەيتان ئېيتتى: «پەرۋەردىگارنىڭ سىلەرنىڭ سىلەرگە بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېيىشنى مەننى قىلغانلىقى پەقەت سىلەرنىڭ پەرىشتە بولۇپ كەتمەسلىكىڭلار ياكى (جەننەتتە) مەڭگۈ تۇرۇپ قالماسلىقىڭلار ئۈچۈندۇر»، شۇنىڭدەك ئۇلارغا: «مەن چوقۇم سىلەرگە سادىقمەن» دەپ قەسەم ئىچىپ بەردى. ئالدامچىلىق ئۇسۇللىرى ئارقىلىق ئۇلارنى (يۇقىرى مەرتىۋىدىن تۆۋەن مەرتىۋىگە) چۈشۈردى).¹⁹ تاھا سۈرىسىدىكى بايان يۇقىرىدا ئۆتتى.

يۇقىرىدىكى ئايەتلەردىن شۇنى ئېنىق كۆرگىلى بولىدۇكى، ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۆز ئىرادىسى بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلمىدى. شەيتاننىڭ ئۇزۇن زامانلار ئۇنى ھەرخىل نەپەرەڭلەر بىلەن ئالداپ ئاخىرىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسان تەبىئىتىدە ياراتقان مەڭگۈ ياشاش ئارزۇسىنى قوللىنىپ: «پەرۋەردىگارنىڭ سىلەرگە بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنى يېيىشنى مەننى قىلغانلىقى پەقەت سىلەرنىڭ پەرىشتە بولۇپ كەتمەسلىكىڭلار ياكى (جەننەتتە) مەڭگۈ تۇرۇپ قالماسلىقىڭلار ئۈچۈندۇر». يەنە بىر قېتىمدا «ئى ئادەم! ساڭا (يېگەن ئادەم)

18 بەقەرە سۈرىسى: 36- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
19 ئەئىراق سۈرىسى: 20-21- ئايەتلەر.

جاۋاب: ئالدى بىلەن ئايەتنى تولۇق ئوقۇيالى: ﴿وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿۱۰﴾ قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعْطُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ (نۇھ پەرۋەردىگارغا دۇئا قىلىپ: «پەرۋەردىگارم! ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۇلارنىڭ نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)، سېنىڭ ۋەدەڭ ئەلۋەتتە ھەقتۇر، سەن ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا ھۆكۈم قىلغۇچىسەن» دېدى. ئاللاھ ئېيتتى: «ئى نۇھ! ئۇ(مەن) نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئەمەلى ياماندۇر، سەن ئېنىق بىلىمگەن نەرسەڭنى مەندىن سورىمىغىن، مەن سېنىڭ جاھىللاردىن بولماسلىقىڭنى نەسەت قىلىمەن»²¹.)

ۋەقە مۇنداق: ئاللاھ تائالا تۇپان بولغاندا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىنى قۇتقۇزىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن ئىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىگە چىققاندا، ئوغللىرىدىن بىرى چىققىلى ئۈنمىدى. چۈنكى ئۇ كاپىر ئىدى، بۇنى نۇھ ئەلەيھىسسالام بىلمەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سۇدا غەرق بولدى. ئوغللىنىڭ كۆزى ئالدىدا غەرق بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن نۇھ ئەلەيھىسسالام دادىلىق مېھرى-شەپقىتى بىلەن ئاللاھ تائالاغا ئوغللىنىڭ ئائىلىسىنىڭ بىر ئەزاسى ئىكەنلىكىنى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئائىلىسىنى قۇتقۇزىدىغانلىقىغا ۋەدە بەرگەنلىكىنى ئېيتىپ دۇئا قىلدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام يالغان ئېيتىمىدى.

كېيىن، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىپ خاتالىقىنى يۇيۇشنى ئۆگەتتى، ھەتتا تەۋبە قىلىدىغان سۆزلەرنى تەلىم بەردى: ﴿فَتَلَقَى آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ (ئادەم پەرۋەردىگاردىن بىرقانچە سۆز تەلىم ئالدى (يەنى تەۋبە قىلىش ئۈچۈن ئوقۇيدىغان دۇئا ئۇنىڭغا ئىلھام ئارقىلىق بىلدۈرۈلدى)، ئاللاھ ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر (بەندىلىرىگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر.)²⁰ ئادەم ئەلەيھىسسالام دەرھال تەۋبە قىلدى، ئاللاھ ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ ئۇنى پەيغەمبەر قىلىپ، ئەسلى يارىتىلىش مەقسىتى بولغان يەر يۈزىگە چۈشۈردى. شۇڭا تاھا سۈرىسىدە ۋەقەنىڭ ئاخىرىنى: (ئاندىن پەرۋەردىگارى ئۇنى تاللىدى، ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى ۋە ئۇنى ھىدايەت قىلدى.) دېگەن ئايەت بىلەن تاماملىدى.

دېمەك، بۇ ۋەقەدە ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ پاكلىقىغا دەخلى يېتىدىغان بىر مەسىلە يۈز بەرگىنى يوق.

2- نۇھ ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالادىن ئوغللىنى قۇتۇلدۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ «ئوغللۇم مېنىڭ ئەھلىمدىندۇر» دېدى. ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ: «ئۇ سېنىڭ ئەھلىڭدىن ئەمەس» دېدى. دېمەك، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالاغا يالغان ئېيتقان بولدى. يالغان ئېيتقان كىشى قانداق پاك بولىدۇ؟

جاۋاب: ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:
﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَّرْتَنِجِدَ أَصْنَامًا آلِهَةً
إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ وَكَذَلِكَ نُرِي
إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ ۝ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا
قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ ۝
فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِعًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ
لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ۝
فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسُ بَازِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ
فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ
۝ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ (ئۆز
ۋاقتىدا، ئىبراھىم ئۆز ئاتىسى ئازەرگە:
«بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالامسەن؟ مەن
سېنى ۋە قەۋمىڭنى ھەقىقەتەن
ئېنىق گۇمراھلىقتا كۆرۈمەن» دېدى
ئىبراھىمنىڭ (تەۋھىد بارىسىدا)
قەتئىي ئىشەنگۈچىلەردىن بولۇشى
ئۈچۈن، بىز ئىبراھىمغا ئاسمانلارنىڭ،
زېمىننىڭ ئاجايىپلىرىنى كۆرسەتتۈق
ئىبراھىم كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى
باسقاندا بىر يۇلتۇزنى كۆرۈپ
(قەۋمىنىڭ سۆزىنى دەلىل كەلتۈرۈپ،
ئۇلارنى مات قىلىش ئۈچۈن): «بۇ
مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر» دېدى. يۇلتۇز
پېتىپ كېتىۋىدى، «مەن پېتىپ
كەتكۈچىلەرنى (يەنى يۇلتۇزلارغا
ئىبادەت قىلىشنى) ياقتۇرمايمەن»
دېدى. ئۇ ئاينىڭ تۇغقانلىقىنى
كۆرۈپ: «بۇ مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر»
دېدى. ئاي پېتىپ كېتىۋىدى،
«ئەگەر پەرۋەردىگارىم مېنى ھىدايەت
قىلمىغان بولسا، مەن چوقۇم ئازغۇچى
قەۋمنىڭ قاتارىدا بولىدىكەنمەن»
دېدى. ئۇ قۇياشنىڭ چىقىۋاتقانلىقىنى
كۆرۈپ: «بۇ مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر،
بۇ ھەممىدىن چوڭدۇر» دېدى. قۇياش

چۈنكى ئوغلى ئۇنىڭ ئائىلىسىدىن
بىرى ئىدى. لېكىن ئۇ كاپىر بولغانلىقى
ئۈچۈن ئاللاھ تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامغا
مەزكۇر ئوغلىنىڭ قۇتقۇزۇشنى
ۋەدە قىلغان ئائىلە ئەزالىرىنىڭ
ئىچىگە كىرمەيدىغانلىقىنى، چۈنكى
ئۇنىڭ مۇسۇلمان ئەمەسلىكىنى
بىلدۈردى. دېمەك، ئاللاھ تائالا
نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئائىلەئىنى
قۇتۇلدۇرمىەن، دېگەن ۋەدەسىدە
ئائىلىسىدىن مۇسۇلمان بولغانلارنى
مەقسەت قىلغان، نۇھ ئەلەيھىسسالام
ئوغلىنىڭ كاپىرلاردىن بولۇپ، ھالەك
بولۇشقا تېگىشلىك كىشىلەردىن
ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن،
ئاللاھ تائالاغا ئۇنى قۇتۇلدۇرۇشنى
تەلپ دۇئا قىلغان. بۇ ۋەقەدە نۇھ
ئەلەيھىسسالامنىڭ پاكلىقىغا دەخلى
يەتكۈزىدىغان بىر گۇناھ ئىش يۈز
بەرگىنى يوق.

3- ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام
ھەقىقەدە كەلگەن ئايەتلەر ئۇنىڭ
ئىمانىدا ئىككىلەنگەنلىكىنى،
يۇلتۇزنى رەببىم دەپ ئېتىقاد
قىلغانلىقىنى، ئاندىن ئۇنىڭدىن ۋاز
كېچىپ ئاينى رەببىم دەپ ئېتىقاد
قىلغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ۋاز
كېچىپ قۇياشنى رەببىم دەپ ئېتىقاد
قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ئېتىقادتا
بۇنداق تەرەددۇت قىلىش ئاللاھقا شېرىك
كەلتۈرگەنلىكتۇر. پۈتكۈل مۇسۇلمانلار
ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ
چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكىدە ئىتتىپاقتۇر.
دېمەك، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام چوڭ
گۇناھ سادىر قىلغان تۇرسا، ئۇ قانداق
پاك بولىدۇ؟

ئېتىقادىنىڭ بۇزۇقلىقىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن ئىشلەتكەن ھېكمەتلىك بىر ئۇسۇل بولۇپ، ئۇنىڭدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شىرك كەلتۈرگەنلىكى ياكى ئاللاھنىڭ ئىلاھلىقىدا شەك قىلغانلىقى يوق. ئەكسىچە ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان ئەقىل-پاراسەت ۋە ھېكمەت بىلەن مەخلۇقاتلارنىڭ ئىلاھ بولالمايدىغانلىقىنى ناھايىتى ئېنىق بىر شەكىلدە ئوتتۇرىغا چىقاردى.

4- ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھەققىدە ئىككىنچى ۋەقە: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇتلارنى چاقىدىغانلىقىغا قەسەم قىلدى، ئەمەلىيەتتە بۇتلارنى چېقىپ تاشلاپ، پەقەت ئەڭ چوڭ بۇتنى چاقماي پالتىنى ئۇنىڭ دولىسىغا ئېسىپ قويدى. كېيىن ئىنسانلار كېلىپ خۇدايمىزنى كىم مۇنداق چېقىپ تاشلىدى؟ دېيىشىپ، ئىبراھىم چاقمەن دېگەن ئىدى، دەپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ كېلىپ: «بۇ خۇدالىرىمىزنى سەن چاقتىڭمۇ؟» دەپ سورىغاندا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: «ئاۋۇ چوڭ بۇت چاقتى، ئىشەنمىسەڭلار ئاشۇنىڭدىن سوراشلار» دەپ يالغان ئېيتتى. يالغانچىلىق چوڭ گۇناھ بولۇپ، ئۇنى سادىر قىلغان پەيغەمبەر قانداق پاك بولىدۇ؟

جاۋاب: ۋەقەلىكنىڭ بايانى: ﴿وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿۱۰﴾ فَيَجْعَلُهُمْ جُذَاءً إِلَّا كَبِيرًا هُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿۱۱﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآبَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۱۲﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتَىٰ يَدُكُرُّهُ يُقَالُ لَهُ إِزْرَاهِيمُ ﴿۱۳﴾ قَالُوا فَاتُوا بِهِ عَلَىٰ عَيْنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ

يېتىپ كېتىۋىدى، ئۇ ئېيتتىكى: «ئى قەۋمىم! مەن ھەقىقەتەن سىلەر شىپىرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلاردىن ئادا - جۇدامەن. مەن ھەقىقەتەن، باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرۇلۇپ، ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقان زاتقا يۈزلەندىم، مەن مۇشۇرىكلاردىن ئەمەسمەن»²².

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ يېگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىگە، ئاللاھ تائالانىڭ پۈتۈن كامال سۈپەتلەرگە ئېگە ئىكەنلىكىگە ۋە بارلىق ئەيىب ۋە نۇقسانلاردىن پاك ۋە مۇنەززەھ ئىكەنلىكىگە چىن ئىشىنەتتى. بۇ ئىماندا قىلچە شۈبھە ۋە ئىككىلىنىش يوق ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇتلارغا، يۇلتۇزلارغا چوقنىدىغان بىر قەۋمنى ئاللاھ تائالاغا ئىمان كەلتۈرۈشكە چاقىراتتى. ئۇلارغا يۇلتۇز، ئاي، قۇياش ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ئىلاھ بولالمايدىغانلىقىنى ئەقلىي دەلىل بىلەن كۆرسىتىپ ئىسپاتلاش ئۈچۈن مۇشۇ ئۇسۇلنى قوللاندى. ئۇلارنىڭ ئەقلى بويىچە ئۇلارغا ئوخشاش ئىشەنگەندەك كۆرۈنۈپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئەقىدىسىنى بىر-بىرلەپ پىچاقلاپ تاشلىدى ۋە ئىلاھنىڭ ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى، ئۇلار چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلەرنىڭ ئۆزگىرىدىغانلىقىنى، ئىلاھنىڭ يوق بولمايدىغانلىقىنى، ئۇلار چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلەرنىڭ يوقىلىدىغانلىقىنى دېمەك، بۇ نەرسىلەرنىڭ ئىلاھ بولالمايدىغانلىقىنى كۆرسەتتى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلغىنى مۇشۇرىكلارنىڭ ئەقلىگە ئۇيغۇن بىر ئۇسۇل بىلەن ئۇلارنىڭ

قېرىنداشنىڭ ئوتتۇرىنى ياراشتۇرۇش ئۈچۈن يالغان ئېيتىش»²⁶

دېمەك، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام پاكىتۇر، پاكلىقىغا دەخلى يەتكۈزىدىغان بىر گۇناھ ئىشلىمىدى.

5- يەنە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالادىن ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىشنى سورىشى، ئۇنىڭ ئاللاھنىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىغا شەك قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇنداق شەك قىلغان كىشى قانداق پاك بولىدۇ؟

جاۋاب: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە كۈچى يېتىدىغانلىقىدا شەك قىلمىدى. چۈنكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ قۇدرىتىگە چىن ئىشىنەتتى. ئۇ پەقەت قەلبىدە چىن ئىشەنگەن بۇ ئىشنى كۆزى بىلەن كۆرۈشنى تەلەپ قىلدى. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا: «ئىشەنمەيۋاتامسەن؟» دەپ سورىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: «ئەلبەتتە ئىشىنمەن، قەلبىمنىڭ ئارام تېپىشى ئۈچۈن كۆرۈشنى خالايمەن» دېدى. بۇنى ئىلمەيەقنىنى (ئەقلى بىلەن بىلگەننى) ئەينەلەيەقنىغا (كۆز بىلەن كۆرۈشكە) چىقىرىش دەيمىز. شۇڭا ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى. ئەمدى ئايەتنى ئوقۇيلى: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ مَاتَ نَحْسٌ مُّؤْمِنٌ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَبْتَلِيَ قَلْبِي قَالَ

ئۇلارغا بۇتلارنىڭ سۆزلىمەيدىغان ئاجىز نەرسىلەر ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ قىلدۇرۇش ئىدى. ئۇلار بۇتلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ﴿قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۚ أَلَيْسَ لَكُمُ وَلَمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ (ئىبراھىم ئېيتتى: «سىلەر ئاللاھنى قويۇپ سىلەرگە ھېچ پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان ۋە زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنامسىلەر». سىلەرگە ۋە ئاللاھنى قويۇپ سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا تۇفى! سىلەر چۈشەنمەيسىلەر؟)»²⁵

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كاپىرلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن، ئۇلارنى خۇدا قىلىۋالغان بۇتلىرى ھەققىدە ئويلىنىشقا، ئەقلىنى ئىشلىتىشكە ۋە قولىدىن ھېچ ئىش كەلمەيدىغان قۇرۇق ھەيكەللەرنىڭ خۇدا بولالمايدىغانلىقىنى ئۆزلىرىگە ئېيتىپ قىلدۇرۇشقا ئېلىپ بارىدىغان مۇشۇنداق بىر يولنى تېپىپ چىققان.

ئىنكارچىلارنىڭ دېگىنىدەك، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى يالغان ئېيتتى دېسەكمۇ، بۇ ئۇلۇغ مەقسەت ئۈچۈن ئېيتىلغان يالغان، يالغان ھېسابلانمايدۇ ۋە گۇناھمۇ بولمايدۇ. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسى: «ئۈچ ئورۇندا يالغان ئېيتىش ھالالدۇر: ئەر كىشىنىڭ ئايالىنى رازى قىلىش ئۈچۈن يالغان ئېيتىشى، ئۇرۇشتا دۈشمەنگە يالغان ئېيتىش ۋە ئىككى

26 بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان، ئەلبانى سەھىھ ھەدىس دېگەن.

25 ئەنبىيا سۈرىسى: 65-66- ئايەتلەر.

بىلەن زىنا قىلماقچى بولغانلىقىنى، يۈسۈف ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇ ئىشنى قىلىشقا مايىل بولغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. دېمەك، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام پاك ئەمەس.

جاۋاب: بۇ ئايەتتە ئاللاھ تائالا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەم جىسمانىي جەھەتتىن، ھەم ئەخلاقىي جەھەتتىن پاكلىقىنى ئېنىق بىر شەكىلدە بايان قىلىدۇ. ئايەتنىڭ بېشىدا زۇلەيخاننىڭ ئۆيىنىڭ ئىچكىرىدە بىر ھوجرىنى تەييارلاپ، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى چاقىرغانلىقىنى، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ھوجرىغا كىرىشى بىلەن زۇلەيخا ئىشىكىنى تاقاپ، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا: «بېرى كەل» يەنە بىر قىرائەتكە كۆرە «مەن ساڭا كەلدىم (يەنى ئۆزەمنى ساڭا بەردىم)» دېدى، دەيدۇ. ئايەتتە ئۇ ئىشىكى تاقالغان ھوجرىدا زۇلەيخاننىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىگە تارتىش ئۈچۈن نېمىلەرنى قىلغانلىقى تەپسىلىي تىلغا ئېلىنمىغان بولسىمۇ، ئەقلى بار بىر ئادەمنىڭ ئۇ مەنزىرىنى تەسەۋۋۇر قىلىشى تەس ئەمەس. ئۇ چاغدا يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئەڭ چوڭ دېگەن يىگىرمە بەش ياشلاردىكى بىر يېگىت ئىدى. مۇشۇ ياشتىكى بىر يىگىتنى بىر ئايال ئۆيگە سولاپ، ئىشىكلەرنى تاقاپ، ئەر كىشىنى ئۆزىگە تارتىدىغان پۈتۈن ئاياللىق قىلىقلىرىنى قىلىپ ئېسىلسا، يىگىرمە بەش ياشلاردىكى يىگىتنىڭ ئۇنىڭغا ھېچقانداق مايىللىقى بولمىسا، ئۇ ئەر جىسمانىي جەھەتتىن ئەيىبلەك، ئىقتىدارسىز كىشى بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ

فَخَذَ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصَرَّهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَيَّ كَلْبَ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِيَنَّكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ (ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم: «پەرۋەردىگارم، ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىڭنى ماڭا كۆرسەتكىن» دېدى. ئاللاھ: «(ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىمغا) ئىشەنمىدىڭمۇ؟» دېدى. ئىبراھىم: «ئىشەندىم، لېكىن كۆڭلۈم (تېخىمۇ) قارار تاپسۇن ئۈچۈن (كۆرۈشنى تىلەيمەن)» دېدى. ئاللاھ ئېيتتى: «قۇشتىن تۆتنى ئالغىن، ئۇلارنى ئۆزۈڭگە توپلىغىن (يەنى ئۇلارنى پارچىلاپ گۆشلىرى بىلەن پەيلىرىنى ئارىلاشتۇرغىن)، ئاندىن ھەر بىر تاغقا ئۇلاردىن بىر بۆلۈكىنى قويغىن، ئاندىن ئۇلارنى چاقىرغىن، سېنىڭ ئالدىڭغا ئۇلار چاپسان كېلىدۇ». بىلگىنىكى، ئاللاھ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر).²⁷

6- يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ھەققىدە كەلگەن ئايەت: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ (ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۈسۈفكە (يېقىنچىلىق قىلىشقا) بەل باغلىدى، پەرۋەردىگارنىڭ روشەن دەلىلىنى كۆرمىگەن بولسا، يۈسۈفمۇ ئۇنىڭغا مايىل بولغان بولاتتى. بىز يۈسۈفنى گۇناھتىن ۋە سەت ئىشتىن ئەنە شۇنداق ساقلىدۇق، شۈبھىسىزكى، يۈسۈف بىزنىڭ سادىق بەندىلىرىمىزدىن ئىدى).²⁸

بۇ ئايەت مىسىر ئەزىزىنىڭ خوتۇنى زۇلەيخاننىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالام

27 بەقەرە سۈرىسى: 260- ئايەت.

28 يۈسۈف سۈرىسى: 24- ئايەت.

سوقۇشۇۋاتاتتى، بىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتىدىن، يەنە بىرى مىسىرلىق قىبىتى ئىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ جەمەتىدىن بولغان ئادەم مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم قىلىشنى تەلەپ قىلدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆز جەمەتىدىن بولغان ئادەمگە يان بېسىپ، مىسىرلىق قىبىتىنى بىر مۇش قويۇپ ئۆلتۈرۈۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام قاتىل بولدى. قاتىللىق چوڭ گۇناھ بولۇپ، پاك دېگەن سۆزگە زىت كېلىدۇ.

جاۋاب: ۋەقەنى قۇرئان كەرىمدىن ئاڭلايلى: ﴿وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَةِ هَذَا وَمِنَ عَدُوِّهِ فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ * قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ (مۇسا شەھەر ئاھالىسىدىن ھېچ كىشىنى كۆرگىلى بولمايدىغان بىر ۋاقىتتا (يەنى چۈشلۈك ئۇيقىدىكى چاغدا) شەھەرگە كىردى، ئۇ شەھەردە ئىككى كىشىنىڭ ئۇرۇشۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. (ئۇرۇشۇۋاتقانلاردىن) بىرى ئۆز قەۋمىدىن بولسا، يەنە بىرى ئۇنىڭ دۈشمىنى ئىدى. ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەم دۈشمىنىگە قارشى ئۇنىڭدىن ياردەم تىلدى. مۇسا ئۇنى مۇشت بىلەن بىرنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدى. مۇسا ئېيتتى: «بۇ شەيتاننىڭ ئىشىدۇر، شۈبھىسىزكى، شەيتان ئازدۇرغۇچى ئاشكارا دۈشمەندۇر». مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگار! مەن ھەقىقەتەن ئۆزۈمگە زۇلۇم قىلدىم. ماڭا مەغپىرەت قىلغىن». ئاللاھ ئۇنىڭغا مەغپىرەت

تائالا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى مۇشۇنداق ئەيىبلەردىن پاكلىقنى ۋە ئەينى زاماندا ئاللاھ تائالا مۆجىزە كۆرسىتىش ئارقىلىق ئۇنى گۇناھتىن ساقلاپ قالغانلىقىنى بىلدۈردى. يەنى يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ مەنىسى: بىز مۆجىزە كۆرسىتىش ئارقىلىق يۈسۈفنى ساقلاپ قالمىغان بولساق، زۇلەيخاننىڭ قاتتىق تەلۋى ۋە قوللانغا نەيرەڭلىرى ئالدىدا يۈسۈفمۇ ئۇنىڭغا مايىل بولۇپ قالاتتى. چۈنكى ئۇ جىنسىي ئىقتىدارى كۈچلۈك ۋە ياشلىق باھارىدىكى بىر يېڭىت ئىدى. بىزنىڭ ساقلاپ قېلىشىمىز بىلەن يۈسۈف ئۇ ئايالغا مايىل بولمىدى، دېگەن بولىدۇ.

دېمەك، بۇ ۋەقەدە يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئەيىبلىنىدىغان گۇناھقا مايىل بولغىنى يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام زىنداندىن چىقىدىغان چىغدا ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ پاكلىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن، مىسىر پادىشاھىدىن ھېلىقى قوللىرىنى كەسكەن ئاياللارنى سوراقتا تارتىشنى تەلەپ قىلغان. پادىشاھ ئۇ ئاياللارنى سوراقتا تارتقاندا، زۇلەيخا ئۆزى گۇناھنى ئېتىراپ قىلىپ، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. مانا مۇشۇمۇ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ پاكلىقىنى، بۇنىڭغا قارشى چىققۇچىلارنىڭ دېگىندەك گۇناھقا مايىل بولمىغانلىقىنى بۇلۇتسىز ئاسماندىكى قۇياشتەك ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

7- مۇسا ئەلەيھىسسالام شەھەردە كېتىپ بارغىنىدا، ئىككى ئادەم

ئۈچىنچىسى، «حسنات الأبرار
سينات المقربين (ياخشىلارنىڭ بەزى
ياخشى ئىشلىرى مۇقەررەبلەرنىڭ
ھەققىدە يامانلىق ھېسابلىنىدۇ)»
دېگەن قائىدىگە ئاساسەن، مۇسا
ئەلەيھىسسالام بۇ مەقسەتسىز يۈز
بەرگەن ئىشنى زۇلۇم دەپ ئاتاپ،
ئاللاھتىن مەغپىرەت تەلەپ قىلدى،
ئاللاھ تائالا دەرھال ئۇنى مەغپىرەت
قىلىپ، پىرىئەۋنىڭ زىيانكەشلىكىدىن
ساقلاپ قالدى. دېمەك، بۇ ۋەقەدە مۇسا
ئەلەيھىسسالامنىڭ پاكلىقىغا دەخلى
يېتىدىغان بىر گۇناھ يوق. بۇنى
گۇناھ دەپ ئاتاش كېرەك، دېسەكمۇ، ئۇ
پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى سادىر
بولغان كىچىك گۇناھ بولۇپ، پەيغەمبەر
بولغاندىن كېيىنكى پاكلىقىغا دەخلى
يەتمەيدۇ.

8- مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام
ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى:
﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى﴾ (سېنى قايمۇققان
بىلىپ ھىدايەت قىلمىدىمۇ؟) بۇ
ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسى پەيغەمبەر
ئەلەيھىسسالامنىڭ پاك ئەمەسلىكىنى،
ئۇنىڭ ئېزىپ كەتكەنلىكىنى ھېس
قىلدۇرىدۇ.

رەددىيە: «قايمۇققان» دەپ تەرجىمە
قىلىنغان «ضالا» سۆزى قۇرئان كەرىمدە
بىر نەچچە مەنىدە كېلىدۇ. مەسىلەن:

1- شىرك، ئازغۇنلۇق، توغرا يولدىن
ئېزىپ كېتىش ۋە كۇفىرى مەنىسىدە
كېلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ
اهْتَدَىٰ فَأِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ
عَلَيْهَا﴾ (كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن،
ھىدايەت تاپقانلىقىنىڭ پايدىسى
ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر).³⁰

قىلدى، ئاللاھ ھەقىقەتەن ناھايىتى
مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى
مېھرىباندۇر).²⁹

بىرىنچىدىن بۇ ۋەقە مۇسا
ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇشتىن
بۇرۇن يۈز بەرگەن. ئىككىنچىدىن
مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇ مىسىرلىقنى
ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ئۈرمىدى. ئۇ
ئۇرۇشۇۋاتقان ئىككى ئادەمنى بىر-
بىرىدىن ئايرىشقا تىرىشقان، مىسىرلىق
تىرىشىپ ئايرىلغىلى ئۈنمىغاندىن
كېيىن، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنى
مۇش بىلەن بىرنى قويۇپ، ئادەم
ئۆلۈپ قالدى. ئادەتتە بىر مۇش
ئۇرغاندا بىر ئادەم ئۆلمەيدۇ. دېمەك،
ئۇ مىسىرلىقنىڭ ئۆلۈشى مۇسا
ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىختىيارىدىن
سىرت كۈتۈلمىگەن بىر ئىش بولۇپ،
ئۇنىڭ پاكلىقىغا دەخلى يېتىدىغان
بىر گۇناھ ئەمەس.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ
بۇ ئىشنى «ئۆزىگە زۇلۇم
قىلغانلىق» دەپ، ئاتىشىنىڭ
ئۈچ مەنىسى بار:

بىرى ئەۋلا بولغاننى تەرك
ئەتكەنلىكى. يەنى ئۇنى ئورماستىن
ئايرىسام بوپتىكەن، دەپ پۇشايمان
قىلىش. ئۇنىڭ بىر مۇش بىلەن
ئۆلىدىغانلىقىنى قەيەردىن بىلسۇن.

يەنە بىرى، ئۇ مىسىرلىقنى ئۆلتۈرۈپ
قويۇش بىلەن ئۆزىنى زالىم پىرىئەۋنىڭ
جازاسىغا ئۇچراتقان بولدى. شۇنچا
مىسىرلىققا زۇلۇم قىلدىم، دېمىدى،
ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم، دېدى.

يېقىنلاشقانسىرى ئىنسانلاردىن يىراقلىشىپ نۇر تېغىدىكى بىر غاردا تەپەككۈر قىلىدىغان بولدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككە ۋە ئەتراپىدىكى ئىنسانلارنىڭ دىنلىرىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى كەسكىن بىلىپ يەتكەن بولسىمۇ، توغرا يولنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى، ئىنسانلارنى بۇ باتىل دىنلاردىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن قايسى يولنى تاللايدىغانلىقىنى بىلەلمىگەن ھالەتتە غاردا بىر نەچچە كۈنلەرنى ئۆتكۈزدى. كېيىن ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا ۋەھىي ئارقىلىق ھەق دىننى، توغرا يولنى كۆرسەتتى. ئىنسانلارنى يالغۇز بىر ئاللاھقا چاقىرىشنى بۇيرىدى. ئاللاھ تائالانىڭ: «سېنى قايمۇققان تېپىپ ھىدايەت قىلمىدۇقمۇ؟» دېگىنى مانا مۇشۇ رەسۇلۇللاھنىڭ پەيغەمبەر بولۇش ھارپىسىدىكى ئەھۋالنى بايان قىلىدۇ.

ئىمام ئىبنى قەييىم ئەلجەۋزىيە رەھمەتۇللاھى ئەلەيھى مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەتنى شۇرا سۈرىسىدىكى مۇنۇ ئايەت تەپسىر قىلىدۇ: **34** ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا﴾ (شۇنىڭدەك (يەنى باشقا) پەيغەمبەرلەرگە ۋەھىي قىلغاندەك) ئەمىرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھىي قىلدۇق، سەن (ۋەھىيدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز. شەك

2- ئۇنۇتۇغان دېگەن مەنىدە كېلىدۇ: ﴿أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى﴾ (بۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرسى ئۇنۇتۇپ قالسا، ئىككىنچىسى ئېسىگە سالىدۇ) ³¹.

3- نەتىجە قازىنالمىدى، بېكار بولۇپ كەتتى، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ: ﴿الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (قىلغان ئەمەللىرى بىكار بولۇپ كەتكەن كىشىلەردۇر). ³²

4- يوق بولۇپ كەتتى دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ (ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى چاغلىرىدا: «بۇتلار بىزگە شاپائەت قىلىدۇ» دېگەن) يالغان - ياۋىداقلىرى يوققا چىقىدۇ) ³³

5- نېمە قىلىشنى بىلمەي قايمۇققان، دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە كەلگەن بۇ ئايەت مۇشۇ 5- مەنىدە كەلگەن. بۇ ئايەتتە دېمەكچى بولغان ئەھۋال مۇنداق: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پاك تەبىئەتلىك زات ئىدى. ئۇ بۇتقا چوقنىدىغان مۇشرىك بىر جەمئىيەتتە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. ئۇ كىچىكىدىن تارتىپ بۇتلارنى ياخشى كۆرمەيتتى، بوۋىسى ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بۇتقا چوقۇنسا، ئۇ چوقۇنمايتتى. چوڭ بولغانسىرى بۇتپەرەسلىكنىڭ توغرا يول ئەمەسلىكىنى تېخىمۇ تونۇپ يەتتى. شامغا تىجارەتكە بېرىش-كېلىش سەپەرلىرىدە خرىستىئان ۋە يەھۇدىلارنىڭمۇ دىنىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بايقىدى. يېشى قىرققا

31 بەقەرە سۈرىسى: 282- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

32 كەھف سۈرىسى: 104- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

33 نەھل سۈرىسى: 87- ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

34 ئىبنى قەييىم جەۋزىيە: «الصواعق المرسله في

الرد على الجهمية والمعتلة» 734/2.

ئاللاھ تائالادىن بىزگە توغرىنى توغرا كۆرسىتىپ ئۇنىڭغا ئەگىشىشنى، باتىلنى باتىل كۆرسىتىپ ئۇنىڭدىن قېچىشنى نېسىپ قىلىشنى تىلەيمەن، ئامىين.

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابدۇراھمان جامال.

- شۈبھىسىزكى سەن توغرا يولغا باشلايسەن³⁵ دېمەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئازغۇن ئەمەس ئىدى، پاكلىقىغا دەخلى يېتىدىغان بىر گۇناھمۇ ئىشلىمىدى.

ھۆرمەتلىك مۇسۇلمانلار! پەيغەمبەرلىك ماقامى ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە ئەڭ ئۇلۇغ ماقام ۋە ئەڭ ئالى مەرتىۋە. ئاللاھ تائالا مۇشۇ مەرتىۋىگە ئېرىشتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئەلچىسى قىلغان ئۇلۇغ پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەققىدە مۇنداق ئەدەپسىز، نالايىق گەپلەرنى قىلىش ئېغىر گۇناھ. ئاللاھ ھۆرمەتلىك قىلغان بۇ ئۇلۇغ زاتلارنى بىزمۇ ھۆرمەتلىشىمىز، ئۇلار ھەققىدە گەپ-سۆز قىلغاندا ئەدەب بىلەن ئۇلارنىڭ مەرتىۋىسىگە لايىق گەپ قىلىشىمىز لازىم.

35 شۇرا سۈرىسى: 52- ئايەت.

مەككە

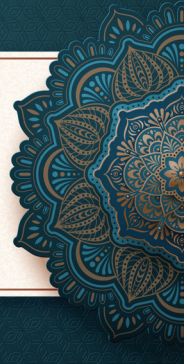
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ

پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىي ئىسلامدۇر

تاھىرجان ئابباس

ئالدىدىغان بولساق، مەيلى باتىلغا بوي ئىگىش بولسۇن، مەيلى ھەقىقەتكە بوي ئىگىش بولسۇن، ياكى بىر ئاللاھقا بوي ئىگىش بولسۇن مۇتلەق بوي ئىگىپ ئىتائەت قىلىش دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. لېكىن ئاتالغۇ ياكى قۇرئان كەرىمدە كەلگەن «ئىسلام» دېگەن سۆز پەقەتلا بىر ئاللاھقا بوي ئىگىپ، ئىتائەت قىلىش دېگەن ئۇقۇمنى كۆرسىتىدۇ.

ئىسلام ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن باشلىنىپ، ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن تەكلىپ قىلىنغان بىردىنبىر ھەق ۋە تەۋھىد دىنىنىڭ ئاساسىدۇر. پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە كەلگەن دىننىڭ ئەسلى ماھىيىتى بىر بولۇپ، شەرىئەت ئەھكاملىرى پەرقلىق بولسىمۇ، ئەقىدە مەسلىھىلىرى بىردەكتۇر. تارىختىن بېرى، پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئۆز ئۈممەتلىرىنى دائىم بىر ئاللاھقا ئىتائەت قىلىشقا چاقىرىپ كەلگەن. ھەزرىتى نوح، ھەزرىتى ئىبراھىم، ھەزرىتى ياقۇب، ھەزرىتى يۇسۇپ ئەلەيھىسسالاملارغا ئوخشىغان نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىمۇ مۇسۇلمان بولۇشقا بۇيرۇلغان. دېمەك، «ئىسلام» خۇددى ئىززەت بىگۈۋىچ ئېيتقانداكى، مۇبارەك تەسلىمىيەت، يەنى ئۆزىنى مۇتلەق ئاللاھقا تاپشۇرۇشتىن ئىبارەتتۇر.

ئىسلام ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن باشلىنىپ، پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاتىسى ھەزرىتى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن كۈچلەنگەن «تەۋھىد، يەنى يالغۇز بىر ئاللاھقا ئىشىنىش» ئاساسى ئۈستىگە قۇرۇلغان ۋە «ھەنەپىلىك – توغرا يول» ئىسمى بېرىلگەن ھەق ۋە توغرا دىندۇر. ئاخىر زامان پەيغەمبىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ توغرا دىن ھەققىدە ئۆز ئۈممىتىگە نەسەھەت قىلىپ: «توپ توغرا تۇتۇڭلار ۋە ئۇنىڭدىن ئەسلا ئايرىلماڭلار» دېگەن بولسا، جانابىي ئاللاھ ئۆز كىتابىدا: (ئاللاھ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا

«ئىسلام» ئاتالغۇسى ئەرەبچە بىر ئىبارە بولۇپ، لۇغەتتە تىنچلىق، كېلىشىش، بويسۇنۇش، ئىتائەت قىلىش دېگەندەك مەنىلەردە كېلىدۇ.

ئىسلامنىڭ مەزكۇر لۇغەت مەنىسىنى مۇتلەق قەلەشتۈرۈپ ئېتىبارغا

ۋە قابىلىيىتىنى كاپالەتلەندۈرۈشتە يېڭىلىقلارنى ئېلىپ كەلگەن.

ئېتىقاد، ئىبادەت ۋە ئەخلاققا مۇناسىۋەتلىك ماۋزۇلاردا ساماۋى كىتابلاردىكى ئوخشاشلىقلار ئۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىرلا مەنبەدىن كەلگەنلىكىنى ۋە ھەممىسىنىڭ بىرلا غايىدە بىرلىشىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. مەيلى ئورنىڭ تەۋرات ياكى ئورنىڭ ئىنجىل بولسۇن، مەيلى قۇرئان كەرىم بولسۇن، ھەممىسى جانابىي ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن، مەنبەسى بىر، غايىسى ئوخشاش كىتابلار بولۇپ، ھېچبىر دىن مەنسۇبىنىڭ بۇ ھەقىقەتلەرنى ئىنكار قىلىشىغا ئورۇن يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىز پەيغەمبەرلەر ئوخشاش دىنغا ئىگە بىر ئائىلىنىڭ ئەۋلادلىرىمىز» دېگەن. بۇ ھەدىس بىزگە، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ پەقەتلا بىر ئاللاھنىڭ ھىمايىسىدە ئايرىلماس بىر جامائە كىشىلىرى ئىكەنلىكىگە ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ئىنسانلارنىڭمۇ ئەسلىدە بىر ئېتىقاد ئاساسىدا بىرلىشىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما زامان، ماكان ۋە شەرت - شارائىتقا ئەگىشىپ، كېيىنكىلەرنىڭ ئىلاھىي ئەمىرلەرنىڭ بىر قىسمىنى ئۇنتۇپ كېتىشى، ياكى بۇ ئەمىرلەرنى باشقىلارغا توغرا ۋە تولۇق شەكىلدە يەتكۈزۈشكە ئىمكانىيەت يەتكۈزۈشكە ئۈچۈن ۋاز كېچىشى دېگەندەك سەۋەبلەر تۈپەيلى ئىختىلاپلىشىپ، پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كەتكەنلىكى قۇرئان كەرىمنىڭ يۈنۈس سۈرىسى 19 - ئايىتىدە، بەقەرە

ئوخشاشلىقلارنىڭ كۆرۈلۈشى، ھەر بىر پەيغەمبەر ئۆزى ئەۋەتىلگەن قەۋم ۋە مىللەتلەرنىڭ مىللىي ئەنئەنىسى ۋە ئۆرپ - ئادەتلىرىدىن، دىننىڭ ئېتىقاد، ئەخلاق ۋە ئىبادەت پىرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن بولغانلىرىنى قويۇپ، ئۇيغۇن بولمىغانلىرىنى چەكلىگەنلىكى تۈپەيلىدىن بولغان. بۇ خىل ئىسلاھات ئېلىپ بېرىلغاندا ھەر قەۋم ۋە مىللەتلەرنىڭ چۈشەنچە، ئالغۇ ۋە مەدەنىيەت سەۋىيەسىگە ئۇيغۇن ئۆسۈپ ۋە مېتود قوللىنىلغان. شۇ ۋەجىدىن دىننىڭ ئەسلى ئۆزگەرمىگەن بولسىمۇ، شەرىئەت مەسىلىلىرىدە پەرقلىقلەر يۈز بەرگەن.

ھەزرىتى پەيغەمبەرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىر قانچىلىغان سەۋەبلەر تۈپەيلى زاماننىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ، ئۆز ئېتىقادچىلىرى تەرىپىدىن مەقسەتلىك ۋە مەقسەتسىز ھالدا، بۇرمىلاش ۋە ئۆزگىرىشلەرگە دۇچ كەلگەن بۇرۇنقى ساماۋى دىنلاردىكى ئورتاق ھەقىقەتلەرنى ئىلمىي قىممەت ئۆلچىمى بويىچە كۈچلەندۈرۈپ، قىيامەتكىچە كېلىدىغان پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ چۈشەنچە ۋە ئالغۇ سەۋىيەلىرىگە مۇناسىپ شەكىلدە، ئىنتايىن ئېنىق بايان ۋە تەپسىلىي ئىزاھلىغان؛ بىر قىسىم شەرىئەت مەسىلىلىرىدە زامان ۋە ماكان شەرتلىرىنى نەزەرگە ئالغان؛ ئىنسانلارنىڭ ئورتاق ۋە دائىملىق بىر روھ ئىچىدە يۈكسىلىپ، تەرەققىياتقا يۈزلىنىشى ئۈچۈن نۇرغۇن مەسىلىلەردە ئىجتىھاد يولىنى ئوچۇق قويغان. شۇنىڭدەك شەخسلەرنىڭ ئىستىدات

سۈرىسىنىڭ 253 - ئايەتلىرىدە³
ئېنىق بايان قىلىنغان.

بۇ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئىسلام دىنى ھېچ شۈبھىسىزكى، بۇرۇن تۆتكەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەر تەرىپىدىنمۇ تەبلىغ قىلىنغان بىر ئالەمشۇمۇل دىندۇر. دېمەك، ھەربىر پەيغەمبەرنىڭ تەبلىغ قىلغان دىنى ئالدىنقى پەيغەمبەرنىڭ تەبلىغ قىلغان دىنىنى تاماملىغۇچى، زامان ۋە ماكاننىڭ شەرتلىرىگە مۇناسىپ كەلمىگەن ھۆكۈم ۋە بىر قىسىم ئەھكاملارغا تۈزىتىش بېرىپ قېلىپلاشتۇرغۇچى بىر پورمىدۇر. بۇ بىزگە پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ «تەۋھىد - ئائىلاھە ئىللەللاھ» دېگەن ھەقىقەت ئاساسىدا بىرلىشىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ناھايىتى ئېنىق كۆرسىتىدۇ.

قۇرئان كەرىم بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارغا ئىشىنىپ ئەگەشكەنلەر ھەققىدە توختالغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ رەببى، ئىلاھى پەقەت بىرلا ئاللاھ ئىكەنلىكىنى، ھەممىسىنىڭ قانۇن ۋە ھۆكۈملىرىنىڭ ئوخشاش مەنبەدىن كەلگەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەن بىرگە، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر ئۈممەت ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ.

3 {ئىنسانلار (ئەسلىدە) بىر دىن (يەنى ئىسلام دىنى) دا ئىدى. كېيىن ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشتى (يەنى دىنلار كۆپەيدى)، پەرۋەردىگار ئىنساننىڭ ئالدىن ئالا ئېيتقان سۆزى (يەنى جازا لاشنى قىيامەتكە قالدۇرۇشتىن ئىبارەت تەقدىرى) بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىلاتتى (يەنى دىندا ئىختىلاپ قىلىشقانلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا بۇ دۇنيادىلا جازا بېرىلەتتى). (سۈرە يۇنۇس، 19 - ئايەت).

{ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشتى، بەزىسى ئىمان ئېيتتى، بەزىسى كاپىر بولدى. ئەگەر ئاللاھ خالىغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئۆزئارا ئۇرۇشماستى، لېكىن ئاللاھ خالىغىنىنى قىلىدۇ} (بەقەرە سۈرىسى، 253 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى).

چۈنكى ئىماننىڭ ئاساسلىق پىرىنسىپلىرى ۋە ئەخلاق ئۆلچەملىرى توغرىسىدا ھېچبىر پەيغەمبەر ئۆزىدىن باشقا پەيغەمبەرنىڭكىدىن پەرقلىق بىر پىرىنسىپ ۋە ئۆلچەم ئېلىپ كەلمىگەن ئەمەس. ھەممە پەيغەمبەر ئوخشاش ئاساس ۋە ئوخشاش پىرىنسىپلار ئۈستىدە توختالغان. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ياخشى ئىش قىلىشقا، ناماز ئوقۇشقا، زاكات بېرىشكە ۋە ئاللاھقا خالىس ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلغان. بۇ ھەقتە جانابىي ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: (ئۇلارنى بىزنىڭ ئەمرىمىز بويىچە (كىشىلەرنى بىزنىڭ دىنىمىزغا) يېتەكلەيدىغان يېشۇۋالار (يەنى پەيغەمبەرلەر) قىلدۇق، ئۇلارغا بىز ياخشى ئىشلارنى قىلىشنى، ناماز ئوقۇشنى، زاكات بېرىشنى ۋە ھىيى قىلدۇق، ئۇلار بىزگە خالىس ئىبادەت قىلاتتى)⁴. ماددىغا باغلىنىپ چېكىدىن ئاشقان دۇنيا مۇھەببىتى، دۈشمەنلىك، ئەخلاقسىزلىق، تىجارەتتە ھىلە ئىشلىتىشتەك يامان ئىشلار بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر تەرىپىدىنمۇ ئەيىپلىنىپ چەكلەنگەن. بۇ ھەقتە جانابىي ئاللاھ: (كىشىلەرنىڭ نەرسىلىرىنى (يەنى قايسى يول بىلەن بولمىسۇن) كەم بەرمەڭلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ يېتتە - پاسات تېرىماڭلار)⁵ دېگەن. شۇنىڭدەك، كىشىلەرنى ياخشىلىققا يۈزلەندۈرۈش، ياخشىلىققا ئۈندەش، ياخشىلىق يولىدا جاپا - مۇشەققەتلەرگە چىداش، كىشىلەرگە رەھىم - شەپقەتلىك ۋە كەمتەر بولۇشتەك نۇرغۇن ئىشلار بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ

4 ئەنئىبا سۈرىسى، 73 - ئايەت.
5 سۈرە شۇئەرا، 183 - ئايەت.

قىلىپ، باشقا دىنىي ئۇقۇم، دىنىي ئاڭ ۋە دىنىي پىرىنسىپلارنى ئۇلارنىڭ قىسسىلىرىنىڭ ئىچىدە تەقدىم قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇلارنىڭ دىن يولىدا دۇچ كەلگەن قىيىن ۋە ئىبرەتلىك ھال - ئەھۋاللىرىنى بىز ئىنسانلارغا بايان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

بۇ ماۋزۇدا سۈرە شۇئەرادا ئارقىمۇ-ئارقا زىكىر قىلىنغان قىسسىلەرنىڭ مۇھىم بىر نۇقتىنى دىققىتىمىزگە سۇنغانلىقىنى كۆرىمىز. بۇ نۇقتىدا سۈرىدە بايان قىلىنغان نوھ، ھۇد، سالھ، لۇت ئەلەيھىسسالام قاتارلىق پەيغەمبەلەرنىڭ قەۋملىرى ۋە شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بولغان ئەيكەللىكلەرنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغانلىقىنى ئىپادىلەنگەندە، ھەر قېتىم ئەرەبچىدە «رەسۇل» (پەيغەمبەر) دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك شەكلى بولغان «ئەلمۇرسەلىن - ئەلچىلەر - يەنى پەيغەمبەرلەر» سۆزىنى ئىستېمال قىلىپ بايان قىلىش تەلەپ قىلىنغان. بۇ مەسىلىدە ھەر قەۋمنىڭ ئۆز پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلغانلىقى ئەمەلىيەتتە پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش بىر تاسادىپىيلىق ئەمەس. بۇنىڭ تۈپكى مەقسىتى، پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئۇلار ئېلىپ كەلگەن ۋەھىينىڭ ماھىيىتى ئۆزگەرمىگەنلىكىنى، تۈپ يىلتىزىنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى، شۇڭا پەيغەمبەرلەردىن بىرىنى ئىنكار قىلغانلىق بارلىق پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىق ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئۈچۈندۇر.

ئۈممەتلىرىگىمۇ بۇيرۇلغان. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدە ھەزرىتى لوقماننىڭ ئۆز ئوغلغا قىلغان نەسەھىتىدە: (ئى ئوغلۇچىقىم! نامازنى ۋاقتىدا (تەئىدىل - ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرىغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن، (چۈنكى ھەقىقەتكە دەۋەت قىلغۇچى ئەزىيەتلەرگە ئۇچرايدۇ)، بۇ ھەقىقەتەن قىلىشقا ۋە ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر)⁶ دېيىلگەن.

پۈتۈن بۇ ھەقىقەتلەرنىڭ يىغىندىسى توپلانغان مۇقەددەس كىتاب قۇرئان كەرىمنىڭ ئەنبىيا سۈرىسىدە مۇسا، ھارۇن، ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاق، يەئقۇب، نوھ، لۇت، داۋۇد، سۇلەيمان، ئەيىبۇب، زۇلكىفل، يۇنۇس، زەكەرىيىيا، يەھىيا ۋە ئىيسا ئەلەيھىسسالام قاتارلىق پەيغەمبەرلە زىكىر قىلىنغان. بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىنىڭ ئارقىسىدىن بۇ قىسسىلەرنىڭ بۇ شەكىلدە بايان قىلىنىشى غايىسى يەنە شۇ سۈرىنىڭ 92 - ئايىتىدە مۇنداق ئىپادىلەنگەن: ((ئى پەيغەمبەرلەر جامائىسى!) سىلەرنىڭ دىنىڭلار ھەقىقەتەن بىر دىندۇر، مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇرمەن، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار. بۇ سۈرىدە بىر گۇرۇپپا پەيغەمبەرلەرنىڭ بىردەك بايان قىلىنىشىنىڭ غايىسى، بىرىنچى قىلىپ، قۇرئان كەرىم خىتاب قىلغان بىز ئىنسانلارغا پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلار ئېلىپ كەلگەن دىنلارنىڭ ئەسلى مەنبەسى بىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىش ئۈچۈندۇر. ئىككىنچى

رازى بولۇپ تاللىغان بىردىنبىر ھەقىقەت ۋە ھىدايەت مەنبەسىدۇر.

بۇ نوقتىدا ئايدىنلاشتۇرۇۋېلىش زۆرۈر بولغان مۇھىم بىر مەسىلە شۇكى، قۇرئان كەرىمنىڭ بۇرۇنقى كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىلگەن تەرەپلىرىنى ئەسلىگە ئۇيغۇن تۈزۈش ۋە توغرا تەرەپلىرىنى تەستىقلاپ قوبۇل قىلىشى، شۇنىڭدەك پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنى ئاللاھنىڭ بەرھەق ئەلچىلىرى دەپ كۆرسىتىشى بىر مەسىلە بولسا، پىرىنسىپ جەھەتتىن پەقەتلا ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىشىنىش، ئۇنىڭ شەرىئىتىگە ئەمەل قىلىپ، قۇرئان كەرىمنىڭ ھۆكۈمىگە بوي سۇنۇش دەپ كۆرسىتىشى ئايرىم بىر مەسىلە؛ چۈنكى بۇ توغرىسىدا ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنۇ ئايەتلەرنى بايان قىلغان: ((ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا ئۆزىدىن ئىلگىرى (ساماۋى) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا شاھىت بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازىل قىلدۇق. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاللاھ ساڭا نازىل قىلغان قۇرئان (ئەھكامى) بويىچە ھۆكۈم قىلغىن، ساڭا كەلگەن ھەقتىن بۇرۇلۇپ، ئۇلارنىڭ نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگەشمىگەن⁸. (بۇ بىز نازىل قىلغان (قۇرئان) مۇبارەك كىتابتۇر. ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلغۇچىلاردىن بولۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار، (ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلىشتىن) ساقلىنىڭلار)⁹ ((ئى ئىنسانلار!) سىلەر پەرۋەردىگارڭلار تەرىپىدىن

خۇلاسىلاپ ئېيتقاندا، «ئىسلام» ئاتالغۇسى قۇرئان كەرىمنىڭ ئىپادىسى بويىچە، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن دىننىڭلا ئىسمى ئەمەس. بەلكى، ئۇ - تۇنجى ئىنسان ۋە دەسلەپكى پەيغەمبەر ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ، ئاخىرقى پەيغەمبەر ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىچە ئۆتكەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ چاقىرىقى ۋە بۇ چاقىرىققا ئاۋاز قوشۇپ ئەگەشكەن ئىنسانلارنىڭ، ھەتتا جىن تائىپىلىرىنىڭمۇ ئورتاق دىندۇر.⁷ شۇنىڭ ئۈچۈن قايسى تىلدا، قاچان ۋە قەيەردە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئاللاھ تائالادىن كەلگەن پۈتۈن ۋەھىيلەرگە، نازىل قىلىنغان پۈتۈن كىتاب - سەھىپىلەرگە ۋە ئەۋەتىلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەرگە چىن ئىشىنىش پۈتۈن ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ زۆرۈرىيىتىدۇر.

دېمەك، بۇ ھەق دىن، يەنى ئىسلام دىنى تۇنجى ئادەم ۋە دەسلەپكى پەيغەمبەر ھەزرىتى ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن باشلىنىپ، ئاخىرقى پەيغەمبەر ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن تاكامۇللاشقان، زامانىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىپ كەتكەن دىنىي پىرىنسىپلارنى يېڭىدىن ئەسلىگە كەلتۈرگەن، شۇنىڭدەك، ئۆزگىرىپ كېتىش سەۋەبىدىن پەيدا بولغان ئىختىلاپ ۋە دە - تالاشلارنى يوق قىلىپ، ئىنسانلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك بەخت - سائادىتىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن، جانابىي ئاللاھ ئۆزى

8 سۈرە مائىدە 48 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

9 سۈرە ئەنئام 155 - ئايەت.

7 4. تەپسىرۇل مەنار 3. قىسىم 257 - ئايەت.

كەرىمنىڭ ھۆكۈمى بىلەن ھۆكۈم قىلىشقا ئەمەس، قىلغانلىقىنى، قۇرئان كەرىمنىڭ مۇبارەك كىتاب ئىكەنلىكىنى، ئاللاھنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلغۇچىلارنىڭ چوقۇم ئۇ كىتابقا ئەگىشىشتىن باشقا ئەمەسلىكىنى، شۇنىڭدەك يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسانلارغا ئورتاق پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەنلىكىنى، توغرا يول ۋە ھىدايەت تېپىش پەقەت ئۇ زاتقا ئەگەشكەندە ئاندىن ئەمەللىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەنلىكىنى كۆرىمىز. بۇنىڭدىن باشقا يەنە قۇرئان كەرىمنىڭ نۇرغۇن ئايەتلىرىدە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈپ، ئۇ ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتكە ئەمەل قىلماي تۇرۇپ، قۇتۇلۇش ۋە توغرا يول تېپىش بولمايدىغانلىقى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

قىسقىسى قۇرئان كەرىمنىڭ ھۆكۈمىگە بوي سۇنۇش ۋە ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىگە ئەگىشىش پۈتۈن ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ، توغرىسى پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ قەرزى ۋە پەرزىدۇر. مۇھەممەدكە ئىشىنىمەن، قۇرئانغا ئىشىنىمەن، ياكى ئاللاھقا ئىشىنىمەن مۇھەممەدنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئىشىنىمەن دېگەندەك قاراش ۋە چۈشەنچىلەر ھەممىسى كۇپرانى سۆز ۋە باتىل قاراشتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەينى ۋاقىتتا دۆلەت رەئىسلىرىگە بۇتپەرەس ياكى خىرىستىيان لىدەرلىرىگە ئەۋەتكەن

سىلەرگە نازىل قىلىنغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا) ئەگىشىڭلار، ئاللاھنى قويۇپ، (جىنلاردىن ۋە ئىنسانلاردىن بولغان، سىلەرنى ئازدۇرىدىغان) دوستلارغا ئەگەشمەڭلار، سىلەر ۋەز - نەسەھەتنى ئاز قوبۇل قىلىسىلەر¹⁰. ((ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى ئاللاھقا خاستۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ تەرىپىدۇر ۋە ئۆلتۈرىدۇ، ئاللاھقا ۋە ئاللاھنىڭ سۆزلىرىگە ئىمان كەلتۈرىدىغان ئەلچىسى ئۈمىمى پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈڭلار، ھىدايەت تېپىشىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار»¹¹ ((ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەر ئاللاھنى دوست تۇتساڭلار، ماڭا ئەگىشىڭلاركى، ئاللاھ سىلەرنى دوست تۇتىدۇ، (ئۆتكەنكى) گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. ئاللاھ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»¹².

بۇ ئايەتلەردە جانابىي ئاللاھ ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمنىڭ پۈتۈن ساماۋى كىتابلارنىڭ شاھىدى، يەنى بۇرۇنقى كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىلگەن تەرەپلىرىنى توغرىلاش، توغرا تەرەپلىرىنى تەسدىقلاش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش بىلەن بىرگە، ھۆكۈم مەسلىسىدە قۇرئان

10 سۈرە ئەئراڧ 3 - ئايەت.

11 سۈرە ئەئراڧ 158 - ئايەت.

12 سۈرە ئال ئىمران 31 . ئايەت.

ئىسلام دىنىدۇر، كىمكى ئىسلام (دىنىدىن) باشقا دىننى تىلەيدىكەن، ئۇ ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئادەم ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر).

مانا بۇ بىر ھەقىقەت، ھېچقانداق بىر پىكىر ياكى ئىدىيە قاراش ياكى دىن مەنەسۇبى بۇنى ئەسلا ئۆزگەرتەلمەيدۇ. بۇنىڭغا مۇشۇ بويىچە ئىشىنىپ، مۇشۇ بويىچە ئەمەل قىلىش ھەر بىر مۇسۇلمان ئىگىسىنىڭ ئېتىقادى مەجبۇرىيىتىدۇر. پەرۋەردىگار بىز ھەممىمىزنى مۇشۇ ئېتىقاد بويىچە ئەمەل قىلىپ، مەھشەردە ھوزۇرغا قوبۇل قىلسۇن، ئامىن.
داۋامى كېيىنكى ساندا...

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى:
ئابدۇلئەھد ھافىز.

ئىسلامىي دەۋەت چاقىرىقىنىڭ مەزمۇنى: جانابىي ئاللاھنىڭ بىرلىك ۋە بارلىقىغا ئىشىنىش ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىنى قوبۇل قىلىش ئاساس قىلىنغان. بۇنىڭغا ئاساسەن، مەيلى ئەينى چاغدا بولسۇن ياكى بۈگۈنكى دەۋردە بولسۇن ھەر قانداق شەخس مەيلى ئۇ شەخس ئەھلى كىتابدىن بولسۇن ياكى باشقا تائىپىلەردىن بولسۇن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پۈتۈن ئىنسانلارغا ئەۋەتىلگەن ئاخىر زامان پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىسە، ئۇ ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتكە ئەمەل قىلىپ، قۇرئان كەرىمنىڭ ھۆكۈمىگە قايىل بولمىسا، بۇنداق كىشىلەرنىڭ دىنى ياكى قىلغان ئەمەل ئىبادىتى ئاللاھ ھوزۇرىدا قوبۇل قىلىنمايدۇ. بۇ ھەقتە ئال ئىمران سۈرىسىنىڭ سەككىزىنچى ئايىتىدە مۇنداق ئوتتۇرىغا قويۇلغان: (چوقۇمكى ئاللاھنىڭ ھوزۇرىدا مەقبۇل دىن

ئابدۇراھمان جامال كاشغەرىي

ئىسلام ۋە پاكىزلىق مەدەنىيىتى

چۈنكى، ئىسلام پاكلىق ۋە پاكىزلىق دىنىدۇر، پاكلىق ۋە پاكىزلىق ئىبادەتتۇر، پاكلىق ۋە پاكىزلىق ئېسىل ئەخلاقىدۇر، پاكلىق ۋە پاكىزلىق مەدەنىيەتلىكنىڭ نامايەندىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «پاكلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر» دېگەن¹.

بۇ سەۋەبتىن، ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكلىق ۋە پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىشكە چاقىرغان، شۇنىڭدەك، ئۇنى ئىسلامنىڭ شوئارلىرىدىن بىر شوئار ۋە پەرزلىرىدىن بىر پەرز قىلىپ بەلگىلىگەن، ھەمدە پاكلىق ۋە پاكىزلىقنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھاياتىنىڭ تەقەززاسى دەپ بېكىتكەن ۋە مەنىۋى پاكىزلىقنىڭ ھېسسىي پاكىزلىقتىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان، بۇنىڭغا

1 مۇسۇلم رىۋايىتى

1. ئىسلامدىكى پاكلىق ۋە پاكىزلىقنىڭ ماھىيىتى

پاكلىق ئىسلام تەسەۋۋۇرىدا ئىماننىڭ كۆرۈنەرلىك نامايەندىسىدۇر، ئەخلاقىنىڭ جەۋھىرىدۇر، ئىنسانلىقنىڭ تەقەززاسىدۇر، ئاللاھنىڭ ياردىمىگە ئېرىشىش ۋاسىتىسىدۇر، دۇنيا - ئاخىرەتتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش يولىدۇر، ھەمدە مەدەنىيەتلىشىش ۋە تەرەققىيات يارىتىشنىڭ مۇھىم ئاساسىدۇر.

پاكلىق ۋە پاكىزلىقنىڭ ماھىيىتى ئەقىدىنى كۆپۈرلۈك ۋە خۇراپاتلاردىن، ئەقىلنى ئاڭسىزلىق ۋە بىپەرۋالىقتىن، ئىدىيەنى ئىسلامنىڭ پىرىنسىپلىرىغا زىت پىكىرلەردىن، ئەخلاقى ناچار قىلمىشلاردىن، قەلبىنى غەپلەت ۋە ھەسەتخورلۇقتىن، تىلىنى پىتتە-ئىغۋا، غەيۋەت ۋە بولمىغۇر سۆزلەردىن، قەلەمنى يالغان ۋە ياۋىداق سۆز-چۆچەكلەرنى يېزىشتىن، قورساقنى ھارام يەپ سېلىشتىن، بەدەن ۋە كىيىم-كېچەكلىرىنى كىرلىشىپ قېلىشتىن پاك تۇتۇش، ئۆي، ھويلا، مەسجىد، مەھەللە ۋە يوللارنى پاكىز تۇتۇشتىن ئىبارەتتۇر.

جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بىشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۈتۈڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، ئەگەر جۈنۈب بولساڭلار پاكلىنىڭلار (يەنى غۇسلى قىلىڭلار)»⁴.

بۇ سەۋەبتىن، ئىسلام دىنى شەخسىي ۋە ئىجتىمائىي پاكىزلىققا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن ھەمدە پاكىزلىقنى ئەقىدە بىلەن چېتىشلىق ئىمان مەسىلىسىگە باغلىغان، شۇڭا پاكىزلىققا رىئايە قىلغانلار ساۋابقا ئېرىشسە، رىئايە قىلمىغانلار گۇناھكار بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پاكىزلىقنىڭ ئىمان بىلەن چېتىشلىق ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ: «ئىماننىڭ تارماقلىرى يەتمىش قانچىدۇر، ئىماننىڭ يۈكسەك پەللىسى بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوق دېگەن سۆزدۇر، ئىماننىڭ ئەڭ تۆۋەن قىسمى كوچىلاردىكى ئەخلەت ياكى زىيانلىق بولغان نەرسىلەرنى تازىلەش، ھاي قىلىش ئىماننىڭ بىر تارمىقىدۇر» دېگەن⁵.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاممىۋى پاكلىق ۋە پاكىزلىققا قىزىقتۇرۇپ، ئاللاھنىڭ پاكىزلىقنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ پاكىز، پاك نەرسىدىن باشقىسىنى قوبۇل قىلمايدۇ. پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى سۆيىدۇ. سېخىدۇر، سېخلىقنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇڭا، سىلەر ھويلا - ئارامنى پاكىز تۇتۇڭلار، يەھۇدىلارغا ئوخشاپ قالماڭلار»⁶. پەيغەمبىرىمىز ئۆيىنىڭ

مۇناسىۋەتلىك جانابىي ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە: «پەرۋەردىگارىڭنى ئۇلۇغلا، كىيىمىڭنى پاك تۇت»²، دېگەن.

ئىسلام پاكىزلىقنى تاھارەت دەپ ئىپادىلىگەن، پاكىزلىقنى ئىمان دەپ سۆيەتلىگەن، پاكىزلىقنى ئىبادەت دەپ بەلگىلىگەن، ھەمدە جانابىي ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە قەلبى ۋە بەدىنى پاك كىشىلەرنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ ھەقىقەتەن تەۋبە قىلغۇچىلارنى، پاك بولغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ»³.

ئىسلام قەلبىنىڭ پاكىزلىقى بىلەن بەدەننىڭ پاكىزلىقىنى بىرلەشتۈرۈش ئارقىلىق، ئەقىدىسى پاك، ئىبادەتلىرى پاك، ئىدىيەسى پاك، چۈشەنچىسى پاك، ئىستىلى پاك، قەلبى پاك، تىلى پاك، يىمەك - ئىچمەكلىرى پاك، سىرتقى كۆرۈنۈشلىرى پاك ۋە ھاياتى پاك مەدەنىيەتلىك بىر ئۆمەتنى يېتىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلغان.

دېمەك، ئىسلام دىنى پاكلىق ۋە پاكىزلىقنى مۇسۇلمانلارنىڭ ھاياتى ۋە مەدەنىيىتىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى قىلىپ كۆرسەتكەن، چۈنكى ئىسلام دىنى بەدەن، كېيىم - كىچەك ۋە مۇھىتنىڭ پاكىزلىقىنى قەلبىنىڭ پاكلىقىنىڭ ۋاسىتىسى قىلىپ بېكىتكەن. بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك جانابىي ئاللاھ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: «ئى مۆمىنلەر! سىلەر ناماز (ئوقۇماقچى بولۇپ) تۇرغىنىڭلاردا، يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى

4 مائىدە سۈرىسى، 6-ئايەت.
5 بۇخارى رىۋايىتى.
6 تىرمىزى رىۋايىتى.

2 مۇدەسسەر سۈرىسى، 3 - 4 - ئايەتلەر.
3 بەقەر سۈرىسى، 222 - ئايەت.

2. مەنئى پاكلىق

مۇسۇلماندىن نېمىلەرنى تەقەززا قىلىدۇ؟

ئىنساننىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىنى پاكىزلىشى مۇھىم بولسا، قەلبىنى پاكىزلىشى ئۇنىڭدىنمۇ مۇھىمدۇر، چۈنكى ئىنساننىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى گۈزەل بولغان بىلەن قەلبى پاك بولمىسا، ئۇ ئىنساندىن باشقىلارغا ياخشىلىق كەلمەيدۇ، چۈنكى ئىنساننىڭ توغرا پىكىر قىلىشى، توغرا ئىش-ھەرىكەت قىلىشى ۋە ئىش-ھەرىكەتلىرىنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىشى قەلبىنىڭ پاك بولۇشىغا باغلىقتۇر. بۇھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ سىلەرنىڭ تەقى-تۇرقۇڭلارغا ۋە مال-مۈلۈكىڭلارغا قارىمايدۇ، بەلكى سىلەرنىڭ قەلبىڭلارغا ۋە ئىش-ھەرىكەتلىڭلارغا قارايدۇ»⁸

بەدەن ۋە كىيىم-كېچەكنى سۇيىلەن پاكىزلىغىلى بولغان بىلەن، قەلبىنى پاكىزلىغىلى بولمايدۇ. قەلبىنىڭ پاكىزلىقى جانلىق ئەقىدە، ساغلام ئىبادەت، توغرا ئىدىيە ۋە گۈزەل ئەخلاققا ئىگە بولۇش ھەمدە ھەرتۈرلۈك شەخسىي ۋە ئىجتىمائىي ياخشى ئىش - ھەرىكەتلەرنى قىلىش

ھويلىسىنى پاكىزلاشقا شۇنچىۋېلا ئەھمىيەت بەرگەن يەردە، ئەلۋەتتە ئۆيىنىڭ ئىچىنى پاكىز تۇتۇشقا ۋە ئۆيدە ياشايدىغان كىشىلەرنىڭ نەپسىنى پاكلاشقا يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىدا شەك يوق، چۈنكى جانابىي ئاللاھ قەلبىنىڭ، روھىنىڭ، ۋەجىدانىنىڭ ۋە بەدەننىڭ پاكلىقىنى ۋە پاكىزلىقىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇسۇلمانلارنى چىرايلىق ۋە رەتلىك كېيىنىشكە بۇيرۇپ: «سىلەر قېرىنداشلىرىڭلارنىڭ يېنىغا كېتىۋاتسىلەر، مىنگەن نەرسەڭلارنى رەتلىۋېلىڭلار، كىيىم - كېچەكلىرىڭلارنى تۈزىتىۋېلىڭلار، پاكلىق ۋە پاكىزلىق جەھەتتە كىشىلەر ئارىسىدا مەڭدەك ئالاھىدە بىلىنىپ تۇرۇڭلار، چۈنكى ئاللاھ يامان سۆز ۋە يامان قىلىقلارنى ياخشى كۆرمەيدۇ» دېگەن.⁷

بۇ ھەدىسكە ئاساسەن ئەر- ئايال مۇسۇلمانلار ھەر قانداق ئەھۋال ئاستىدا تەقى- تۇرۇقىغا سەل قارىسا ياكى تۇرمۇشنىڭ بېسىمى سەۋەبلىك ئۆزىنى تۈزەشتۈرۈپ يۈرمىسە توغرا بولمايدۇ. ئاخلىق مۇسۇلمان دېگەن روھىنىڭ، ئەقلىنىڭ ۋە جىسمىنىڭ تەلەپلىرىنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇپ، ھەممىسىنى تەڭ تۇتۇپ ياشايدۇ، ھەممىسىنىڭ ھەقىقىي تولۇق ئادا قىلىدۇ، بىر تەرەپكە كۆڭۈل بۆلۈپ، يەنە بىر تەرەپكە سەل قارىمايدۇ.

مۇسۇلماننىڭ تىلىنىڭ گۈزەل بولۇشى ياكى بۇزۇق بولۇشى ئۇنىڭ قەلبىنىڭ پاك ئىكەنلىكىنى ياكى كېسەل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر مۇسۇلماننىڭ قەلبىي تۈزۈلمىگۈچە، ئۇنىڭ ئىمانىي ساغلام بولمايدۇ، تىلى تۈزۈلمىگۈچە، قەلبىي ساغلام بولالمايدۇ» دېگەن¹⁶. بۇ ھەدىسكە ئاساسەن، تىلى بۇزۇق ئىنسانلارنىڭ قەلبىي ھەسەتخورلۇقتىن ياكى ئاداۋەتتىن ياكى غەيۋەتتىن خالىي بولمايدۇ.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىرىنى ياخشىلىشى ۋە ئىسلاھ قىلىشىمۇ قەلبىنى پاكلاشنىڭ تەقەززاسىدۇر، چۈنكى جانابىي ئاللاھ: «ئاللاھتىن قورقۇڭلار ۋە ئۆزئارا مۇناسىۋەتلىرىنى ياخشىلاڭلار» دېگەن¹⁷.

ئاللاھ قەلبىنى ئاداۋەت ۋە ھەسەتتىن پاكلىغان كىشىلەرنى مەدھىيەلەپ، مۇنداق دېگەن: «ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەر: <رەببىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزدا مۆمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن> دەيدۇ»¹⁸.

دېمەك، قەلبىنى پاكلاشنىڭ نەتىجىسى ئاللاھنىڭ رازىلىقى ۋە مۇكاپاتى جەننەتتۇر.

بولمىسا - ياخشى ئويىدا بولىدۇ، يامان گۇمان قىلمايدۇ، بەلكى مەن بىلمەيدىغان سەۋەبلەر باردۇ دەپ قارايدۇ، چۈنكى قۇرئان كەرىم بۇ توغرىدا: «ئى مۆمىنلەر! نۇرغۇن گۇمانلاردىن ساقلىنىڭلار (يەنى ئائىلىدىكىلىرىڭلارغا ۋە كىشىلەرگە گۇمانخورلۇق قىلماڭلار)، بەزى گۇمانلار ھەقىقەتەن گۇناھتۇر» دېگەن¹³.

قەلبى پاك مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىغا سالام قىلىش ۋە ئۇلارنى خاتىرجەم قىلىشقا ئالدىرايدۇ، چۈنكى ئۇلارغا سالام قىلىپ، قەلبىنى خاتىرجەم قىلىش جەننەتكە كىرىشنىڭ سەۋەبلىرىدىن بىرسەۋەب ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «سەلەر مۆمىن بولمىغۇچە جەننەتكە كىرەلمەيسىلەر، ئۆزئارا بىر - بىرىڭلارنى ياخشى كۆرۈشمىگۈچە مۆمىن بولالمايسىلەر، ئۆزئارا بىر - بىرىڭلارنى ياخشى كۆرۈشنىڭ يولى ئۆزئارا سالاملىشىپ تۇرۇش ۋە ئۆزئارا خاتىرجەملىك ھېس قىلدۇرۇشتۇر» دېگەن¹⁴.

مۇسۇلمان قەلبىنى پاكلىغاندا، تىلى پاكلىنىدۇ ۋە ياخشى گەپ - سۆزلەردىن باشقىسىنى قىلمايدىغان، شۇنىڭدەك گەپ - سۆزلىرىنى شەرىئەت تارازىسىغا سېلىپ ئۆلچەيدىغان بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «كىم ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشەنسە، ياخشى گەپ - سۆز قىلسۇن، ياكى گەپ - سۆز قىلماي سۈكۈت قىلسۇن» دېگەن¹⁵.

16 ئەھمەد رىۋايىتى.

17 ئەنئەل سۈرىسى، 1 - ئايەت.

18 ھەشەر سۈرىسى، 10 - ئايەت.

13 ھوجۇرات سۈرىسى، 12 - ئايەت.

14 مۇسلىم رىۋايىتى.

15 بۇخارى رىۋايىتى.

3. مۇسۇلمان ھاياتىدىكى پاكىزلىق مەدەنىيىتى

ئىسلام دىنى قول پاكىزلىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىككى قولىنى ئۇيقۇدىن ئويغاندىن كېيىن ئۈچ قېتىم يۇيۇشقا بۇيرۇغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «بىر ئادەم قولى مەينەت بولسىمۇ، قولىنى يۇيماي ئۇخلاپ قالغانلىق سەۋەبىدىن بىرەر كېسەلگە يولۇققان بولسا، ئۆزىدىن باشقىلارنى ئەيىبلەمسۇن» دېگەن²⁰. بۇ ھەدىسكە ئاساسەن، بىر ئىنسان قولىنى پاكىزلاشقا تېگىشلىك ئورۇنلاردا قولىنى يۇيماي، يېمەك - ئىچمەكلەرگە ئىشلىتىپ قېلىشتىن ساقلىنىشى لازىم.

ئىسلام پاكىزلىقىنى ئىمانغا باغلاپ ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن ھەپتىدە ئاز دېگەندە بىر قېتىم يۇيۇنۇپ تۇرۇشنى تەشەببۇس قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە: «ھەر مۇسۇلماننىڭ ھەپتىدە بىر قېتىم بولسىمۇ بەدىنىنى يۇيۇپ تۇرۇشى لازىم» دېگەن²¹. پەيغەمبىرىمىز يەنە جۈمە نامىزىغا يۇيۇنۇپ بېرىشقا بۇيرۇپ: «قايسى بىرىڭلار جۈمە نامىزىغا كەلسە، يۇيۇنۇپ كەلسۇن» دېگەن²².

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكىزلىققا قىزىقتۇرۇپ، ھەر دائىم ئۇلارنىڭ پاكىز بولۇشىنى ۋە ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن خۇشپۇراق پۇراپ تۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن مۇسۇلمان كىشى بەدىنىنى يۇيۇپ پاكىزلاپ تۇرغاندەك، كىيىم -

پاكىزلىق مۇسۇلماننىڭ ئادىتىدۇر، ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ نامايەندىسىدۇر، بۇ سەۋەبتىن شەخسىي پاكىزلىق ئىسلامدىكى ئىبادەت خاراكتېرلىك مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ، چۈنكى سىرتقى پاكىزلىق ئىشقا ئاشماي تۇرۇپ مەنىۋى پاكىزلىق ئىشقا ئاشمايدۇ.

ئىسلامنىڭ شەخسىي پاكىزلىققا ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى تۆۋەندىكى نۇقتىلاردىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

1) بەدەن پاكىزلىقى

ئىسلام بەدەننىڭ سالامەتلىكىنى ئاسراشنى ئىنسانغا ئامانەت قىلىپ، مۇنداق دېگەن: «بەدەننىڭنىڭ سەندە ھەقىقى بار»¹⁹.

ئىسلام دىنى بەدەننى نىجاسەت، كىر ۋە مەينەتچىلىكتىن تازىلاپ تۇرۇشقا بۇيرۇغان، چوڭ - كىچىك تەرەتتىن كېيىن سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا تەشەببۇس قىلغان، ھەمدە كىيىم ياكى بەدەنگە سۈيۈككە ئوخشاش نىجاسەتنىڭ تېگىپ كېتىشىدىن ساقلانماسلىقىنى قەبرىدە ئازابقا قېلىشنىڭ سەۋەبى دەپ كۆرسەتكەن.

20 ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.
21 بۇخارى رىۋايىتى.
22 بۇخارى رىۋايىتى.

ئالاقىدىكى موسكۇل ھەرىكەتلىرىدىن كېيىن يۇيۇنۇش قان ئايلىنىش ھەرىكىتىنى جانلاندىرۇپ، موسكۇللارنىڭ كۈچىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ ھەمدە ھورۇنلۇقتىن ساقلايدۇ.

(4) ئېغىز ۋە چىش پاكىزلىقى:

ئىسلام دىنى ئېغىز ۋە چىشنى پاكىز تۇتۇشقا بۇيرۇغان، بۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېغىز پاكىزلىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن ۋە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «مىسۋاك ئىشلىتىش ئېغىزنى پاكلايدۇ ۋە پەرۋەردىگارىنى رازى قىلىدۇ»²⁴. بۇ سەۋەبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېغىزنىڭ پۇراپ قېلىشىنى خالىمايدىغانلىقى ئۈچۈن: «كېچە ياكى كۈندۈزنىڭ بىرەر ۋاقتىدا ئۇخلىسا، ئويغانغاندا تاھارەت ئېلىشتىن بۇرۇن ئېغىزنى مىسۋاك بىلەن تازىلايتتى»²⁵.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېغىزنى پاك تۇتۇش توغرىسىدا مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئۆمىتىمگە ئېغىرچىلىق بولمايدىغان بولسا، ئۇلارنى ھەر ناماز ۋاقتىدا مىسۋاك ئىشلىتىشكە بۇيرۇغان بولاتتىم»²⁶. بۈگۈنكى ئىلمىي تەتقىقاتلاردا مىسۋاكنىڭ تەركىبىدە مىكروپ ئۆلتۈرىدىغان ماددىلارنىڭ بارلىقى ئىسپاتلانغان. شۇڭا، ئىمكانىيەت بولسا مىسۋاك ئىشلىتىش، مىسۋاك ئىشلىتىش قولاي بولمىسا، چىش پاستىسى

كېچە كىلىرىنىڭ پاكىزلىقىغا ۋە رەتلىك بولۇشىغا دىققەت قىلىشى، ھەمدە پايپاق ۋە ئىچ كىيىملىرىنى يۇيۇپ تۇرۇشى، سېسىق پۇراق پەيدا قىلىپ باشقىلارغا ئەزىيەت بەرمەسلىكى لازىم.

(2) بەش ۋاقىت نامازغا تاھارەت ئېلىش ئارقىلىق پاكىزلىنىش:

ئىسلام دىنى تاھارەت ئېلىشنى نامازنىڭ شەرتى قىلىپ بەلگىلىگەن. مۇسۇلمان تاھارەت ئالغاندا ئىككى قولىنى، يۈزىنى، بىلەكلىرىنى ۋە پۇتىنى ھەر كۈنى بەش قېتىم يۇيىدۇ. ھەمدە ئېغىز - بۇرنىغا سۇ ئېلىپ تازىلايدۇ ۋە بارماقلىرىنىڭ ئارىسىنى ئۇلاپ يۇيىدۇ. تاھارەت ئالغاندا كېچىك گۇناھلار مەغپىرەت قىلىنىدۇ. رەسۇلۇللاھ بۇ توغرىدا: «بىر مۇسۇلمان تاھارەت ئالغاندا يۈزىنى، قولىنى ۋە پۇتىنى يۇيىسا، كېچىك گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن²³.

(3) يۇيۇنۇش بەزىدە پەرز، بەزىدە سۈننەت بولىدۇ:

ئىسلام دىنى جىنسىي ئالاقە، ئېھتىلام، ھەيىز ۋە نىپاس قاتارلىق ئەھۋاللاردا غۇسلى قىلىشنى پەرز قىلغان. ئەلۋەتتە ئەر - ئاياللار ئارىسىدىكى جىنسى مۇناسىۋەتتىن كېيىن يۇيۇنۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىمۇ ھېكمەتتىن خالىي ئەمەس، چۈنكى موسكۇللار كۈچەپ ھەرىكەت قىلغاندىن كېيىن ياكى ئېغىر تەنھەرىكەت قىلغاندىن كېيىن يۇيۇنۇش ساغلىققا مۇناسىۋەتلىك كۆرسەتمىلىرىنىڭ تەقەززاسىدۇر. شۇنىڭدەك جىنسى

24 بۇخارى رىۋايىتى.
25 ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى
26 بۇخارى رىۋايىتى.

6) تىرىناق ئېلىپ تۇرۇش:

تىرىناق ئېلىپ تۇرۇش ئومۇم ئىنسان تەبىئىيىگە خاس سۈننەتلەرنىڭ قاتارىدىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جۈمە كۈنى جۈمە نامىزىغا چىقىشتىن ئىلگىرى تىرىناقلىرىنى ئېلىپ، بۇرۇننى ياساپ تۇراتتى»²⁹.

7) ئەۋرەت ۋە قولتۇقلارنىڭ تازىلىقىغا رىئايە قىلىش:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبىئىي خاراكتېرگە ئىگە ئون تۈرلۈك سۈننەتلەرگە رىئايە قىلىشقا چاقىرغان. ئۇلار: «خەتنە قىلىش، بۇرۇت ياساش، ساقال قويۇش، مېسۋاك ئىشلىتىش، تاھارەت ئالغاندا ئېغىز- بۇرۇننى سۇ بىلەن چايقاش، تىرىناق ئېلىش، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىنى ئۇلاپ يۇيۇش، جىنسى ئەزا ۋە قولتۇقلىرىنى تازىلاش، ۋە ئىستىنجا قىلىش»³⁰ تىن ئىبارەتتۇر.

8) كىيىم - كېچەكلەرنىڭ پاكىزلىقىغا ئەھمىيەت بېرىش:

مۇسۇلماننىڭ بەدىنى پاكىز بولۇش شەرت قىلىنغاندەك، كىيىم- كېچەكلەرنىڭمۇ پاكىز بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا قىلغان ئىبادەتلىرى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولمايدۇ.

كىيىم- كېچەك ئادەتتە ئىنسانلار ئۆزلىرىنىڭ ئەۋرىتىنى يۈگۈشى، سىرتقى كۆرۈنۈشىنى گۈزەللەشتۈرۈشى،

ئىشلىتىش ئارقىلىق ئېغىزنى پاكىزلاپ تۇرۇش زۆرۈر.

ئىنسانلار 200 يىلدىن بېرى چىش چوتكىسى ئىشلىتىشكە باشلىغان بولسا، مۇسۇلمانلار 1400 يىلدىن بېرى مېسۋاك ئىشلىتىش ئارقىلىق ئېغىز ۋە چىشلىرىنى پاكىز تۇتۇپ كەلگەن.

ئىسلامنىڭ كۆرسەتمىسى شۇنچە ئېنىق بولسىمۇ، بىراق بەزى مۇسۇلمانلار ئېغىزنىڭ پۇرىقى بىلەن كارى بولمايدۇ، كىيىم - كېچەك ۋە پايپاقلارنىڭ پاكىزلىقىغا دىققەت قىلمايدۇ، باشقىلارنىڭ تۇيغۇسىغا پەرۋا قىلماستىن شۇ ھالىتى بىلەن مەسجىدكە بېرىپ، قېرىنداشلىرىغا ئەزىيەت بېرىدۇ ۋە پەرىشتىلەرنى ھۈركىتىدۇ. ھالبۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «كىم پىياز ياكى سامساقنى خام يېگەن بولسا، مەسجىدكە كەلمىسۇن، چۈنكى پەرىشتىلەر ئىنسان ئەزىيەت ھېس قىلغان نەرسىلەردىن ئەزىيەت ھېس قىلىدۇ» دېگەن²⁷.

5) چاچنى تاراپ ۋە يۇيۇپ تۇرۇش:

ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنىڭ چاچلىرىنى ياساپ تۇرۇشى، يۇيۇپ تۇرۇشى ۋە تاراپ تۇرۇشى ئارقىلىق سىرتقى كۆرۈنۈشىگە دىققەت قىلىشقا قىزىقتۇرغان، بۇ ھەقتە پەيغەمبەرىمىز: «كىم چاچ قويغان بولسا، چېچىغا ئەھمىيەت بەرسۇن» دېگەن²⁸.

29 تەيرانى رىۋايىتى.
30 مۇسلىم رىۋايىتى.

27 مۇسلىم رىۋايىتى.
28 ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

ئىسلام يېمەك - ئىچمەكنىڭ پاكىز بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىشنى ۋاجىپ قىلغان. بۇ سەۋەبتىن، ئىنسان يېمەك - ئىچمەكلەرنىڭ پاكىزلىقىغا ھەمدە تاماق يېيىشتىن بۇرۇن ۋە تاماقتىن كېيىن ئىككى قولىنى يۇيۇشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشى لازىم، چۈنكى پەيغەمبىرىمىز بۇ ھەقتە: «تاماكنىڭ بەرىكىتى تاماق يېيىشتىن ئىلگىرى ۋە تاماقتىن كېيىن قول يۇيۇش ئارقىلىق بولىدۇ» دېگەن.³⁴ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە يېمەك - ئىچمەكنىڭ پاكىزلىقىغا تەشەببۇس قىلىپ: «سەلەردىن بىرىڭلار بىر نەرسە ئىچسە پىيالىنىڭ ئىچىگە تىنىپ قويۇمىسۇن، ھاجەتخانىدا ئەۋرىتىنى ئوڭ قولى بىلەن تۇتۇپ، ئوڭ قولى بىلەن تازىلاپ، ئوڭ قولى بىلەن ئىستىنجا قىلمىسۇن» دېگەن.³⁵

ئىسلام يەنە يېمەك - ئىچمەك ئېلىپ قويۇلغان قازان - قۇمۇش ۋە چىنە - قاچىلارنىڭ ئېغىزىنى يېپىپ قويۇشقا بۇيرۇغان.

4. مۇسۇلمان ھاياتىدىكى ئاممىۋى پاكىزلىق

ئىسلام شەخسىي پاكىزلىققا تەشەببۇس قىلغاندەك، ئۆي، ھويلا،

34 ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.
35 بۇخارى رىۋايىتى.

ئىسسىق ۋە سوغۇقتىن ساقلىنىشى ئۈچۈن يارىتىلغان بۈيۈك نېمەتتۇر. بۇنىڭغا ئاساسەن مۇسۇلمان كىيىم - كېچەكلىرىنىڭ پاكىزلىقىغا ۋە رەتلىك كېيىنىشىگە كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ بىر ئىنسانغا نېمەت ئاتا قىلغان بولسا، ئۇ نېمەتنىڭ تەسىرىنى بەندىنىڭ ئۈستىدە كۆرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەن.³¹

بولۇپمۇ مەسچىدكە ۋە ئاممىۋى سورۇنلارغا بارغاندا، كىيىم - كېچەكلەرنىڭ پاكىزلىقىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىشكە توغرا كېلىدۇ. چۈنكى پەيغەمبىرىمىز بىر ئورۇندا بىر ئادەمنىڭ ئۈستىدە كىرلىشىپ كەتكەن كىيىملەرنى كۆرۈپ «بۇ كىشى كىيىم - كېچەكلىرىنى يۇيۇپ تازىلىغۇدەك بىر نەرسە تاپالمىدىمۇ؟» دەپ كايىغان.³² بۇ ھەدىس كىيىم - كېچەكنىڭ پاكىز بولۇشىنى ۋە تەقى تۇرۇقىنىڭ يارىشىملىق بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ.

ئەلۋەتتە، مۇسۇلمان ئىمكانىيىتىگە يارىشا پاكىز كىيىملەرنى كىيسە بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ گۈزەلدۇر، گۈزەللىكنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەن.³³ لېكىن بىر ئىنسان يېڭى كىيىملەرنى كىيگەندە كىيىملىك قىلسا، ياكى ئىسراپ قىلسا، ياكى باشقىلارغا كۆز - كۆز قىلىش ئۈچۈن كىيسە بولمايدۇ.

9) تاماق يېگەندە پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىش:

31 تىرمىزى رىۋايىتى.
32 ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.
33 مۇسلىم رىۋايىتى.

يول، مەيدان ۋە قاتناش ۋاسىتىلىرى قاتارلىق ئاممىۋى مۇھىتلارنىڭ تازىلىقىمۇ تەشەببۇس قىلغان.

1) ئۆي ۋە مەسجىدنىڭ پاكىزلىقىغا ئەھمىيەت بېرىش:

ئەلۋەتتە مۇسۇلماننىڭ پاكىزلىقى بەدىنىنىڭ پاكىز بولۇشى، كىيىم-كېچەكلىرىنىڭ پاكىز بولۇشى، يېمەك-ئىچمەكلىرىنىڭ پاك بولۇشى، ئولتۇرىدىغان ئۆيىنىڭ پاكىز بولۇشى، ئىبادەت قىلىدىغان مەسجىدنىڭ پاكىز بولۇشى، ئوقۇيدىغان مەكتەپلىرىنىڭ ۋە قوللىنىدىغان نەرسە كېرەكلىرىنىڭ پاك ھەم پاكىز بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «ئاللاھ پاكىتۇر، پاكلىقنى ياخشى كۆرىدۇ. پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياخشى كۆرىدۇ. سېخىدۇر، سېخىلىقنى ياخشى كۆرىدۇ، شۇڭا سىلەر ھويىلارڭلارنى پاكىز تۇتۇڭلار» دېگەن.³⁶

ئىسلام دىنى كىچىكلىرىنى ئەخلىت، تىكەن ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش زىيانلىق نەرسىلەردىن تازىلاشنى، مەسجىد ۋە ئىجتىمائىي مۇھىتلارنى پاكىز تۇتۇشنى سەدىقە قاتارىدا نەزەرگە ئالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «يولدىن زىيانلىق نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش سەدىقەدۇر» دېگەن.³⁷

ئىسلام پاكىزلىقنى قوغداش ۋە باشقىلارنىڭ تۇيغۇسىغا رىئايە قىلىش توغرىسىدا نەمۇنە خاراكتېرلىك مىسال كەلتۈرۈپ، ئىجتىمائىي پاكىزلىققا رىئايە قىلىشنىڭ ئەڭ ساۋابلىق ئىش ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بەرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ توغرىدا: «ماڭا ئۈمىتىمنىڭ ئىشلىرىنىڭ ياخشى - يامانلىرى كۆرسىتىلدى، قارىسام ئۇلارنىڭ ياخشى ئىشلىرىنىڭ قاتارىدىن يولدىن ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش ئىكەنلىكىنى كۆردۈم، يامان ئىشلىرىنىڭ قاتارىدا مەسجىدكە تۈكۈرۈپ قويۇش، ياكى بۇزىمنى تاشلاپ قويۇش ئىكەنلىكىنى بايقىدىم» دېگەن.³⁸

2) يول ۋە ئاممىۋى ئورۇنلارنىڭ پاكىزلىقى:

يول ۋە ئاممىۋى مۇھىتلارنىڭ پاكىزلىقىنى ساقلاش، شۇجەمئىيەتنى شەكىللەندۈرگەن شەخسلەرنىڭ ئەخلاقى ۋە مەدەنىيىتىنىڭ ساپاسىنى بەلگىلەيدۇ. ئىسلام دىنى ئاممىۋى

37 ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.
38 بۇخارى رىۋايىتى.
39 مۇسلىم رىۋايىتى.

ئادەت شەكىللىنىپ قالغان ئىدى. شۇڭا، ياۋروپادا ئۆيلەر 20- ئەسىرگە قەدەر ھاجەتخانىسىز سېلىنغانلىقى مەلۇم. ياۋروپا خىرىستىيان دۇنياسىدا 18- ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان جون ۋىزلىدىن ئىلگىرى بىرەرسى پاكىزلىقىنى ئىماننىڭ قاتارىدىن دەپ باققان ئەمەس⁴².

دېمەك، ئىسلام دىنىي پاكلىق، پاكىزلىق ۋە گۈزەللىك دىنىدۇر، پاكلىققا ئەھمىيەت بېرىش كېسەللىكنىڭ ئالدىنى ئالغانلىقتۇر ۋە يۇقۇملۇق كېسەللەردىن ساقلىنىشنىڭ ئاساسلىق ئامىلىدۇر. شۇڭا، بىز ئىسلامنىڭ مەدەنىيەتلىك ئەخلاقىي قىممەت قاراشلىرىغا رىئايە قىلىشىمىز، ھەمدە بەدەنلىرىمىز، كىيىم- كېچەكلىرىمىز، ۋە خىزمەت ئورۇنلىرىمىزنى پاكىز تۇتۇشىمىز، شۇنىڭدەك ئۆيلىرىمىزنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى پاكىزلىقىغا كۆڭۈل بۆلۈشىمىز لازىم، چۈنكى پاكىزلىق، گۈزەللىك ۋە ساغلاملىققا ئەھمىيەت بېرىش ئىماننىڭ تەقەززاسىدۇر ۋە مەدەنىيلىكنىڭ نامايەندىسىدۇر.

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى:
تاھىرجان ئابباس.

42 جالال مەزھەر: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى»، 425 - 426 - بەتلەر.

شۇنىڭدەك ئىسلام پەنە ئىنسانلارنىڭ راھىتى ۋە مەنپەئەتى ئۈچۈن يول ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئاممىۋى مۇھىتلارنى پاكىز تۇتۇشنى ئىماننىڭ قاتارىدىن دەپ قارىغان بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىماننىڭ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىسى يولدىن ئەزىيەت بېرىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ تاشلاشتۇر»⁴⁰.

ئەينى ۋاقىتتا، مۇسۇلمانلار پاكىزلىقنى ئىماننىڭ تەقەززاسى ۋە ئىبادەتنىڭ شەرتى دەپ كۆرسەتكەندە، ئىسپانىيە خىرىستىيانلىرى كىشىلەرنى پاكىزلىقتىن توساتتى ۋە پاكىزلىقنى بۇددىزلىقنىڭ قىلىقى دەپ قارايتتى، چۈنكى شۇ دەۋردىكى خىرىستىيانلار ئۆزلىرىنىڭ مەينەتلىكى بىلەن ئاۋۋىناتتى، ھەتتا بىر مۇناخ ئايالنىڭ ئاتىمىش يېشىغا قەدەر قولىدىن باشقا ئەزاسىغا سۇ تەككۈزۈپ باقمىغانلىقى ئەسەرلەردە قەيت قىلىندۇ. ئەينى ۋاقىتتا، خىرىستىيانلار ئەندەلۇس (ئىسپانىيە) نى بېسىۋالغاندا، مۇسۇلمانلارنىڭ مەدەنىيىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ئاممىۋى مۇنچىلارنى يىقىتىپ تاشلاشقا بۇيرۇغان ئىكەن⁴¹.

بەزى مۆتىۋەر ئەسەرلەردە، ياۋروپا خىرىستىيانلىرىنىڭ بەزىلىرى ئۆمۈر بويى يۇيۇنۇشتىن ياكى قول - پۇتلىرىنى يۇيۇشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ كەلگەنلىكى قەيت قىلىنغان، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئېڭىدا يۇيۇنماسلىق ئىماننىڭ قاتارىدىن دەپ قارىلىدىغان

40 بۇخارى رىۋايىتى.
41 لىن بول: «ئىسپانىيەدىكى ئەرەب ۋەقەلىرى»،
120 ۋە 199 - بەتلەر.

فەقىھ ۋە مۇھەددىس سەمەرقەندلىك پاتىمە

ئاتاۋۇللا سەئىد

بولغان سەمەرقەندلىك ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەددۇر. ئۇ ئۆز ھاياتىنى ئىلمىي خىزمەتكە ئاتىغان، كۈندۈزلىرى ئىلىم ئۆگىتىش، كىتاب يېزىش، كېچىلىرى تەھەججۇد ئوقۇش بىلەن ئالدىراش ئىبادەتگۈي، زاھىد، ئۆز ئەۋلادلىرىنى تەربىيەلەشكە مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان ئالىم ئىدى. ئۇ قىزى پاتىمەنى ئىلىملىك، ئەخلاقلىق، ھاياتلىق قىلىپ تەربىيەلىگەن.

ئىلىم سۆيەر، تىرىشچان پاتىمە فىقھى (ئىسلام قانۇنشۇناسلىقى) ئىلمىنى دادىسىدىن ئۆگەنگەن. دادىسىنىڭ ئىلمى بىلەنلا كۇپايىلىنىپ قالماستىن، يەنە باشقا ئۆلىمالاردىنمۇ ئىلىم ئۆگىنىپ، ئىلمىنىڭ يۇقىرىلىقى، پىكىرىنىڭ ئۆتكۈرلۈكى، زىرەكلىكى ۋە گۈزەللىكى بىلەن مەشھۇر بولغان. دادىسىنىڭ «تحفة الفقهاء» (فەقىھلەرگە ھەدىيە) دېگەن كىتابىنى تولۇق يادلىغان.

رۇم پادىشاھلىرى (ئاناتولىيە تەرەپتىكى سالجۇقىيلارنى دېمەكچى)، كاسانىڭ يۈز-ئابىرۇيلۇق، باي كىشىلىرى ئەلچى بولۇپ كېلىشكە

نام-شۆھرەت، ئىززەت-ھۆرمەت ئەلەرگىلا خاس، جاھاندىن نام-نشانسىز، ئىزسىز ئۆچۈش ئاياللارغىلا باقمۇەندە ئەمەس.

نۇرغۇن ئاياللار ئىلىم-پاراستى، ئىپپەت-نۇمۇسى، باتۇرلۇقى بىلەن تارىخ بەتلىرىگە ئىسىملىرىنى ئالتۇن ھەل بىلەن نەقىشلىگەن. ئۇلار كېيىنكىلەر ئۈچۈن ياخشى ئۆلگە بولۇپ قالغان. ئەنە شۇ مەشھۇر ئاياللارنىڭ بىرى شانلىق قاراخانىيلار دۆلىتىمىز ئالىملىرىدىن فەقىھ (فىقھىشۇناس)، مۇھەددىس (ھەدىسشۇناس)، ئادىل پادىشاھ نۇرۇددىننىڭ مەسلىھەتچىسى سەمەرقەندلىك پاتىمەدۇر.

پاتىمە سەمەرقەندلىك ئالاۋۇددىن مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەدنىڭ قىزى بولۇپ، غەربىي قاراخانىيلار دۆلىتى تۇپرىقى ئالىملارنىڭ ماكانى بولغان تۈركىستانغا تەۋە كاسان¹ شەھىرىدە تۇغۇلغان.

ئۇنىڭ دادىسى ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ كاتتا فەقىھلىرىدىن بىرى «تحفة الفقهاء» (فەقىھلەرگە ھەدىيە) ناملىق مەشھۇر كىتابىنىڭ مۇئەللىپى ھىجرىيە 536-يىلى ۋاپات

شەرھلەپ، ئۇستازغا كۆرسەتكەن، ئۇستازى ناھايىتى خۇرسەن بولۇپ قىزى پاتىمەنى نىكاھلاپ بەرگەن ۋە «تەھفە» نىڭ شەرھىسىنى قىزىنىڭ تولىۋىقىغا ھېساب قىلغان»³.

پاتىمە ھەدىس، فىقھى ئىلىملىرىنى پۇختا ئىگىلىگەن ئالىم، فەقىھ ئايال بولۇپ، نۇرغۇن ئۆلىمالاردىن ئىلىم ئۆگەنگەن ۋە نۇرغۇن ئۆلىمالارغا ئىلىم ئۆگەتكەن.

سەمەرقەندىدىن بىرەر پەتىۋا سورالسا، پىكىرنى ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈن قىزىغا مەسلىھەت سالاتتى. پەتىۋا ئۇنىڭ ۋە دادىسىنىڭ مۆھۈرى بېسىلغاندىن كېيىن قايتۇرۇلاتتى. توي قىلغاندىن كېيىن، ئېرىنىڭ قوشۇلۇپ، ئۈچەيلەننىڭ مۆھۈرى بېسىلغاندىن كېيىن قايتۇرۇلىدىغان بولغان.

ئەللامە ئابدۇقادىر قۇرەشىي «الجواهر المضية في طبقات الحنفية» (ھەنەفىي ئۆلىمالىرىنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدىكى نۇرلۇق گۆھەرلەر) ناملىق كىتابىدا تارىخشۇناس ئىبنى ئەدىمىدىن نەقىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «دادامنىڭ دەپ بېرىشىچە، پاتىمە مەزھەپلەرنىڭ قاراشلىرىنى ياخشى نەقىل قىلالايتتى. ئېرى پەتىۋا ئىشلىرىدا خاتالاشسا، توغرىسىنى كۆرسىتىپ قويايتتى. خاتالىشىش سەۋەبىنى بىلدۈرۈپ قويايتتى-دە، ئېرى ئۇنىڭ سۆزىگە كېلەتتى. ئېرىگە پەتىۋا بېرەتتى، ئېرى ئۇنىڭ ھۆرمىتىنى

باشلىغان². لېكىن ئۆزىنى ئىلىمگە بېغىشلىغان، ئىلىمنى ھەقىقىي بايلىق دەپ بىلىدىغان دادىسى ئالىم ئەبۇ بەكرى مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد سەمەرقەندىي زامانىمىز ئەھلى ئىلىملىرىنىڭ ئەكسىچە، ھەممىسىنى رەت قىلغان. ئىلىم سۆيەر، ئەخلاقلۇق، ھايالىق پاتىمەمۇ دەۋرىمىز قىزلىرىنىڭ ئەكسىچە بايۋەتچە، يۈز-ئابرويۇلۇق كىشىلەرگە تىگمەن دەپ دادىسىغا قارشى چىقىمىغان. دادىسىنىڭ شاگىرتلىرى كۆپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئالاۋۇددىن كاسانىمۇ بار ئىدى. پاتىمە دادىسىنىڭ شاگىرتى «ئۆلىمالار شاھى» دەپ نام بېرىلگەن ئەنە شۇ ئالاۋۇددىن كاسانىغا ياتلىق بولغان.

ئالاۋۇددىن كاسانىي «تەھفە الفقهاء» (فەقىھلەرگە ھەدىيە) نى شەرھلەپ، ئىسمىنى «بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع» (شەرىئىي ھۆكۈملەرنى رەتلەشتىكى ئېسىل ھۈنەرلەر) دەپ ئاتىغان. بۇ كىتاب ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ مۇھىم كىتابلىرىنىڭ بىرىدۇر.

ئەللامە سەمەرقەندىي ئۇنىڭ بۇ ئىشىنى مۇكاپاتلاپ ئۆزىنىڭ يۈرەك پارىسى، ئالىمە، فەقىيھە قىزى پاتىمە خانىمنى ئۇنىڭغا نىكاھلاپ بەرگەن. كىشىلەر ئارىسىدا (تەھفە) سىنى شەرھلەپ قىزىنى ئالدى، دېگەن سۆز تارقالغان.

ئەللامە ئابدۇقادىر قۇرەشىي مۇنداق دەيدۇ: «كاسانىي سەمەرقەندىگە كېلىپ، سەمەرقەندىيىنى ئۇستاز تۇتۇپ، ئىلىم ئۆگەنگەن. «تەھفە» نى

3 ئەللامە ئابدۇقادىر قۇرەشىي «الجواهر المضية في طبقات الحنفية» (ھەنەفىي ئۆلىمالىرىنىڭ تەرجىمىھالى ھەققىدىكى نۇرلۇق گۆھەرلەر) 2-توم، 244-بەت.

2 رىزا كەھالە «مەشھۇر ئاياللار» 4-توم 94-بەت.

كاسانىنى ھالاۋىيە مەدرىسىنىڭ ئۇستازلىقىغا تەيىنلىگەن⁶. شام، مىسىر، ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ پادىشاھى ئادىل پادىشاھ نۇرۇددىن زەنكى پاتىمەنى ناھايىتى ھۆرمەتلەيتتى. بەزى ئىچكى ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا مەسلىھەت سالاتتى. فىقھى مەسلىھەتدە ئۇنىڭ پىكىرىنى كۆپ ئالاتتى. ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق قىلاتتى.

تارىخشۇناس رىزا كەھالە «مەشھۇر ئاياللار» ناملىق كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: «پاتىمە ئالىمە، فىقھىشۇناس، ھەدىسشۇناس، ئەخلاقلىق ئايال بولۇپ، نۇرغۇن ئۆلىمالاردىن ئىلىم ئۆگەنگەن ۋە نۇرغۇن ئۆلىمالارغا ئىلىم ئۆگەتكەن. فىقھى، ھەدىس ساھەسىدە بىر نەچچە پارچە كىتابمۇ يازغان. ئادىل پادىشاھ شېھىت نۇرۇددىن زەنكى بىلەن دەۋرداش بولۇپ، نۇرۇددىن بەزى ئىچكى ئىشلىرىدا ئۇنىڭغا مەسلىھەت سالاتتى. فىقھى مەسلىھەتدە ئۇنىڭ پىكىرىنى كۆپ ئالاتتى. ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق قىلاتتى»⁷.

پاتىمە ئېرى بىلەن ئىككىيلەن ھەلەب شەھىرىدە سۇلتان نۇرۇددىننىڭ يېنىدا خىزمەت قىلغان. ئەللامە ئابدۇقادىر قۇرەشىي تارىخشۇناس ئىبنى ئەدىمدىن نەقىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىمام كاسانىي ئايالى پاتىمەنىڭ تەلەپ قىلىشى بىلەن ھەلەبتىن يۇرتىغا قايتىپ كەتمەكچى بولغان. سۇلتان نۇرۇددىن بۇنى بىلىپ، ئۇنى چاقىرىپ، يېنىدا ھەلەبتە قېلىشىنى تەلەپ قىلغان. كاسانىي قايتىپ

قىلاتتى ۋە ئىززەتلەيتتى. پاتىمە ۋە ئېرى ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ مەشھۇر ئالىملىرىدىن ئىدى. پەتىۋا كەلسە، ئۇنىڭ ۋە دادىسىنىڭ مۆھۈرى بېسىلىپ قايتۇرۇلاتتى. توي قىلغاندىن كېيىن، ئېرىنىڭ قوشۇلۇپ، ئۈچەيلەننىڭ مۆھۈرى بېسىلغاندىن كېيىن قايتۇرۇلىدىغان بولدى. پاتىمە خەتنى چىرايلىق يازىدىغانلىقى بىلەنمۇ مەشھۇر ئىدى»⁴.

پاتىمە مېھماندوست، خەيرى-ساخاۋەت ئىشلىرىنى ياخشى كۆرىدىغان ئايال ئىدى. ھەلەب شەھىرىدىكى ھالاۋىيە مەدرىسىنىڭ مۇدەررىسلىرىدىن بىرى داۋۇد ئىبنى ئەلى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ رامزاندا فەقھلەرگە ئىپتىئارلىق بېرىشنى باشلاپ بەرگەن. بۇ ئادەت زامانىمىزغا قەدەر داۋام قىلماقتا. پاتىمە قولىدىكى ئىككى بىلەيزۈكنى سېتىپ، ئۇنىڭ پۇلىغا ھەر كۈنى ئىپتىئارلىق بەرگەن»⁵. پاتىمە ئېرى كاسانىي بىلەن بىرگە رۇم (ھازىرقى تۈركىيە) شەھەرلىرىگە سەپەر قىلغان. رۇم شەھەرلىرىدە بىر مەزگىل تۇرغاندىن كېيىن، ئېرى بىلەن رۇم دۆلىتى (شۇ ۋاقىتتا تۈركىيەنى ئىدارە قىلىۋاتقان سالجۇقىيلار دۆلىتى) نىڭ فىقھىشۇناس ئالىمى شەئرانىي ئارىسىدىكى مۇنازىرىدىن كېيىن، سالجۇقىي سۇلتانى مەسئۇد قىلىچ ئارىسلانخان ئۇنى ھەلەب شەھىرىگە ئادىل پادىشاھ نۇرۇددىن زەنكىنىڭ يېنىغا ئەۋەتمەۋەتكەن. نۇرۇددىن زەنكى كاسانىي ۋە ئايالى پاتىمەنى ناھايىتى ئىززەت-ئىكرام بىلەن كۈتۈۋالغان ۋە

6 «اختيارات الإمام الكاساني في كتابي الطهارة والصلاة» 24-25-بەتلەر.
7 رىزا كەھالە «مەشھۇر ئاياللار» 4-توم 94-بەت

4 يۇقىرىقى كىتاب، 2-توم 278-بەت.
5 يۇقىرىقى كىتاب، 2-توم 278-بەت.

نۇرۇددىننىڭ خېتىنى بىر ئايالدىن ئەۋەتكەن. ئايال خەتنى پاتىمەگە ئوقۇپ بەرگەن. پاتىمە سۇلتاننىڭ تەلىپىگە قوشۇلۇپ، ھىجرىيە 581-يىلى ۋاپات بولغانغا قەدەر ھەلەبتە تۇرۇپ قالغان⁸. ئىمام كاسانىي ۋاپات بولغانغا قەدەر ھەر جۈمە كېچىسى ئايالنىڭ قەبرىسىنى يوقلاشنى داۋاملاشتۇرغان. ھىجرىيە 587-يىلى ۋاپات بولۇپ، ئايالنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىنغان. ئۇ ئىككىسىنىڭ بىر ئوغۇل پەرزەنتى بولۇپ، ئۇنى سۇلتان زاھىر تەرىپىيەلىگەن. ئۇمۇ فىقھى ئىلمى بىلەن مەشغۇل بولغان⁹.

كىتىش سەۋەبىنى چۈشەندۈرگەن ۋە ئۇستازىنىڭ قىزى ئايالنىڭ كېيىنى يىرالمايدىغانلىقىنى ئېيتقان. ئىمام كاسانىي سۇلتان نۇرۇددىن بىلەن ئورتاق پىكىرگە كېلىپ، ئايالى پاتىمەگە سۇلتاننىڭ تەلىپىنى ئوقۇپ بېرىشكە خىزمەتچى ئەۋەتكەن. خىزمەتچى پاتىمەنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ، كىرىشكە ئىجازەت سورىغان. پاتىمە ئىجازەت بەرمىگەن ۋە ئۆزىنى دالدىغا ئالغان ۋە ئېرىگە: سەن فىقھى ئىلمىدىن شۇ دەرىجىدە يىراقلىشىپ كەتتىڭمۇ؟ بۇ خىزمەتچىنىڭ ماڭا قارىشىنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكىنى بىلمەمسەن؟ بۇ خىزمەتچى بىلەن باشقا ئەرلەر ئارىسىدا نېمە پەرق بار؟-دەپ خەت ئەۋەتكەن. خىزمەتچى قايتىپ بېرىپ، سۇلتاننىڭ ھۇزۇرىدا ئىمام كاسانىيغا بۇ خەتنى يەتكۈزگەن. كېيىن ئۇلار سۇلتان

بۇ ماقالىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى:
مۇھەممەد يۈسۈپ.

ئاپتورلىرىمىز سىمگە...

ئاللاھقا شۈكۈرلەر بولسۇنكى، ژۇرنال مەسئۇلى ۋە تەھرىر ھەيئىتىدىكى جاپاكەشلەرنىڭ ھىممىتى بىلەن ژۇرنىلىمىزنىڭ 2- سانى سىلەر بىلەن يۈز كۆرۈشتى. ژۇرنىلىمىز ھەر يىلدا ئىككى سان نەشر قىلىنىدىغان بولۇپ، ئەقەدە، ئىبادەت، ئەدەپ - ئەخلاق، كىشىلىك مۇناسىۋەت ۋە مۇئامىلە، ئېقىم مەسىلىلىرى، مەشھۇر ئۆلىمالارنىڭ تەرجىمىھالىلىرى... قاتارلىق دىنىمىزغا ئالاقىدار ھەرقايسى تېمىلاردا ماقالە قوبۇل قىلىدۇ.

تۆۋەندە ژۇرنىلىمىزنىڭ ئەسەر قوبۇل قىلىش شەرتلىرىنى ئاپتورلىرىمىز سىمگە سالماقچىمىز:

1. ماقالە مەزمۇنى ئەھلى سۈننەت ئەقىدىسىگە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك.
2. ئىلمانىي ئىدىيەلەر ياكى ئوتتۇرا يولدىن چەتتىكى ئاشقۇن پىكىرلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان بولۇشى كېرەك.
3. ئۆچمەنلىك ۋە پىتنە تارقىتىش خاراكتېرىدىكى ماقالىلەر بولماسلىقى كېرەك.
4. شەخس ۋە كوللېكتىپلارغا قارىتا ھاقارەت تۈسىنى ئالمىغان بولۇشى كېرەك.
5. مىللىتىمىزنىڭ رېئال ئەھۋالى ۋە كەلگۈسىگە ئالاقىدار رىغبەت ۋە ئۈمىدۋارلىق نۇقتىسىدىن يېزىلغان مۇلاھىزە ماقالىلىرى، شۇنداقلا تارىخىمىزدا ئۆتكەن مەشھۇر شەخسلەرنىڭ ھاياتى يورۇتۇلغان، مۇھاجىرەتتىكى قېرىنداشلىرىمىزغا ئۈمىد، ئىلھام، ئىپتىخار بېغىشلايدىغان ماقالىلەر ئالدىن ئويلىشىلىدۇ.
6. ماقالىلەر ئۆلچەملىك ئۇيغۇر ئەدەبىي تىلىدا يېزىلغان بولۇشى، گىرامماتىكا ۋە ئىملا قائىدىسىگە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك.
7. ئايەت، ھەدىسلەر ۋە باشقا نەقىل مەنبەلىرى بەت ئاستىغا ئىزاھات شەكلىدە بېرىلىشى كېرەك.
8. ئايەتلەرنىڭ تېكىستى گۈللۈك ﴿﴾ تىرناق ئىچىگە، تەرجىمىسى قوش «» تىرناق ئىچىگە، ھەدىسلەرنىڭ تېكىستى چوڭ [] تىرناق ئىچىگە، تەرجىمىسى قوش «» تىرناق ئىچىگە، ئىزاھاتلار بەت ئاستىغا ئېلىنىشى كېرەك.
9. تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ ئەسلى مەنبەسىنى قوشۇپ ئەۋەتىشى كېرەك.
10. ئۆزلەشتۈرۈلگەن ماقالىلەر چوقۇم ئەسكەرتىلىشى كېرەك.
11. مەيلى ئىجادىي بولسۇن، ياكى تەرجىمە بولسۇن، تېماتاللىغاندا مۇمكىنقەدەر ئۇيغۇرلارغا يېڭى ھېسابلىنىدىغان تېمىلارنى تاللاش تەۋسىيە قىلىنىدۇ.

ژۇرنىلىمىز ھەققىدە

ئەسسالامۇئەلەيكۇم ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلىرىمىز!

ژۇرنىلىمىز «شەرقىي تۈركىستان ئۆلكىسى» تەرىپىدىن تەسىس قىلىنغان بولۇپ، چەت ئەلدىكى ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىزنىڭ مەنىۋى دۇنياسىنى بېيىتىش ۋە دىنىمىزنى توغرا يوسۇندا چۈشەندۈرۈش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ دىنىنى ۋە ئانا تىلىنى قوغداشنى مەقسەت قىلىدۇ.

دىنىمىز بىلەن تىلىمىز مىللىتىمىزنىڭ مەۋجۇتلۇق ئومۇرتقىسى ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار مۇھىتنىڭ تەسىرىگە ئۇچراپ يوقىلىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، دىنىنى ۋە ئانا تىلىنى قوغداش ئىنتايىن مۇھىم. ئاللاھ تائالا ئىنسانلارنى تۈرلۈك مىللەت ۋە ئۇرۇق قىلىپ يارىتىش بىلەن بىرگە، ئۇلارنى ئۆزىگە خاس تىل ۋە مەدەنىيەتكە ئىگە قىلغان. شۇنىڭ ئۈچۈن ئانا تىلغا بولغان مۇھەببەت ئاللاھ تائالاغا بولغان سەمىمىيەتنىڭ ۋە شۇكۇرنىڭ جۈملىسىدىندۇر. ھەربىر ئۇيغۇرنىڭ بۇ نۇقتىنى ياخشى ئويلىنىشى، ئۆز دىنىغا ۋە ئانا تىلىغا بولغان سەزگۈرلۈك ۋە مۇھەببەتلىك تۇيغۇلىرى بىلەن بۇ ژۇرنالنى ئوقۇشى، ئائىلىسىدە ساقلاپ قويۇشى، بالىلىرىغا ئوقۇتۇشى ۋە قىممەتلىك ئەسەرلىرى ۋە پىكىر-تەكلىپلىرى ئارقىلىق ژۇرنالنىڭ تەرەققىياتىغا كۈچ قوشۇشى، قولىدىن كېلىشىچە قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى تەۋسىيە قىلىنىدۇ.

بۇ ژۇرنالنىڭ نەشر قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان سەۋەبلەرنىڭ يەنە بىرى، ۋە تىنىمىز ۋە چەت ئەللەردە دىنىي ساھەدە ئىلىم تەھسىل قىلغان ۋە قىلىۋاتقان بارلىق قېرىنداشلىرىمىزغا ئوي - پىكىرلىرىنى بايان قىلىش ۋە يۈرەك تەۋىشلىرىنى خەلقىمىزگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن سەھنە ھازىرلاپ بېرىش، شۇنداقلا دىنىي ساھەدىكىلەرنى ئۆزئارا چۈشىنىش ۋە چۈشەندۈرۈش مۇنبىرى بىلەن تەمىنلەشتىن ئىبارەت.

ژۇرنىلىمىزدا ئەقىدە، ئەخلاق، ئىبادەت ۋە مۇئامىلە... قاتارلىق تېمىلار ئەھلى سۈننەتنىڭ يولى ۋە ئوتتۇرا ھاللىق پىرىنسىپى بويىچە يورۇتۇپ بېرىلىدۇ، شۇنداقلا «شەرقىي تۈركىستان ئۆلكىسى» بىرلىكى» نىڭ مۇھىم پائالىيەتلىرى تونۇشتۇرۇلىدۇ ۋە زۆرۈر پەتۋىلار بېرىلىدۇ. كەڭ ئوقۇرمەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ پىكىر - تەكلىپ بېرىشىنى ۋە يېقىندىن قوللىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ھۆرمەت بىلەن:

«ئۆلكىلەر» ژۇرنىلى تەھرىراتى